THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL
LIBRARY
OU_198657
UNIVERSAL
LIBRARY

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ಸ್ವಾಮಿಗಳು.

ಬೆಲೆ ೧ ರೂಪಾಯಿ.

ವಾಗ್ಭೂಷಣ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ೭೯ನೆಯ ಪುಸ್ತಕವು.

ಶ್ರೀಃ

ಕರ್ಣಾಟಕಸಿಂಹಾಸನಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯ

ಬಿರುದಾಂಕಿತ

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಸುದೀಪಮಂ ಪೊರೆದವಂ ದಾರಿದ್ರ್ಯವಾತೌಘದಿಂ ;
ಸದ್ಯೋಗಿಪ್ರವರಂ ಸ್ವಧರ್ಮಕುಶಲಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸಂಸ್ಥಾಪಕಂ ॥
ವಿದ್ಯಾದೇವಿಯ ಸುಪ್ರಸಾದಫಲರೂಪೋದ್ಗ್ರಂಥಜನ್ಮಪ್ರದಂ ।
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಮಹೋದಯಂ ಗುರುವರಂ ಗೆಲ್ಗುಂ ಯಶೋರಾಶಿಯಿಂ ॥೧॥

[ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವು ಲೇಖಕರದು.]

ಲೇಖಕ
ಪಂಡಿತ ಭೀಮಾಜಿ ಜೀವಾಜಿ ಹುಲಿಕವಿ,
ಅಸಿ. ಮಾಸ್ತರ ಗವ್ಹರ್ನಮೆಂಟ ಹಾಯಸ್ಕೂಲ
ಧಾರವಾಡ.

ಶ್ರೀ ಮಹಾವೀರ ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಬೆಳಗಾವಿ.

೧೯೨೨.

ಬೆಲೆ ೧ ರೂಪಾಯಿ.

ಶ್ರೀ. ದೇವೇಂದ್ರ ಷಡೆಪ್ಪಾ ಚೌಗುಲೆ ಇವರು
ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಹಾವೀರ
ಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀ. ಕೃಷ್ಣರಾವ ಅಂಕಲಿಗಿ ಮ್ಯಾನೇಜರ ವಾಗ್ಭೂ
ಷಣ ಇವರು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ
ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಡಿದರು.

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ.

ವಿಷಯ	ಪೃಷ್ಠಸಂಖ್ಯೆ.
ಮೊದಲಿನ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳು.	
ಅರ್ಪಣಾಪತ್ರಿಕೆ.	
ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು.	
೧ ಉಪೋದ್ಘಾತ.	೧
೨ ಕುಲವೃತ್ತಾಂತವೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಸಾಮ್ಯವೂ. ...	೭
೩ ಜನ್ಮವೂ ವಯೋಮಾನವೂ.	೧೩
೪ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಗುರುಗಳೂ.	೧೭
೫ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯು.	೪೦
೬ ರಾಜವೃತ್ತವು	೬೭
೭ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳು.	೯೦
೮ ಗ್ರಂಥಗಳು.	೧೦೧
೯ ಉಪಸಂಹಾರ	೧೩೯
ಪೂರಕ ಪ್ರಕರಣ.	
೧ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಸ್ಥಿತಿ	೧೫೧
೨ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರೂ ...	೧೫೩
೩ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣ. ...	೧೫೪
೪ ಬುಕ್ಕರಾಯನು	೧೫೯
೫ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯು	೧೬೬
೬ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಙ್ಮಯೋತ್ಕರ್ಷ	೧೬೮
೭ ತಾಳಿಕೋಟೆ ಕಾಳಗದೀಚೆಯ ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸ	೧೬೯
೮ ವಿಜಯನಗರವು ಕನ್ನಡದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು.	೧೭೨
ಕೊನೆಯ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳು. ...	೧೭೯
ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಾಷ್ಟಕವು.	೧೮೫

ಅರ್ಪಣ ಪತ್ರಿಕೆ.

" भूमे मातर्निधेहि मा भद्रया सुप्रतिष्ठितम् ॥
संविदाना दिवा कवेश्रियं मा देहि भूम्याम् ॥

ಅ. ವೇ. ಕಾಂ. ೧೨, ಸೂ. ೧. ಮಂ. ೬೩

ಎಲೈ ಮಾತೃಭೂಮಿಯೇ, ನನ್ನನ್ನು ಸುವಿಚಾರಸಂಪನ್ನನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು; ಅಹೋರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನ ಹಿತವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರವಂತನೂ, ದೂರದರ್ಶಿಯೂ, ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆದ ಭಕ್ತರಿಗೂ, ನನಗೂ ನಿನ್ನೊಳಗಿನ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡು.

ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೊದಲು ಮಾತೃಭೂಮಿಯನ್ನು ಅನನ್ಯಭಾವ
ದಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ತನುಮನೋಧನಗಳಿಂದ
ಯಾರು ಯಾವಾಗಲೂ ಮಾತೃಭೂಸೇವಾ
ತತ್ಪರರಾಗಿರುವರೋ ಅಂತಹ
ಸತ್ಪುತ್ರರ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಲ್ಲಿ
ಈ ಅಲ್ಪಕೃತಿಯನ್ನು
ಪ್ರೀತಿ ಪುರಃಸರವಾಗಿ
ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಭೀ. ಜೀ. ಹುಲಿಕವಿ.

ಮೊದಲಿನ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳು.

ರಾಮಾಯಣಮಹಾಭಾರತಗಳ ಕಾಲವು ಆಗಿ ಹೋಗಿ ಐದಾರು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಾದುವು. ಆ ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಭರತ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಧಿರಾಜರೂ ರಾಜರೂ ಆಳಿದರು; ಅನೇಕ ವೀರರು ಜನಿಸಿದರು; ಮತಸ್ಥಾಪಕರು ಮತಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಶೀಲವಾಗಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ೫-೬ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ರಾಮಾಯಣಮಹಾಭಾರತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೇ ಬರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದೇವೆ. ದೇವತಾಂಶಸಂಭೂತರಾದ ರಾಮಭೀಮಾದಿ ಪುರಾಣಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರ ಪಠನದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸಾದಿ ಗುಣಗಳು ಜನಿಸುವದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಮ್ಮಂತೆಯೇ ಮಾನವರಾದ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ಅಭಿಮಾನಪೂರ್ಣವಾದ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಓದಿ ಮನ್ನಿಸಿದರೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯಶೌರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು ಜನಿಸುವವು; ಅನೇಕ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಅವರಿಂದ ಆಗುವವು.

ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಪೂರ್ವಜರ ವೈಭವಪೂರ್ಣವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪಠನವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಆರಂಭದಿಂದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಇತಿಹಾಸಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದಿಸುತ್ತಾರೆ; ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೇ ಅವರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಅಭಿಮಾನವನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯುರೋಪಿಯನ್

ಯು—ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಖಂಡಖಂಡವಾಗಿಯಾಗಿಯಾದರೂ—ಈಗಲೂ ದೊರೆತೀತೆಂದು ಪಂಡಿತರಾದವರು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಆದರೆ ಆ ಖಂಡಾಂಶಗಳನ್ನಾಯ್ದು ತೆಗೆದು, ಅವುಗಳ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಜೋಡಿಸುವ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥರೂ ಶ್ರದ್ಧಾನ್ವಿತರೂ ಆದ ಇತಿಹಾಸಲೇಖಕರು ಇನ್ನೂ ದುರ್ಲಭರಾಗಿರುವರು. ಅಂತಹರು ಅವತರಿಸಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಾಜವಂಶಾವಳಿಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಜಾವೃತ್ತಾಂತವೆನಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವ ವರೆಗೂ, ಇತಿಹಾಸ ಪಠನದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಜನಗಳೂ ನಮಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಲಭಿಸಲಾರವು. ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರ ಆಶಯಗಳನ್ನೂ, ಜೀವಿತಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ, ತಮ್ಮ ಸಮಾಜವು ಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬದುಕಿ ಬೆಳೆದ ರೀತಿಗಳನ್ನೂ ಯಾವ ಜನರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಕಾಲಿಕಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ಯಾರಿಗೆ ಸ್ವಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವಿರುವದಿಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೆ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯ ಮಾರ್ಗವೂ ಗೋಚರಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ದೇಶದ ಪುರಾವೃತ್ತವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೂ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಪ್ರಥಮಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಪಿತೃಋಣದ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಸ್ತುತಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇ ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ. ನಮ್ಮ ಎದುರಿಗೆ ಹಂಪೆಯ ಹಾಳು ಪಟ್ಟಣವು ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅಲ್ಲಿಯೂ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತನೋಡಿದರತ್ತಲೂ, ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಹರಡಿದ್ದರೂ ಅನ್ಯದೇಶೀಯರೂ ಅನ್ಯಭಾಷೆಯವರೂ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದ ಬಳಿಕ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಗತಿಗಳು ನಮಗೆ

ತಿಳಿದುವು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಓದುವ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಬಂಧವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲ. ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಏನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗದ ಸಂಗತಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಶೋಚನೀಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಇರುವುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅವರ ಹಗೆಗಳಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿ ಹೋದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ದೊರೆದ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದಲೂ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ನಾವು ಅವರ ವಂಶಜರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಗೆಗಳು ತಮ್ಮ ಶತ್ರುಜನರ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ನಿಜವಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಒರೆಯುವದಿಲ್ಲ; ಪ್ರವಾಸಿಕರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳೂ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ಆದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಸಂಗತಿಗಳಿದ್ದ ಪ್ರಮಾಣಶೀಲವಾದ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುವದು ಬಹಳೇ ಕಠಿಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವೂ ವಾಚಕ ಮಹನೀಯರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯೂ ದೊರೆತರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯು ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖಕನಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇರಲಿ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಠಿಣವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದರೂ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬರೆದ ಲೇಖಗಳಿಂದಲೂ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಈ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಾಚಕರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ನನಗೆ ಇದ್ದ ಇತರ ಅನನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೂ ಇದ್ದಷ್ಟು ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಾನು ನೋಡಿದ ಪುಸ್ತಕಾದಿಗಳನ್ನು ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ

ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಆಯಾಲೇಖಕರ ಋಣದಿಂದ ಅಂಶತಃ ಮುಕ್ತನಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

(೧) ಮಿ. ರಾಬರ್ಟ ಸಿವೆಲ್. (Mr. Robert Sewel) ಕಲೆಕ್ಟರ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಇವರು ಸುಮಾರು ೪೨೫ ಪುಟಗಳ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೦ ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕವರು ಇಬ್ಬರು ಪೋರ್ತು ಗೀಸ್ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಪ್ರವಾಸವೃತ್ತಗಳ ಆಧಾರವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವರಲ್ಲದೆ, ಶಿಲಾಲೇಖಗಳು, ತಾಮ್ರಶಾಸನ ಗಳು, ಮುಸಲಮಾನೀ ಇತಿಹಾಸ, ದೇಶೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮತ್ತು ದಂತಕಥೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಇತಿಹಾಸ ವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅವರು "ವಿಜಯ ನಗರ ಅಥವಾ ವಿಸ್ಮೃತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ"ವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಗಳ ಹೊರತು ಇನ್ನಾವ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗುವಂತೆ ಅವರು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ವಿಜಯನಗರ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಾಗಿದ್ದ ರೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವು ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆ ಯುತ್ತದೆ.

(೨) ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದ ಪುನರು ಜ್ಜೀವನದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶ್ರೀ. ಸೂರ್ಯನಾರಾ ಯಣರಾವ ಬೀ. ಏ. ಇವರು ಕೈಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಗ್ರಂಥದ ೩೬೧ ಪುಟಗಳ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಮದ್ರಾಸದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೫ ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ ರಾಯರ ದೇಶಾಭಿಮಾನವು ಚನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಸಿವೆಲ್ ಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಹೆಸರು ಇವರಿಗೆ ಸರಿ

ದ್ದೋರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಅದನ್ನು ಬದಲಿಸಿ “ ಸದಾ ಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವು. ” ಎಂದು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

(೩) ಶ್ರೀ. ನಾರಾಯಣ ಕೃಷ್ಣ ಗದ್ರೆ ಎಂಬವರು ಬರೆದ “ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮಹೋದಯಾಚಾ पूर्वरंग (೧೭೦೦-೧೫೦೦) ” ಎಂಬ ೩೮೦ ಪುಟಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಭಾಷೆ, ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಂಧ ಎಂಬ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೂ, ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೂ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತವೆ.

(೪) ಕೈಲಾಸವಾಸಿ ವೇ. ಶಾ. ಸಂ. ರಘುನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ ಗೋಡಬೋಲೆ ಇವರ “ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕೋಶ ” ದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿಷಯದ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ.

(೫) ಆನಂದಾಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಾವಲಿಯೊಳಗಿನ ಶ್ರೀ ರುದ್ರಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈ. ವಾಮನಶಾಸ್ತ್ರಿ ಇಸಲಾಮ್ಪುರಕರ ಇವರು ಒಂದು ದಾನಪತ್ರದ ಅವತರಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಇತಿ ವೃತ್ತವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

(೬) ಪಂಡಿತ ವಿಷ್ಣುಶಾಸ್ತ್ರಿ ಬಾಪಟ ಇವರು ತಮ್ಮ ಪಂಚದಶೀ ವಿವರಣದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

(೭) ಶ್ರೀ. ಕಾಶೀನಾಥ ಕೃಷ್ಣಲೇಲೆ ಇವರು “ ವಿವಿಧ ಜ್ಞಾನ ವಿಸ್ತಾರ ”ದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿಷಯಕವಾದ ಒಂದೆರಡು

ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಲೇಖಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾ ರಣ್ಯರ ವಿಷಯುದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಜಯನಗರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ.

(೮) ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಷಯುಕವಾದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ.

(೯) ಶ್ರೀ. ವೆಂಕಟೇಶ ಭೀಮರಾವ ಆಲೂರ ಇವರು ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಚರಿತ್ರವೆಂಬ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಚರಿತ್ರೆಯು ಇದರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೇ ಮನೋಹರವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

(೧೦) ಶ್ರೀ. ಆಲೂರರವರೇ "ಕರ್ಣಾಟಕ ಗತವೈಭವ" ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ತಮ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ವಿಜಯನಗರದ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತಾವನಾರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅವರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದಿಂದಲೂ ನಮಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

(೧೧) ಕೈ. ವಾ. ಶ್ರೀ. ಬಾಳಾಚಾರ್ಯ ಸಕ್ಕರಿ, ಶಾಂತಕವಿ ಇವರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸುಂದರವಾದ ಒಂದು ಕೀರ್ತನವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

(೧೨) ಶ್ರೀ. ಡಿ. ವಿ. ಗುಡಪ್ಪ ಇವರು ಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಮಹತ್ವದ ಲೇಖವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇವುಗಳ ಹೊರತು ಕೆಲಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕಪುಸ್ತ ಲೇಖನಾದಿಗಳ ಸಹಾಯವು ನನಗೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಗಳ ನಾಮ ನಿರ್ದೇಶವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕರೂ, ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರೂ, ನಾಟಕಕಾರರೂ ಎಂಬದಾಗಿ

ಅನೇಕರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಶ್ರೀ. ನರಸಿಂಹ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಕೇಳಕರ ಇವರು 'ಅಮಾತ್ಯಮಾಧವ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಟಕ ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು, ಆ ನಾಟಕವನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಒರೆ ಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಪುಸ್ತಕದ ಹೆಸರನ್ನೂ, ಲೇಖಕರ ಹೆಸರನ್ನೂ ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದುವ ಕುತೂಹಲವು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಮೊದಲೇ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆಯಂತಹ ಸಕಲರಸ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂವಿ ಧಾನಕವು; ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ. ಕೇಳಕರರಂತಹ ಕುಶಲರೂ, ನುರಿತವರೂ, ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆದ ಲೇಖಕರು; ಅಂದಮೇಲೆ ಕೇಳುವದೇನು? ಎಂಬ ಭಾವನೆಯು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆದುದ ರಿಂದ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಓದಿದೆನು ಆದರೆ ವಾಚನಾನಂತರ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತೆಂದು ಬರೆಯಲು ವಿಷಾದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕತಥ್ಯವು ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಹಲಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಇತಿಹಾಸವಿಪರ್ಯಾಸವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೆಡಕೆನಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ. ಕೇಳಕರರಂತಹರ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯು ಉದ್ಭವಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಕೆಡಕೆನಿಸಿತು. ಶ್ರೀ. ಕೇಳಕರರು ಮೂಲ ಇಂಗ್ಲಿಷನಾಟಕವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೆಸರುಗ ಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬದಲಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಮೂಲಕ ಹೀಗಾಗಿರಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಾಗು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪಾತ್ರಗಳ ಹೆಸರೂ, ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆಗಳೂ, ಇತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಕನ್ನಡಿಗರಂತೆಯೇ ಇರದಿರುವುದು ಅನೌಚಿತ್ಯವ ಲ್ಲವೇ? ಇಷ್ಟು ವಿಷಾದವನ್ನಿಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಕಾರಣವೇ ನೆಂದರೆ:—ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ, ನಾಟಕಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಂವಿ

ಧಾನಕಗಳೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿದ್ದು ಶ್ರೀ. ಕೇಳರ ರಂತಹ ಸಮರ್ಥಲೇಖಕರು ಈ ಪ್ರಕಾರದ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯುವದೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ದುರ್ದೈವವೆಂದು ಹೇಳೋಣವೋ ? ಅಥವಾ ಇನ್ನೇನಾದರೂ ಕಾರಣವುಂಟೋ ?

ಇರಲಿ. ಪ್ರಸ್ತುತಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಬಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಮಹನೀಯರ ಸಹಾಯವು ನನಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಾನವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಇದೆ. ಇನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಪ್ರಸ್ತುತರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಾಚಕರ ಕೈಸೇರಬೇಕಾದರೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮಿತ್ರಮಂಡಳಿಯ ನೆರವು ನನಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಅವರ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ, ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಹೊರಬೀಳುವದು ಅಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನಾನು "ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕಸಂಘ" ಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆಂಬುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ನಾನು ಬರೆದ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಬಹುಮಾನವನ್ನಿತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಹುರುಪು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈಗ ವಾಗ್ಭೂಷಣದ ದ್ವಾರದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ "**ಕರ್ಣಾಟಕ ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತಂ**" ಎಂಬ ನಾಟಕವು ವಾಚಕರ ಅವಲೋಕನದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ "**ನರಗುಂದದ ಬಂಡಾಯ !**" ಎಂಬ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು 'ಭೂಷಣ'ದ ದ್ವಾರದಿಂದಲೇ ವಾಚಕರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವೆನು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ಈ ಸಂಸ್ಥಾನದ

ಇತಿವೃತ್ತವು ಕನ್ನಡಿಗರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಹಳ ಜನರಿಗೆ ಸಾದ್ಯಂತ ವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಎಷ್ಟು ಶೋಚನೀಯ ಸ್ಥಿತಿಯು! ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾದ ಮಹತ್ವದ ಅನೇಕ ತಥ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವದಲ್ಲದೆ, ಕಾದಂಬರಿಯಂತೆ ಸರಸವೂ, ಮನೋರಂಜಕವೂ ಆಗಿರುವುದು! ಇದನ್ನು ಓದಿದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ಉಜ್ವಲವಾದ ದೇಶಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನೂ, ಗತವೈಭವದ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಉದ್ದೀಪ್ತವಾದ ಅಂತಃಕರಣವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರುಗಳನ್ನು ಸುರಿಸದೆ ಇರಲಾರನು! ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ— ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದುವಾಗ ವಾಚಕನು ತನ್ಮಯನಾಗಿ ಬಾಹ್ಯಜಗತ್ತಿನ ಭಾನವನ್ನೇ ಮರೆಯುವನು! ಇರಲಿ. ಇವೆಲ್ಲ ಪುಸ್ತಕಗಳು 'ಸಂಘ'ದ ದ್ವಾರದಿಂದ ಬೈಲಿಗೆ ಬರುವ ಸುಯೋಗವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸರ್ವಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಉದಾರ ಹೃದಯರಾದ ಮಿತ್ರವರ್ಯ ಶ್ರೀ. ಕೃಷ್ಣರಾವ ಅಂಕಲಗಿ ಇವರಿಗೇ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನವರಿಗೆ ಚಿರಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಸಂಘದ ಕಾರಕೂನರಾದ ಶ್ರೀ. ಕೃಷ್ಣರಾವ ಕುಕನೂರ ಇವರಾದರೂ ನನಗೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯಿಂದ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಧಾರವಾಡ ಟ್ರೇನಿಂಗ ಕಾಲೇಜಿನ ೩ನೆಯ ವರ್ಷದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ನನ್ನ ವಿಧೇಯ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬನೂ ಆದ ಮಿ. ಗೋಗೇರಿ ಎಂಬವನು ತೆಗೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಾಷ್ಟಕವು ನನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಚಿ. ಶಂಕರ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಿ ಇವನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಮಿ. ಚೌಗುಲೆ ಇವರ ಆಭಾರವನ್ನು ಲೇಖಕನೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿ

ಯಿಂದಲೂ 'ಸಂಘ' ದ ವತಿಯಿಂದಲೂ ಮನ್ನಿಸುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತಿಯು ಯಾವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ದೊರೆಯಿತೋ, ಯಾವನ ವರಪ್ರಸಾದವು ನನ್ನಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿತೋ ಆ ಜಗನ್ನಿಯಂತೃವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಚರಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಅನನ್ಯಭಾವದಿಂದ ಭಜಿಸಿ ಈ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಧಾರವಾಡ,
ತಾ॥ ೨-೧-೧೯೨೨.

ವಿದ್ವದನುಚರ,
ಭೀಮಾಜಿ ಜೀವಾಜಿ ಹುಲಿಕವಿ.

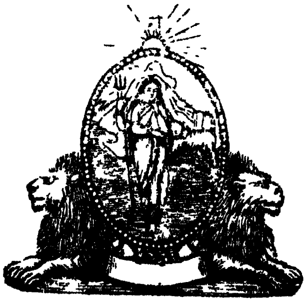

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು.

೧. ಉಪೋದ್ಘಾತ.

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः ।
गुरुःसाक्षात् परब्रह्मातस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ १ ॥

ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವ ಗುರುತರವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಬಳಿಕ, ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ನೆರವೇರಿಸುವೆನೆಂಬ ಭಯವು ತಲೆದೋರಲು ಸರ್ವಸಮರ್ಥನಾದ ಗುರುವಿಗೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತನಾದೆನು. ಆದಾವಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಏನೋ, ಗುರುವಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದಕೂಡಲೇ "**कालाय तस्मै नमः**" ಎಂದೆನ್ನಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಲವತ್ತರವಾದ ಪ್ರೇರಣೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಕಾರಣವು ಯಾವುದಾದರೂ ಇರಲಿ; ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ, ಆ ಪ್ರೇರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿದೆಯೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಇತಿಹಾಸವಿಲ್ಲ; ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಿಲ್ಲ; ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರ್ಯಧುರಂಧರರಿಲ್ಲ; ಮಹಾತ್ಮರಿಲ್ಲ; ಸಾರಾಂಶ—ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲ ಉಜ್ವಲವಾದ ತೇಜಸ್ಸೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯಾದ ಹೀನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರೂ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಿಗರು ಕೈಕಾಲುಸಹ ಅಲ್ಲಾಡಿಸದೆ ನಿಶ್ಚಲರಾಗಿದ್ದರು! ನಿಂದಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದ್ದಬಿದ್ದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೂಡ ಸದ್ದಮುದ್ದಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿವಿಲ್‌ಸಾಹೇಬರು ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರದಕ್ಕೆ "ನಷ್ಟಸ್ಮೃತಿಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ" ವೆಂದೇ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟರು. ಅದು "ನ ಕದಾಪಿ ನಷ್ಟಸ್ಮೃತಿಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ" ವೆಂದು ಮದ್ರಾಸದ ಪ್ರೊಫೆಸರರು ಕೂಗಿಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರು!

ಆದರೆ ಕನ್ನಡಿಗರೇನು ಮಾಡಿದರು! ಕೈತುರಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಅದೂ ಒಂದು ಕಾಲ! ಮುಂದೆ ಯಕ್ಷಿಣಿಯ ಯಷ್ಟಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ತಿರುಗಿತು! ಇತರರಂತೆ ಕನ್ನಡಿಗರಾದರೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು; ಇನ್ನೊಬ್ಬರೊಡನೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು. ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಬೇನೆಯಿಂದ ಮುತ್ತಿ ಹೋದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಾಲವೆಂಬ ಕಣ್ಬೇಜದಿಂದ ತಿಳಿದುವು. 'ಗತವೈಭವ'ವು ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಯಿತು. ಇತುವೈಭವವು ಶೂನ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಹಳಹಳಿಸಹತ್ತಿದರು; ಅದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸಂಘಟಿತಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವು. ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ವಾಙ್ಮಯಾತ್ಮಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸ್ವಾಭಿಮಾನವುಳ್ಳವರಾಗಹತ್ತಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಆನಂದದ ಸಂಗತಿಯು. ಹೀಗೆಲ್ಲ ಉಂಟಾದುದು ಏತರಿಂದ? ಕಾಲಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದೆಂದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು ಹೇಳೋಣ?

ಕನ್ನಡಿಗರ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಈಗ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೂ, ಅವುಗಳ ಗತಿಯು ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಬಹು ಹೆಚ್ಚು ವೇಗದಿಂದ ನಡೆಯುವದೆಂಬುದು ಸಂತೋಷದ ಚಿಹ್ನವು. ಈ ಮೊದಲು ವಾಗ್ಭೂಷಣದಿಂದ ಹೊರಟ ಶಾಂತಕವಿಗಳ ಸಂಚಿಕೆಯೂ, ಈಗ ಹೊರಟಿರುವ ಶ್ರೀವಿಜಯವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಂಚಿಕೆಯೂ – ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಆಗಲೊಲ್ಲದೇಕೆ—ಕನ್ನಡಿಗರ ಸ್ವಕೀಯಾಭಿಮಾನವನ್ನೆ ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲವೇ? ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ಉಜ್ವಲವಿಭೂತಿಗಳ ಮತ್ತು ಸದ್ಯಃಕಾಲದ ಮಹಾತ್ಮರ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾದ ಆಯುಷ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಸರ್ವಾಂಗಗಳಿಂದಲೂ ಚರ್ಚಿಸುವಂತಹ ಲೇಖರತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಸಪತ್ರಕರಂಡಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯಪುಣ್ಯವಲ್ಲ! ಆದರ ಪರಿಣಾಮವಾದರೂ ಸಾಧಾ

ರಣವಾದುದಲ್ಲ! ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರದ ಬೀಜವೇ ಅದು! ಇತರ ಪ್ರಾಂತದವರೂ, ಇತರ ಭಾಷೆಯವರೂ ಈ ತರದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಹತ್ತಿ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸತ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನವರು ಈಗಲೇ ನೋಡಹತ್ತಿರುವರು. ನಾವು ಮಾತ್ರ ವಿವೇಕಶೂನ್ಯರಾದೆವು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂತಾಪಬಟ್ಟರೂ ಕಡಿಮೆಯೇ ಇದೆ! ಆದರೂ ಕಾಲವು ಕಳೆದುಹೋಗಿಲ್ಲ! ಇಷ್ಟು ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಕೇವಲ ಕರ್ತವ್ಯ ಮೂಢರಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದೆವು. ಈಗ ಎಲ್ಲವೂ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ತಳಮಳಿಸಿ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಬಹು ದಿವಸಗಳಿಂದ ಮರೆತು ಹೋಗಿದ್ದ ನಮ್ಮ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಜ್ವಲಿಗೆಳೆಯುವುದೂ, ಆ ತೇಜೋನುಗುಣವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವುದೂ ಕನ್ನಡಿಗನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಇದೇನು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಾತಲ್ಲ! ಈಗೀಗ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ನೂತನಜಾಗ್ರತಿಯನ್ನೂ, ದೇಶಸೇವೆಗಾಗಿ ಅವರು ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ, ಪುರುಷನ ತೇಜವು ಅವರಲ್ಲಿ ಬೂದಿಮುಚ್ಚಿದ ಕೆಂಡದಂತೆ ಇನ್ನೂ ಗುಪ್ತರೀತಿಯಿಂದ ವಾಸವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಊಹಿಸೆಂದು ಊದುವ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕರೆ ಅದು ತನ್ನ ಬೆಳಕನ್ನು ಹರಡುವದೆಂದೂ ಯಾರಿಗಾದರೂ ನಂಬಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವಂತಿದೆ. ಆಗಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ದಯೆಯಿಂದ ಅಂತಹ ಸುಕಾಲವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿ! ಅಂತಹ ಕಾಲವನ್ನು ಕಂಡು ಕನ್ನಡಿಗರ ಕಣ್ಣೂ, ಜನ್ಮವೂ, ಸರ್ವಸ್ವವೂ ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಲಿ! ಸತ್ಪುತ್ರನ ನಿವಾಪಾಂಜಲಿಗಳಿಂದ ಪಿತೃಗಳ ಆತ್ಮಗಳು ತುಷ್ಟರಾಗುವಂತೆ, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಭವಶಾಲಿಗಳಾದ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪೂರ್ವಜರು ತಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವರ ಈ ತರದ ಪ್ರಯತ್ನರೂಪವಾದ ತರ್ಪಣದಿಂದ ಸಂತೋಷಚಿತ್ತರಾಗಲಿ!!!

ಕನ್ನಡಿಗರೇ, ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಿಮ್ಮ ಈ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಜರುಗಿಸುವಿರಾ? ಅಹಹಾ! ಕನ್ನಡಿಗರು, ಕನ್ನಡಿಗಳ ವೈಭವ ಎಂದೊಡನೆಯೇ ಹಂಪೆ ವಿಜಯನಗರಗಳ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಚಕರೇ, ವಿಜಯನಗರವನ್ನೆಂದಾದರೂ ನೋಡಿರುವಿರಾ? ಕನ್ನಡಿಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹಂಪೆ ವಿಜಯನಗರಗಳನ್ನು ನೋಡದವನ ಬಾಳು ಹಾಳು!! ಹೋಗಿರಿ ಇಂದೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಡಿರಿ. ಆ ಹಾಳು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕಲ್ಪನಾಶ್ವಕ್ಕೆ ಕರಿಕೆಯು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವುದು. ಅಂತಶ್ಚಕ್ಷುವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ದರ್ಶನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಬೇಡ. ಬೇಡ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನೀವು ಏನೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನಾನೇಕೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕರಿಕೆಯಿಂದ ಪುಷ್ಟವಾದ ನಿಮ್ಮ ಕಲ್ಪನಾಶ್ವವನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ಅಂತಶ್ಚಕ್ಷುವಿನಿಂದ ಏನೇನು ನೋಡುವಿರೆಂಬುದನ್ನು ನೀವೇ ಹೇಳಿರಿ. ಕನ್ನಡಿಗರೇ, ಕನ್ನಡಿಗರೇ, ಮಾತೃಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಆಕೆಯ ವೈಭವವನ್ನೂ ಮರೆತು, ಅವಳಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನವರ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಸಿ ಹಚ್ಚುವಂತಹ ಕುಲಕಂಟಕರಂತೆ ಬಾಳುವುದು ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬದುಕುವುದು ಘೋರಪಾತಕವು ಈ ಪಾಪದ ಪರಿಮಾರ್ಜನವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಸಂತಾಪಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವನ್ನು ಆಹುತಿಕೊಟ್ಟು, ಕಣ್ಣೀರುಗಳಿಂದ ನಂದಿಸಿ ಆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಮೈಗೆ ಬಳೆದುಕೊಂಡು ಬೈರಾಗಿಗಳಾಗಿರಿ!!!

ವಾಚಕರೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪತಿತಪಾವನ ಸಮರ್ಥವಾದ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹಿಮೆಯು ಸಾದ್ಯಂತವಾಗಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ತಿಳಿದಿದೆಯೇ? ದುರ್ದೈವ! ದುರ್ದೈವ!! ನಿರ್ದಯರಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಉಪಟಳದಿಂದಲೂ, ಕಾಲನ ಕರಾಲವದನದಲ್ಲಿ

ಸಿಕ್ಕುಹೋದುದರಿಂದಲೂ ಎಷ್ಟೋ ಅಂಶಗಳು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿವೆ. ಆದರೂ **दुधाची तहान ताकावर भागले** ಎಂದು ಹೇಳುವಂತೆ, ವಿಸ್ಖಲಿತವಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುವ ತಾಮ್ರಪಟಶಿಲಾಲೇಖಗಳಿಂದಲೂ, ಪ್ರವಾಸಿಕರ ಬರಹಗಳಿಂದಲೂ, ಗ್ರಂಥಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದಲೂ ನಾವು ಈಗ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದ ಹೊರತು ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಈಗಲೂ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಭವ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ, ವಿಶಾಲವಾದ ಅಂಗಡಿಗಳ ಸಾಲುಗಳೂ, ಅರಮನೆಯ ಕೋಟೆಕೊತ್ತಳಗಳೂ ಪೂರ್ವದ ಹಿಂದೂ ಜನರ ವೈಭವದ ಹಾಗು ವಿದ್ವತ್ತೆಯ ನಿದರ್ಶಕವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾದ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಮಾಡಿದರೆ, ಅವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮೂಲಕಾರಣರಾದ ಮಹಾಪುರುಷರ ಅತುಲವಿದ್ವತ್ತೆ, ಅಸಮಾನಧೈರ್ಯ, ಅನುಪಮರಾಜಕಾರಣಪಟುತ್ವ, ಅಪ್ರತಿಮಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಕಲ್ಪನಾತರಂಗಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕನ್ನಡಿಗನ ಹೃದಯಾಬ್ಧಿಯನ್ನು ಉಕ್ಕೇರಿಸತೊಡಗುವವು!

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಈ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿದರು. ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯಚಾಣಕ್ಯಮುನಿಯು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಮೌರ್ಯವಂಶದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಸ್ವದೇಶೀಯ ರಾಜಸತ್ತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ದುಷ್ಟರಿಂದಾಗುವ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಡೆದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನಷ್ಟೇ; ಅದರಂತೆ ಸುಮಾರು ೬೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನೆಂಬ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನಿಂದ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ

ಮಾಡಿದ ಕಾಲವು, ಚಾಣಕ್ಯನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಠಿಣವಾ
ಗಿತ್ತು. ಯವನರ ಉಪದ್ರವವು ಮಿತಿಮೀರಿ ನಡೆದಿತ್ತು. ಅದ
ನ್ನೆಲ್ಲ ತಗ್ಗಿಸಿ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬಲವಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು
ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೂಲಕ ಇವರಿಗೆ "ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪ
ನಾಚಾರ್ಯರೆ"ಂಬ ಬಿರುದು ಬಂತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಇವರಿಗಿಂತ
ಹಿಂದೆ ಮುನ್ನೂರು ನಾನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮಲಿನವಾಗುತ್ತ
ಬಂದಿದ್ದ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಇವರೇ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿದರು.
ಆದುದರಿಂದ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ತರುವಾಯ
ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳೇ.
ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅವ
ತರಿಸಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ೬೦೦ ವರ್ಷಗಳಾದ ಬಳಿಕ
ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಾರದಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾ
ರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಿ 'ಜಗದ್ಗುರು'ಗಳೆಂಬ ಪದ
ವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಹೀಗೆ ರಾಜಕಾರಣ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗ
ಳೆಂಬ ಉಭಯಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಧುರೀಣರಾಗಿದ್ದು
ದಲ್ಲದೆ ಲೋಕೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾದ ವೇದಾಂತವಿಷಯಕವಾದ
ಅನೇಕ ಅಮೌಲ್ಯ ಗ್ರಂಥರತ್ನಗಳನ್ನೂ ಈ ಮಹನೀಯರು
ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿರುವದರಿಂದ ವಾಙ್ಮಯಾತ್ಮಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ
ಇವರ ಚರಿತ್ರವು ಮನನೀಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲ ಪಾರ್ಶ್ವ
ಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಮಟ್ಟಿಗೆ
ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದೇ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಪುಸ್ತಕದ ಉದ್ದೇಶ
ವಿರುತ್ತದೆ.

೨. ಕುಲವೃತ್ತಾಂತವೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಸಾಮ್ಯವೂ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆ ಅಥವಾ ಹಂಪೀಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಆನೆಯ ಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಶಾಖೆಯ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಬಂಧುಬಳಗದವರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅವರೇ ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

> श्रीमती जननी यस्य सुकीर्तिर्मायणः पिता ।
> सायणः सोमनाथश्च मनोबुद्धी सहोदरौ ॥ १ ॥
> यस्य बोधायनं सूत्रं शाखा यस्य च याजुषी ।
> भारद्वाजं कुलं यस्य सर्वज्ञः स हि माधवः ॥ २ ॥

ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಬಂಧುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ, ಕುಲಗೋತ್ರಾದಿಗಳನ್ನೂ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರುವರಲ್ಲದೆ ವಿಶೇಷವೇನೂ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಇದರೊಳಗಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ಲೋಕವಂತೂ ನಮಗೆ ಕಾಮಧೇನುವಿನಂತೆ ತೋರುವುದು. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ವಾಕ್ಸುಧೆಯೇ ಇದು. ಅಂದಮೇಲೆ ಕೇಳುವುದೇನು? **देवा दैवीं नरा नारीं शबराश्चापि शाबरीं तिर्यंचोऽपीच तैरश्चीं मेनिरे भगवद्गिरम्॥** ಎಂದು ಜೈನರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅದಾದರೂ ಭಗವದ್ಭಾಷೆಗೆ ಸಮವಾಗಿಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಶ್ಲೋಕಗಳೆಂಬ ಖನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದ ಚರಿತ್ರ ರತ್ನಗಣವನ್ನೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. 'ಸುಕೀರ್ತಿ' ಎಂಬ ಸಾಭಿಪ್ರಾಯ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ತಂದೆಯಾದ ಮಾಯಣ ಮತ್ತು ತಾಯಿ

ಯಾದ ಶ್ರೀಮತಿ ಇವರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಮಾಯಣಭಟ್ಟರು ಘನವಿಂದ್ವಾಸರೂ, ಆಚಾರಶೀಲರೂ, ಕರ್ಮನಿಷ್ಠರೂ, ನಿಸ್ಪೃಹರೂ, ಶುಚೀಭೂತರೂ, ತಪಸ್ವಿಗಳೂ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರದಕ್ಷರೂ ಎಂದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಅದರಂತೆಯೇ ಶ್ರೀಮತೀಬಾಯಿಯವರು ಸರ್ವಸ್ತ್ರೀಗುಣಸಂಪನ್ನರಾದ ಪತಿವ್ರತೆಯರಾಗಿದ್ದು ಪುತ್ರವತ್ಸಲರೂ, ಭ್ರಾತ್ರವತ್ಸಲರೂ ಎಂದು ವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಅಲ್ಪವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಷ್ಟೊಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ವಿಚಾರಶೀಲರೂ, ಕಾರ್ಯನಿಪುಣರೂ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಅವರ ಗೃಹಶಿಕ್ಷಣವೇ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಯಾರು ಹೇಳದಿರುವರು? ಅವರ ಮನೆಯೆಂದರೆ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಶ್ರಮವಾಗಿರಬಹುದು; ಅಥವಾ ಧರ್ಮಗುರುಗಳನ್ನೂ ಕರ್ಮವೀರರನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ವಿದ್ಯಾಲಯವೇ ಆಗಿರಬಹುದು; ಅದರೊಳಗಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮರೂ ಆದ ಅನೇಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೀರರು ಹೊರಹೊರಟಿರಬಹುದು; ಮತ್ತು ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷಪುರುಷರು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸಿರಬಹುದು.

ಸಾಯಣ ಮತ್ತು ಸೋಮನಾಥರ ವರ್ಣನೆಯು 'ಮನೋಬುದ್ಧೀ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಸಾಯಣನು ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ರಾಜನೀತಿಜ್ಞನೂ, ರಾಜಕಾರ್ಯನಿಷ್ಣಾತನೂ ಆದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಧವನಂತೆ ಸರಸ್ವತಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕಳೆದನು. ಹರಿಹರ, ಬುಕ್ಕ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರ ಈ ಮೂವರು ರಾಜರ ಉತ್ಕರ್ಷದ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಅಣ್ಣನಾದ ಮಂತ್ರಿವರ್ಯ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಹಸ್ತ

ತುಲ್ಯನಾಗಿ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದನು. ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ಬಹಳೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ಅನೇಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನೂ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರಬಹುದು; ಕಠಿನವಾದ ಎಷ್ಟೋ ರಾಜಕೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕಾಗಿರಬಹುದು; ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಧ್ಯಕ್ಷವಾದ ಮನಸ್ಸಿನ ಉಪಮೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಚಿಕ್ಕವನಾದ ಸೋಮನಾಥನು ಬುದ್ಧಿವಂತನೂ ದೃಢನಿಶ್ಚಯವುಳ್ಳವನೂ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾತಾಡುವವನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಜಾಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಆತನು ಹೆಸರಾಗಿರಬಹುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ನಿಃಸಾರತೆಯನ್ನು ಅರಿತು "**कौमार आचरेत्प्राज्ञो धर्मान् भागवतानिह ।**" ಎಂಬ ಭಾಗವತೋಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ವಿವಿದಿಷಾ ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿ ಪರಮಾರ್ಥ ಮಾರ್ಗವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಶೃಂಗೇರೀಮಠದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಗುರುಗಳ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದನು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸಂಸಾರದ ಅಸಾರತೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿದವನಾಗಿ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರ ಹಾಗು ಜಗದುದ್ಧಾರದ ಪಂಥವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕಬುದ್ಧಿಯ ಉಪಮೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಮೂರನೆಯವನಾದ ಮಾಧವನು ಪ್ರಪಂಚ ಮತ್ತು ಪರಮಾರ್ಥಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ನಿಪುಣನಾಗಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ 'ಸರ್ವಜ್ಞ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಅತ್ಯಂತ ಅನುರೂಪವಾಗಿದೆ. 'ಮಾಧವ' ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಚರಿತ್ರನಾಯಕರಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಈ ಶುದ್ಧ ಕುಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೀತಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಪುರಾಣದೊಳಗಿನ ಅನಸೂಯೆ ಮತ್ತು ಅತ್ರಿಋಷಿಗಳ ನೆನವೂ, ಅವರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಮಹೇಶಾತ್ಮಕರಾದ ದಿವ್ಯ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ನೆನವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಅರ್ವಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಪೇಗಾವದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ವಿಠ್ಠಲರುಕ್ಮಿಣಿಯರೂ, ಅವರ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಪುತ್ರತ್ರಯರೂ ನೆನಪಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಆಪೇಗಾವದ ಶುದ್ಧ ಋಜುರ್ವೇದೀಬಂಧುಗಳು ಹಂಪೆಯೊಳಗಿನ ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದೀಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪರಿಪಾಲಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವತರಿಸಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅನಧಿಕಾರಿತ್ವದ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿರಬಹುದು! ಅದು ಹೇಗೇ ಇರಲಿ. ಇವೆರಡೂ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮ್ಯವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಆಪೇಗಾವದ ಅವತಾರದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಪ್ರತಿಭಾಜನ್ಯವಾಗಿಯೂ, ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ತಾತ್ವಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಆಬಾಲವೃದ್ಧರಿಗೆ ಪರಮಾರ್ಥಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ ಮತ್ತು ಅಮೃತಾನುಭವ ಎಂಬ ನೌಕೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಹಂಪೆಯ ಅವತಾರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳ ಜನರ ಕಿವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೀಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಬಡಿಸಿ, ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದರು. ಹಿಂದಿನ ಅವತಾರದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಬಂಧುವಾಗಿದ್ದ ಗುರುನಿವೃತ್ತಿನಾಥರು ಈ ಅವತಾರದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಬಂಧುವಾಗಿ ಸೋಮನಾಥನೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ “ಭಾರತೀತೀರ್ಥ” ಎಂಬ

ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗುರುಸ್ಥಾನಾಪನ್ನರಾಗಿ ಪೂಜ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಸೋಪಾನ ದೇವರು ಸಾಯಣರಾಗಿ ಸನಾತನ ವೈದಿಕಧರ್ಮ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಸೋಪಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು. ಹಿಂದಿನ ಅವತಾರದಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗದಿರಲು, ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಅದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಪುನಃ ಅವತರಿಸಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಈ ಉಭಯಕುಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಶಬ್ದಸಾಮರ್ಥ್ಯಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಗೂಢವಾದ ಅರ್ಥವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗುಪ್ತವಾಗಿಟ್ಟು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದು ಕವಿಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿಯೆಂದರೆ ಆದಿಮಾಯೆ; ಮತ್ತು ಮಾಯಣನೆಂದರೆ ಮಾಯಾವಿ ಪರಮೇಶ್ವರನು. **मायांतुप्रकृतिंविद्यात्। मायिनं तु महेश्वरम्।** ಎಂಬ ವಚನವು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತವಾಗಿದೆ. ಮಾಯಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮಾಯಿನ್ ಎಂಬುದರ ಅಪಭ್ರಂಶದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಅನಾದಿ ದಂಪತಿಗಳಿಂದ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವರು ತ್ರಿಗುಣಸ್ವರೂಪರು; ಅಥವಾ ಮನೋಬುದ್ಧ್ಯಹಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪರು. ಈ ಮೂವರೂ ಕೂಡಿ ರಾಷ್ಟ್ರರೂಪವಾದ ಜೀವಾತ್ಮನ ಉದ್ಧಾರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದರು.

೩. ಜನ್ಮವೂ ವಯೋಮಾನವೂ.

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಆಗಿಹೋದ ಮಹಾಪುರುಷರ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡುವದು ಎಷ್ಟು ಕಠಿನವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮಾತು ಸ್ವಾಮಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಪವಾದಾತ್ಮಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಾಧಾರಣಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರ ಕಾಲವಾವದೆಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. 'ಗತವೈಭವ' ಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ. ವೆ. ಭೀ. ಆಲೂರರವರು ತಮ್ಮ 'ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆ' ಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಜನ್ಮಮರಣದ ಶಕೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ೧೧೮೯ ಮತ್ತು ೧೩೦೮ ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕವರು ಯಾವ ಆಧಾರವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಇವರು ಕೊಟ್ಟ ಶಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರದಿಂದ ಕಂಡು ಬರಬಹುದು.

ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಶಕೆ ೧೩೧೩ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೯೧ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಂಕಿತವಾದ ಮಾಧವಪುರವೆಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ೨೪ ಮಂದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಅಗ್ರಹಾರ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟರು. ಅದರ ಮೊದಲಿನ ಹೆಸರು ಕುಚ್ಚರ ಎಂಬುದಾಗಿದ್ದು ಕೋಚರೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅದು ಈಗಾದರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯು ಶಕೆ ೧೨೫೮ ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬ ರಲ್ಲಿ ಆಯಿತು. ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಶಕೆ೧೩೧೩ರ ವರೆಗೆ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೯೧) ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ೫೬ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರವು ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಗನಾದ ೨ನೆಯ ಹರಿಹರನು ರಾಜ್ಯಾರೂಢನಾಗಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಸುಮಾರು ೩-೪ ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಆಶ್ರಮಾಂತರ ಮಾಡಿರಬಹುದೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ, ಅವರು ಸುಮಾರು ೬೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ರಾಜ್ಯಾ

ರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ವಯಸ್ಸು ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯು. ಅದಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಆಧಾರಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆಗ ಅವರ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು ೩೦ ವರ್ಷಗಳದಿತ್ತೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ಆಶ್ರಮಾಂತರ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಸುಮಾರು ೯೦ ವರ್ಷದವರಿದ್ದಂತಾಗುವದು. ಆಶ್ರಮಾಂತರ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಅವರು ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ಬದುಕಿದ್ದರೆಂಬುದೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಮೇಲಿನ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ನೋಡಲು ದಾನಪತ್ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ವಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು (೫೬+೩೦)=೮೬ ವರ್ಷಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು (೧೩೧೩-೮೬)=೧೨೨೭ ನೆಯ ಶಕೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಮಹಾರಾಜರ ಸಮಾಧಿಶಕವು ೧೨೧೮ ಆಗಿದೆ. ಅವರ ಮರಣದ ತರುವಾಯ ಸುಮಾರು ೮-೧೦ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಉದಯಿಸಿದಂತಾಗುವದು. ಈ ಜನ್ಮಶಕೆಯು ಸರಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಅವತಾರಕಲ್ಪನೆಯು ಸರಿಯಾಗುವುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇವರ ಸಮಕಾಲೀನತ್ವವಾಗಲಿ, ಪೂರ್ವಕಾಲೀನತ್ವವಾಗಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾದರೂ ಆ ಉಭಯಕುಲದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವತರದ ಬಾಧೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವೇ ಇದೆ!

ಶ್ರೀ. ಆಲೂರರವರು ಕೊಟ್ಟ ಶಕಮಾನಗಳಂತೆ ನೋಡಿದರೆ—ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಯಸ್ಸು ಆಶ್ರಮಾಂತರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ೬೪ ವರ್ಷಗಳದೆಂದೂ, ಪೀಠಾರೋಹಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ೧೦೩ ವರ್ಷಗಳದೆಂದೂ, ಸಮಾಧಿಸಮಯದಲ್ಲಿ ೧೧೯ ವರ್ಷಗಳದೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು ಈ ವಯೋಮಾನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಒಡತನದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದವರು (ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಮೊದಲಿನಿಂದ ಬಹಳ ಬಡವರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ಮುಂದಿನ ಅವರ ಚರಿತ್ರಭಾಗದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದು.) ಇಷ್ಟು ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಬದುಕುವುದು ವ್ಯಾವಹಾ

ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮಂಜಸವೆಂದು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಬೇಕಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಂಥರಚನಾಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ವೃದ್ಧರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವವರಿಗೆ ನಮ್ಮದೊಂದು ವಿಜ್ಞಪ್ತಿಯುಂಟು. ಸ್ವಾಮಿಗಳಂತಹ ಅಸಾಧಾರಣರ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಎಲ್ಲ ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಮರರಾದ ನಮ್ಮಂತಹರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇರಲಿ, ನಾವು ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ವಯೋಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ತರದ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.

ಇನ್ನು ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ದೀರ್ಘಾಯುರ್ಮರ್ಯಾದೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅವು ಅಷ್ಟೇನೂ ಬಲವಾದವುಗಳಲ್ಲ; ಆದರೂ ಅವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವುದು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ತೋರುವುದರಿಂದ ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ.

(೧) ದೇವ್ಯಪರಾಧಕ್ಷಮಾಪನಸ್ತೋತ್ರವೆಂಬುದೊಂದು ಸ್ತೋತ್ರವು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದುದೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನವರು ಶೃಂಗೇರಿ ಪೀಠವನ್ನು ಆರೋಹಣ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ರಚಿಸಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಇದರ ಕಡೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮುದ್ರಿಕೆಯಿದೆ. ಪೀಠಸ್ಥರಾದ ಯತಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ‘ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ’ರೆಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡುವರೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಈ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ—“**मया पंचाशीतेरधिकमपनीते तु वयसि**” ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ೮೫ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಷಗಳು ತಮಗಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಸ್ವಾಮಿಗಳವರೇ ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಯೋಮಾನವೂ, ನಾವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ

ಆಶ್ರಮಾನಂತರದ ವಯೋಮಾನವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ೩೨ ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಅವತಾರಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವರಾದುದರಿಂದ ಅವರ ವಯಸ್ಸಿಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಚಿತವೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ಅಂತಃಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಒಂದೆರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವದಾರಿದ್ರ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.ಆ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಯಾವವೆಂದರೆ:—

(ಅ) "द्रविणविरहेण।" ಎಂದು ಎರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ.

(ಬ) न वा दत्तं देवि द्रविणमपि भूयस्तव मया। ಎಂದು ೪ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ.

(ಕ) निरातंको रंको विहरति चिरं कोटिकनकैः ಎಂದು ೬ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರದೇ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

(೨) ಶಿವಾಪರಾಧಕ್ಷಮಾಪನಸ್ತೋತ್ರವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ತೋತ್ರವು ಮೇಲಿನದರಂತೆಯೇ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮುದ್ರಾಂಕಿತವಾಗಿದ್ದು, ಅದನ್ನೂ ವಿದಾರಣ್ಯರೇ ರಚಿಸಿದರೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮ್ಮತವಾದ ಮಾತು. ಅದನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ರಚಿಸಿದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಂತಃಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವೃತ್ತಕಥನದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಜೀವದಶೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ನಡುನಡುವೆ ಸ್ವಚರಿತ್ರದೊಳಗಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅದು ಆದಿಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರದಲ್ಲ; ಅವರ ಪೀಠವನ್ನೇ ಆರೋಹಣ ಮಾಡಿದ ಆತ್ಮಮೋಕ್ಷದರ್ಶಿಯಾದ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಗ್ಧವಾದ ಯಾವದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯದಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ

ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂದರೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಎಂಬುವದಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

(ಅ) प्रौढोऽहं यौवनस्थो विषयविषधरैः पंचभिर्मर्मसंधौ ।
दष्टो नष्टो विवेकः सुतधनयुवतिस्वादुसौख्यं निषण्णः ॥
शैवीचिंताविहीनं मम हृदयमहो मानगर्वाधिरूढम् ।
क्षंतव्यो मेऽपराधः शिव शिव शिव भो श्रीमहादेव शंभो ॥

(ಬ) वार्धक्ये चेंद्रियाणां विनतगतमतिः ।

(ಕ) किं वाऽनेन धनेन वाजिकरिभिः प्राप्तेन राज्येन किम् ।
किं वा पुत्रकलत्रमित्रपशुभिर्देहेन गेहेन किम् ॥

ಈ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಆದಿಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಂಬಂಧಿಸದೆ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. (ಬ) ಮತ್ತು (ಕ) ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಂತೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಉತ್ತರವಯಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪೂರ್ವವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಸುತಧನಯುವತಿಯರ ಸ್ವಾದುಸೌಖ್ಯವು ದೊರೆತಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೊರತು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಗೃಹಸೌಖ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಮಂಜಸವೆನಿಸುವಂತೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಕಾಲವನ್ನು ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಇತಿಹಾಸಸಂಶೋಧಕರು ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಟ್ಟು ವಿಶ್ವಸನೀಯವಾದ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ.

೪ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಗುರುಗಳೂ.

ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಬಹಳ ಬಡವರಾಗಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಇವರ ಬಾಲ್ಯವೆಲ್ಲ ದಾರಿದ್ರ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದು ಹೋಯಿತು. ಆದರೂ ಇವರ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಾಗಲಿ ಈ ಮೂವರು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಾಗಲಿ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ದ್ರವ್ಯಾಭಾವವು ದೊಡ್ಡವರ ಉನ್ನತಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಸಂಕಟಗಳಿಂದಲೇ ಅಂತಹರ ಸತ್ವವು ಒರೆಗೆ ಬಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಕಮುಕಿಯ ಕಲ್ಲಿನೊಳಗಿನ ಬೆಂಕಿಯು ಹೊರಬೀಳಬೇಕಾದರೆ ಲೋಹದ ಆಘಾತವು ಆವಶ್ಯಕವಷ್ಟೇ, ಅದರಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ಮಹಾತ್ಮರ ಉಜ್ವಲವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಮಾಧವ, ಸಾಯಣ ಮತ್ತು ಸೋಮನಾಥ ಈ ಮೂವರು ಸಹೋದರರೂ ಮನಮುಟ್ಟಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ ಬೇಗನೇ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಸರ್ವ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರಾದರು. ತಾವು ಮಾತ್ರ ಚತುಃಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾರೀಣರಾದರೆ ತಮ್ಮ ಇತಿಕರ್ತವ್ಯವಾಯಿತೆಂದು ಇವರು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ಯೆಯ ಲಾಭವು ಪರರಿಗೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಆ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದಾಗತಕ್ಕಷ್ಟು ಫಲವಾದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇವರು ತಾವು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಕೂಡಲೇ ವೇದಾಂತದಂತಹ ಗಹನವಾದ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುಹತ್ತಿದರು. ಈ ತ್ರಿವರ್ಗದ ಕೃತಿಗಳು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ತಾರತಮ್ಯಭಾವವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಕೂಡ ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವೈದಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲೆ ಇವರು ಬರೆದ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮನಸ್ಸು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದ

ಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯ, ಮೀಮಾಂಸೆ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ಧರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಇವರು ಸ್ವಧರ್ಮಪೋಷಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಭೂತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೂವರು ಬಂಧುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧವ ಮತ್ತು ಸಾಯಣ ಇವರಿಬ್ಬರ ಹೆಸರಿಗೆ 'ಆಚಾರ್ಯ' ಎಂಬ ಸನ್ಮಾನವಾಚಕವಾದ ಪದವನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ದಾರಿದ್ರ್ಯದ ಮೂಲಕವಾದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಇಂತಹ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚವಾದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಂತಹ ಘನವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಹುಟ್ಟದೆ ಇರುವದುಂಟೇ? ತಾವು ಬಡತನದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ ಮೂಲಕ, ದಾರಿದ್ರ್ಯದಿಂದ ಪೀಡಿತವಾದ ದೇಶವು ಎಂದೂ ತಲೆಯೆತ್ತಲಾರದೆಂದು ಇವರು ಮನಗಂಡರು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಹಂಪೀಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕುಲಸ್ವಾಮಿನಿಯಾದ ಶ್ರೀಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಗಾಯತ್ರೀಪುನಶ್ಚರಣಾದಿ ಘೋರತಪಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆಚಾರ್ಯರ ದೃಢ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನೂ, ಕಠಿನವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ನೋಡಿ ಶ್ರೀಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿ "ನಿನಗೆ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯವು ಸಿಕ್ಕುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ನೀನು ಪರರಿಗೆ ವರವನ್ನಿತ್ತರೆ ಅವರು ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳಾಗಲಿ." ಎಂದು ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಖಿನ್ನರಾದರು. ಆದರೂ ಇದರಿಂದ ಇವರು ಎದೆಗುಂದಿದವರಾಗಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಮೇಲೆ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾನೆಂಬ ತತ್ವವನ್ನನುಸ

ರಿಸಿ ಕೂಡಲೇ ಇವರು ವಿರಕ್ತಮನಸ್ಕರಾಗಿ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಲೀನರಾದರು.

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇವರ ಚಿಕ್ಕ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಸೋಮನಾಥರೆಂಬವರು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಸ್ವಾಮಿಗಳಿಂದ ಸನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಇವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು ಈಗ ಸೋಮನಾಥರ ವಯಸ್ಸು ಚಿಕ್ಕದಿತ್ತು. ಅವರ ವಿವಾಹಾದಿಗಳಿನ್ನೂ ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಚಿಕ್ಕವನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಸನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೋಮನಾಥನು ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಅವನು ಸನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆಗೆ ಯೋಗ್ಯನಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರೊಡನೆ ವಾದಿಸಿದರು. ಅದೇ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ಇವರ ಕುಲದೇವತೆಯು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿ ಇವರ ಗರ್ವವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ, “ ಸೋಮನಾಥನಂತೆಯೇ ನೀನೂ ಸನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆಯುನ್ನು ತೆಗೆದುಕೋ ” ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದಳು. ಮರುದಿವಸ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರಿಗೆ ಜಯಪತ್ರವನು ಕೊಟ್ಟು ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಅವರಿಂದಲೇ ಸನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇವರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂಬ ಅನುರೂಪವಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿದರು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಗುರುಗಳು ಸಮಾಧಿಸ್ಥರಾದರು. ಇದೇ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಈ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಶೃಂಗೇರಿಯಿಂದ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ತೆರಳಿ ಹೋದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂತಹ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ಪುರುಷರು ಇಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರೋಪಪ್ಲವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಡ್ರಬಹುದೇ? ಇವರ

ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಸೋಮನಾಥರು ಭಾರತೀ ತೀರ್ಥರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪೀಠಾಧಿಸ್ಥಿತರಾಗಿ ೪೭ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಶಾರದಾಂಬೆಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಶಕೆ ೧೩೦೨ ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೮೦ ರಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಸ್ಥರಾದರು. ಅವರ ತರುವಾಯ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಪೀಠಾಧಿಕಾರವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಚಿಕ್ಕ ತಮ್ಮನು ಪೀಠಾಧಿಸ್ಥಿತನಾಗಿರುವಾಗ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ನೂತನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಸರ್ವ ಅರಾಜಕತೆಯನ್ನೂ, ಅದರಿಂದುಂಟಾದ ವಿಪತ್ತುಗಳನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಅಖಂಡವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಈಶ್ವರ ಕೃಪೆಯೆಂಬ ಅನುಕೂಲವಾದ ಗಾಳಿಯೂ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂತಹ ಕುಶಲಕರ್ಣಧಾರರೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಆ ರಾಜ್ಯನೌಕೆಯು ಯಾವ ತರದ ವಿಪತ್ತುಗಳಿಗೂ ಹೆದರದೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

•

ಈ ಮೂವರು ಬಂಧುಗಳೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೇ? ಗ್ರಂಥರಚನಾವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣ—ಮಾಧವರಷ್ಟು ಸೋಮನಾಥರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಇವರು ಅಲ್ಪವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರಮಾಡಿ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಗುರುಗಳ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಭಾರತೀತೀರ್ಥರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪೀಠಾಧಿಸ್ಥಿತರಾಗಿ ಚಂದ್ರಮೌಲೀಶ್ವರ ಮತ್ತು ಶಾರದಾಂಬೆಯವರ ಪರಿಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದರು. ಇವರಾದರೂ ಒಳ್ಳೇ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಗ್ರಂಥ ಬರೆಯುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು; ಅಥವಾ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಗಹನವಾದ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ

ಅವರ ಅಗಾಧವಾದ ವಿದ್ವತ್ತೆಯು ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅತ್ಯಂತ ಕೌತುಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿವಿಧ ವಿದ್ಯಾಕೋವಿದತ್ವವು ಅವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಉತ್ತರವು ಸಿಕ್ಕುವದು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುರುಗಳಿಗೆ ನಮನ ಮಾಡಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೈದಿಕಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಹುತರವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಗುರುಗಳನ್ನು ವಂದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥವಾದ ಪಂಚದಶಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೇದಾಂತಗುರುಗಳಾದ ಶಂಕರಾನಂದ ಯತಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜೈಮಿನೀಯನ್ಯಾಯಮಾಲಾವಿಸ್ತರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಗುರುಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರನ್ನು ಅಭಿವಾದಿಸಿ, ವೈಯಾಸಿಕ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ಪ್ರಣೇತೃಗಳಾದ ಭಾರತೀತೀರ್ಥರ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ:—

स वंद्याद्भारतीतीर्थयतींद्रचतुराननात् ।
कृपामव्याहतां लब्ध्वा परार्थप्रतिमोऽभवत् ॥

ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಜನ್ಮತಃ ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯುವರು; ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಭಾರತೀತೀರ್ಥ, ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದ, ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ಮಹೇಶ್ವರಸಮಾನರಾದ ಗುರುಗಳ ವರಪ್ರಸಾದವು ಅವರಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಅಂದಮೇಲೆ ಕೇಳುವುದೇನು ? ಅದ್ಭುತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಗುರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು.

शुचीनां श्रीमतां गेहे योगभ्रष्टोऽभिजायते ।
अथवा योगिनामेव कुले भवति धीमताम् ॥
एतद्धि दुर्लभतरं लोके जन्म यदीदृशम् ।
तत्र तं बुद्धिसंयोगं लभते पौर्वदैहिकम् ॥

ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿರುವಂತಹ ಯೋಗಭ್ರಷ್ಟರ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಪುಣ್ಯವು ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ ಫಲಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವರು ಹುಟ್ಟು ವಾಗಲೇ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದುದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಮಾತಲ್ಲ!

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಗುರುಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಬರೆಯುವದೆಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಷಯಾಂತರ ವಾದಂತೆ ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂತಹ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗುರುಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪವಲ್ಲ; ಮತ್ತು ವಿಸ್ಮೃತಿಯ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಹೋದ ವಿದ್ಯಾವೈಭವದ ಮತ್ತು ಧರ್ಮೋನ್ನತಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ದೇಶಬಾಂಧವರ ಮುಂದೆ ಇಡುವದರಿಂದ ಅವರ ಅಭಿಮಾನವು ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಉತ್ಸಾಹವು ಬೆಳೆಯುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಆ ಗುರುತ್ರಯದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಅಭಿಯೋಗಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೋಲಾಹಲವು ತುಂಬಿಹೋಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ತಪಸ್ವಿಗಳೂ, ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳೂ, ತತ್ವಜ್ಞಾನಿ

ಗಳೂ ಉಪದೇಶಕರೂ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತರೂ ಉದಯಹೊಂದಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಭುಲೀಲೆಯು, ಈ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾನಂದ ಕೌತುಕವುಂಟಾಗುವುದು.

ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಸರಸ್ವತಿ ಎಂಬ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಯತಿಗಳು ಕಾಂಚಿಯೊಳಗಿನ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಮಕೋಟಿ ಎಂಬ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಶಕೆ ೧೨೧೮ ರಿಂದ ಶಕೆ ೧೩೦೭ ರ ವರೆಗೆ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೯೬-೧೩೮೫ ಅಂದರೆ ೮೯ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ) ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾದಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಳೆದರು. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯಪ್ರಶಿಷ್ಯರು ಸಮರ್ಥರಾಗಿ ಜಗದ್ಗುರು ಪೀಠದ ಪವಿತ್ರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಭರದಿಂದಲೂ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಲೂ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ಯವನೋಪದ್ರವಾದಿ ಘೋರ ಸಂಕಟಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಾದ ದುರ್ಮತಸಾಗರದ ಭಯಂಕರವಾದ ತೆರೆಗಳು ಸನಾತನಧರ್ಮದುರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸತ್ವವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿದದ್ದಲ್ಲದೆ ಆ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಅಪಾಯವು ತಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಇರಲಿ ಸಾಯಣಮಾಧವರ ಗುರುತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದ 'ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ'ರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಅಂಶಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆಂಬವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ವಿಚಾರಿಸುವಾ.

೧ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು.

ಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತರಾದ ಯತಿವರ್ಯರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಅನೇಕ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ

ಜಗದ್ಗುರುರತ್ನಮಾಲಾ, ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಮಂಜರಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಇತಿವೃತ್ತವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿತ ವಾಗಿದೆ. ಜಗದ್ಗುರು ರತ್ನಮಾಲಾಸ್ತೋತ್ರದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ, ಶಂಕರಾನಂದ, ಭಾರತೀತೀರ್ಥ, ಸಾಯಣ, ಮಾಧವ ಮೊದಲಾದ ಗುರುಶಿಷ್ಯಪ್ರಶಿಷ್ಯರ ವೃತ್ತಾಂತವು ಒಳ್ಳೇ ಶೋಧಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲಿಂದ ಸಾಯಣ ಮಾಧವರ ವಿದ್ಯಾಗ್ರಹಣದ ಇತಿಹಾಸವು ವಿಶದವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ತತ್ಸಂಬಂಧದ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಗಳೂ ಸಿಕ್ಕುವವು. ರತ್ನಮಾಲಿಕೆಯ ೭೬ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಯತೀಂದ್ರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದೇನೆಂದರೆ:—

हृदि सायणमाधवोपदेष्टॄन् ।
मदिनां वादविधौ शमप्रदेष्टॄन् ॥
नमत श्रुतिशीलनादतंद्रान् ।
यमि विद्याधिकतीर्थदेशिकेंद्रान् ॥

ಅರ್ಥ:—ಸಾಯಣಮಾಧವರ ಗುರುಗಳೂ, ಗರ್ವಿಷ್ಠರಾದ ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವವರೂ, ಶ್ರುತಿಗಳ ಚಿಂತನ ದಿಂದ ಅತಂದ್ರಿತರಾದವರೂ ಆದಂತಹ ಮಹಾಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಯತೀಂದ್ರರಿಗೆ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿರಿ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಎಷ್ಟೋ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಂಗತಿಯು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಮಂಜರಿಯೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಈ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಕಾಮಕೋಟಿಪೀಠದ ಐವತ್ತೊಂದನೆಯ ಆಚಾರ್ಯರು. ಇವರ ಬಿರುದಾವಲಿಯು ಬಹಳೇ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯೇಶ, ವಿದ್ಯಾನಂದ, ಸರ್ವಜ್ಞ ವಿಷ್ಣು, ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅವರ ಬಿರುದುಗಳು. ಇದೊಂದೇ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಈ ಯತಿವರ್ಯರ ಮಹತ್ವವು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸರ್ವದರ್ಶನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು 'ಸರ್ವಜ್ಞ ವಿಷ್ಣು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸಿ ವಂದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಶಾರ್ಙಪಾಣಿಯೆಂದೂ, ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರು ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಣುವೆಂದೂ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಮಂಜರಿಯೊಳಗಿನ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದು.

बिल्वारण्यजशार्ङ्गपाणितनयः सर्वज्ञविष्णुः श्रयन् ।
सन्यासं गुरुचंद्रशेखरमुनेरास्थाय पीठीं गुरोः ॥
योगेशस्य च चक्रराजवसतेर्देव्याश्च सक्तोऽर्चने ।
श्रीमन्माधवबुक्कभारतियतिपृष्ठैर्महिष्ठैर्वृतः ॥

ಅರ್ಥ:—ಬಿಲ್ವಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರೂ, ಶಾರ್ಙಪಾಣಿಯ ಮಕ್ಕಳೂ ಆದ ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಣುಗಳು ೫೦ನೆಯ ಆಚಾರ್ಯರಾದ ಮುನಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರಸರಸ್ವತಿಗಳಿಂದ ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅವರ ತರುವಾಯ ತಾವೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪೀಠಾರೋಹಣ ಮಾಡಿ ಸಾಯಣ, ಮಾಧವ, ಬುಕ್ಕ, ಭಾರತೀ ಯತಿ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಪೂಜಿತರಾಗಿ ಶ್ರೀಚಕ್ರಾಧಿಷ್ಠಿತೆಯಾದ ತ್ರಿಪುರಸುಂದರೀದೇವಿಯ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಪೀಠಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀಚಂದ್ರಶೇಖರಸರಸ್ವರತಿಗಳು ಇವರಿಗಿಂತ ಮೊದಲಿನ ಆಚಾರ್ಯರಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರಿಗೆ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ಗುರುರತ್ನಮಾಲಿಕೆಯು ೭೫ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. "**न प्रभातरलं ज्योतिरुदेति वसुधातलात्**" ಎಂಬಂತೆ, ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರಂತಹರು ಯಾರ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರೋ ಅವರೇನು ಸಾಮಾನ್ಯರಾಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ !" **शिष्यादिच्छेत्पराजयं** " ಎಂಬ ಮಾತಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಪೀರಬುಕ್ಕನೂ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯಮಾಲಿಕೆಯೊಳಗಿನವನೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡುವಂತಿದೆ. ವೇದಭಾಷ್ಯಗಳು, ಮೀಮಾಂಸೆಗಳು, ದರ್ಶನಗಳು ಇಂತಹ ವಿಷಯುಗಳ ಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವವರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನವನ್ನು ಕೊಡುವ ರಾಜನು ಭೋಜದೇವನಂತೆ ಸ್ವತಃ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.

ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರನ್ನು ನಮಿಸುವಾಗ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅವರನ್ನು ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

पारंगतं सकलदर्शनसागराणाम् ।
आत्मोचितार्थचरितार्थितसर्वलोकम् ॥

श्रीशार्ङ्गपाणितनयं निखिलागमज्ञम् ।
सर्वज्ञविष्णुगुरुमन्वहमाश्रयेऽहम् ॥

श्रीमत्सायणदुग्धाब्धिकौस्तुभेन महौजसा ।
क्रियते माधवार्येण सर्वदर्शनसंग्रहः ॥

पूर्वेषामतिदुस्तराणि सुतरामालोक्य शास्त्राण्यसौ ।
श्रीमत्सायणमाधवप्रभुरुपन्यास्यत् सतां प्रीतये ॥

दूरोत्सारितमत्सरेण मनसा श्रृण्वंतु तत्सज्जनाः ।
माल्यं कस्य विचित्रपुष्परचितं प्रीत्यै न संजायते ॥

ಅರ್ಥ:—ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರೂ, ಮೋಕ್ಷರೂಪವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಕೃತಾರ್ಥರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವರೂ ಶಾರ್ಙಪಾಣಿಯ ಮಕ್ಕಳೂ ಆದ ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಣುಗುರುಗಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ನತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಸಾಯಣಕ್ಷೀರಾಬ್ಧಿಗೆ ಕೌಸ್ತುಭ ಸ್ವರೂಪನೂ ಓಜಃಶಾಲಿಯೂ ಆದ ಮಾಧವಾರ್ಯನು ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿವಿಧ ದರ್ಶನವಿಜ್ಞಾನವು ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದುದು. ಆದುದರಿಂದ ಪರೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬಂಧುಗಳು ಈ ದರ್ಶನ ಮಾಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಸಜ್ಜನರು ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಲತರ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅವಲೋಕಿಸಬೇಕು. ವಿಚಿತ್ರಪುಷ್ಪರಚನೆಯು ಯಾರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ? ಅರ್ಥಾತ್ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಬರುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರನ್ನೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಆಶ್ರಮಾಂತರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಮಾಪ್ತವಾಗಿರಬಹುದು; ಯಾಕಂದರೆ ಆಶ್ರಮಾಂತರ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಯತಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಕಡಿಮೆ. 'ಸಾಯಣದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ

ಸಾಯಣವೆಂಬುದು ಕುಲನಾಮವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಊಹೆಗೆ ಬಲವಾದ ಆಧಾರಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಯಣರು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರ ತಮ್ಮಂದಿರೆಂಬ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಾಯಣ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಯಾವ ಸಂದೇಹಕ್ಕೂ ಆಸ್ಪದವೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯಾದ ಮಾಯಣನಿಗೆ ಕ್ಷೀರಾಬ್ಧಿಯ ಉಪಮೆಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಥವಾ ಸಾಯಣ ಎಂಬುದು ವಂಶದ ಮೂಲ ಪುರುಷನ ಹೆಸರಾಗಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪೂರ್ವಜನ ಹೆಸರಾಗಲಿ ಆಗಿರಬಹುದೋ ಏನೋ! ಸಾರಸ್ವತ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಬಂಧುಗಳು ಸಮನಾಗಿಯೇ ನಿರತರು; ಅಥವಾ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಾದವರೇ ಆಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ಮೂರನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ನಮ್ಮ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರಶೀಲರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅವರ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಖಂಡಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ.

यस्य निश्वसितं वेदा वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वंदे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥

ಈ ನಮನವು ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯಬಹುಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಭಾರತೀತೀರ್ಥರೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮರ್ಥರಾದ ಶಿಷ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರ ಪೂಜ್ಯಭಾವವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಗುರುಗಳಾದರೂ ಶಿಷ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಕ

ತ್ರಿಮಪ್ರೇಮವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಾಯಣ ಮಾಧವೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಬೇರೆ ಒಂದೆರಡು ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ.

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥

ಋಗ್ವೇದಾದಿ ಭಾಷ್ಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿದೆ.

यद्विद्यातीर्थगुरवे शुश्रूषान्या न रोचते तस्मात् ।
अस्त्वेता भक्तियुता श्रीविद्यातीर्थपादयोः सेवा ॥

ವಿವರಣಪ್ರಮೇಯಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಶ್ಲೋಕವಿದು.

प्रणम्य परमात्मानं श्रीविद्यातीर्थरूपिणम् ।
जैमिनीयन्यायमाला श्लोकैः संगृह्यते स्फुटम् ॥

ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಜೈಮಿನೀಯನ್ಯಾಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು, ಭಾರತೀತೀರ್ಥರೇ ಮೊದಲಾದ ತಮ್ಮ ಎರಡು ಜನ ಮುಖ್ಯ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕಾಂಚಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿ, ತಾವು ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ತಪಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹಿಮಗಿರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲು

ಅವರು ಸುಮಾರು ೭೩ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಪೀಠಾಧಿಷ್ಠಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಶೀತಾಚಲದೊಳಗಿನ ತಪಸ್ಸು ಪೂರ್ಣವಾದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಶಂಕರಾನಂದರೊಡನೆ ಕಾಂಚಿಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದು ಪೀಠಾಧಿಕಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಿಸ್ಥರಾದರು. ಈ ವರ್ಣನೆಯು ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

काञ्चयामेव ससप्तति त्रिसहितान् वर्षान् विभूष्यासनम् ।
शिष्यानष्टदिशागजायितयतीनादिश्यपीठावनम् ।
यावत्पंचदशाब्दिपूर्तिहिमवच्छृंगाश्रयः शंकरा- ।
नंदैकानुचरश्चचार परमं धीरस्तपो दुश्चरम् ॥

तपस्यन्येवासौ तरुणतरणेर्धाम्नि परमो ।
निलीनीत्तरहित्या निमिषति च पार्श्वे परिचरे ।
श्रितो रक्ताक्ष्यब्दे प्रतिपदि तपस्येष बहुले ।
श्वसन् शिष्योऽप्यार्त्या न्यवृतदसदत् स्वं च स मठम् ॥

अत्रांतरेष्टाऽपियथानियोगम् ।
आचार्यपीठीमविरोधमावुः ॥

तं शंकरानंदमुदीक्ष्य हृष्टाः ।
देष्टुर्मठं तं निरविशंत ॥

ಮೇಲಿನ ಅಷ್ಟಶಿಷ್ಯರೊಳಗಿನ ಆರು ಜನರ ವರ್ಣನೆಯು ಗುರುರತ್ನಮಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ಆ ಆರು

ಜನರು ಯಾರೆಂದರೆ—(೧) ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ (೨) ಅದ್ವೈತ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ (೩) ಸಾಂದ್ರಾನಂದ (೪) ಅದ್ವೈತಾನಂದ (೫) ಮಹಾದೇವ (೬) ಶಿವಾದ್ವೈತಸುಖಾನಂದ ಇವರು ಒಳ್ಳೇ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿದ ಮ್ಲೇಂಛರು ಆಂಧ್ರ ಕರ್ಣಾಟಕಾದಿ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಂದೂಗಳ ಕುಲಾಚಾರವನ್ನೂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಕೆಡಿಸಹತ್ತಿದ್ದರು. ಲಿಂಗಾಯತ ಮತವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು; ಮತ್ತು ದ್ವೈತಸಾಂಪ್ರದಾಯವು ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ಸಾಹಸದಿಂದ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡರು. ಇವರು ಶೃಂಗೇರಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ಮಠಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಾನಂದರು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ವೃದ್ಧರಾಗಿದ್ದು ಶಂಕರಾನಂದರಿಗೆ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಅದ್ವೈತಾನಂದರಿಗೆ ಆನಂದಾತ್ಮರೆಂದೂ, ಭಾರತೀತೀರ್ಥರೆಂದೂ ಬೇರೆ ಎರಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹೆಸರುಗಳದ್ದುವು. ಸದಾನಂದರು ವೇದಾಂತಸಾರ ಪ್ರಕರಣದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಯಾನಂದರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

अर्थतोऽप्यद्वयानंदमतीतद्वैतलक्षणम् ।
आत्मारामममहं वंदे श्रीगुरुं शिवविग्रहम् ॥

ಅನಂತರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ

श्रीगुरूनद्वयानंदान् सांद्रानंदं च तद्गुरुम् ।
तद्गुरुं शंकरानंदं प्रणमामि पुनः पुनः ॥

ಹೀಗೆಂದು ವಂದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಪಂಚದೊಳಗಿನ ಕ್ಷುದ್ರವಾದ ಸರ್ವ ಆಶೆಗಳನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ, ಮಠದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತ, ಸ್ನಾನಸಂಧ್ಯಾಭಿಕ್ಷಾಟನಗಳನು। ಕೈಕೊಂಡು, ಗುರುಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಗುರ್ವಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ತಲೆಯ ಲ್ಲಾಂತು ಇತರತ್ರ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಕವಾದ ಪಠನಪಾಠನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಆ ಕಾಲದ ಶಿಷ್ಯರ ನಿತ್ಯ ಕೃತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ವ್ರತನಿಷ್ಠರಾಗಿ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಯಿಂದ ವಿನಯ ವಂತರೂ, ಕ್ರಿಯಾವಂತರೂ, ಶಾಂತದಾಂತರೂ ಆದ ಆ ವಿದ್ವಾಂಸ ರೆತ್ತ? ಮತ್ತು ವೈಷಯಿಕವಿದ್ಯೆಯ ಭೋಜನಶಾಲೆಯಲ್ಲುಂಡು ರುಗ್ಣರಾಗಿ ಜೀವವಂತರಾಗಿರುವ ಈಗಿನ ಪದವೀಧರರೆತ್ತ? ಇರಲಿ. ಅದ್ವೈತಾನಂದರಿಗೆ ಆನಂದಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಭಾರತೀತೀ ರ್ಥರೆಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದನ್ನು ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರು ತಮ್ಮ ಬೃಹದಾರಣ್ಯೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

काञ्चीपीठजुषः कठोरधिषणानिर्धूतदुर्धर्वह- ।
द्वैतिव्रातदुराग्रहग्रहभयान् मायाविदूरक्रियान् ॥
आचार्यान्मम चंद्रमौलिचरणध्यानैकतानाशयान् ।
विद्यातीर्थमहेश्वरान् हृदि सदा विद्योतमानान् भजे ॥

सच्छात्रत्वेऽपि साक्षाद्गुरव इव दयामेदुरा ये पुनर्माम् ।
गूढेष्वर्थेषु गाढं विवरणसरणेश्चक्रुरात्तप्रवेशम् ॥
भारत्यानंदतीर्थापरबिरुदवहानद्वयब्रह्मसौख्यान् ।
वृद्धान् सिद्धान्प्रबुद्धानपि हृदि सततं भावये ब्रह्मभूतान् ।
द्वैतध्वांतनिकृंतनाहरधिपैः शिष्यैर्विशिष्याष्टभि- ।
र्विष्टभ्याद्वयविष्टराष्टकमितः श्रीमाधवाद्यैर्बुधैः ।

स्पष्टं यो व्यदधिष्ट शिष्टपरिषत्स्वद्वैतमेवाद्वय- ।
ब्रह्मानंदमुनीश्वरं तमनघं वंदे विरूपाक्षगम् ॥

ಈ ಮುನಿವರ್ಯರ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವಿದ್ದು ಇತಿಹಾಸವು ತುಂಬಿರುವದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಕೊನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಗುರ್ವಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ದುರ್ಮತದ ನಿರಸನವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಠಗಳನ್ನು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಲಿಂಗಾಯತರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ಮೂಲಕ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮಠದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅದರ ಉದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಮತ್ತು ಮುಸಲ್ಮಾನೀಸತ್ತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹರಿಹರನಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಳಿಸಿದರು ಆಗಿನಿಂದ ಅರಿವಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ " ಕರ್ಣಾಟಕಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ " ರೆಂಬ ಬಿರುದು ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಪ್ರತೀಹಾರಿಗಳ ಮುಖದಲ್ಲಿದೆ. ಶೃಂಗೇರೀಮಠದ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ಎಂಬುದೊಂದು ಪದವಿದೆ. ಅದು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ಶಂಕರಾನಂದರ ಹೆಸರುಗಳ ಪೂರ್ವಾರ್ಧಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗುರುರತ್ನಮಾಲೆಯ ೭೭ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನೋರಂಜಕವಾದ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ವಾಚಕರಿಗೋಸ್ಕರ ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು— ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತೇವೆ.

" अनंतरमाचार्यश्रीशंकरभगवत्पादेभ्य एकादशतमादाचार्यादारभ्य श्रृंगगिर्यामधिशारदापीठमब्दाष्टशतीं यावद-

भवन् केऽप्यधिष्ठातारः । तदेवाक्रममुदक्रामन्नुदूढद्वैतचेता-लाभिनिवेशाः पिशाचा इव प्रकटपूर्णप्रज्ञदर्शनाः समंततः कर्णाटान् परित्यक्तवैदिकाचारा ब्राह्मणब्रुवाः । शिशकला विषयैवैषां दुर्मतदुष्प्ररोहदुर्मदस्य तादात्विकानक्षोभ्यादीन् प्रक्षोभ्य कांच्यामधिशारदामठमनुग्रहाद्विद्यातीर्थशंकरानंद-योराचार्यं ते वरतोराश्रमितामधिगम्य सम्यक्स्वरब्रह्मचारिण-स्सच्चिदानंदमुखानधिकर्णाटमष्टसूद्देशेषु श्रृंगगिर्यादिषु अभि-नवारचित मठपीठादिपरिकरेष्वर्पिताचार्यमुद्रमास्थाप्य स्वयं च स्वसाचिव्यसंतुष्टसकल प्रकृतिनि विरूपाक्षक्षेत्र एव प्रकल्प्य कमपि मठं समधितिष्ठन् स्वस्य स्वाचार्ययोश्च विद्यातीर्थशंकरानंदयोर्नाम्ना विद्यारण्यविद्याशंकरान्यतराका-रेण लांछितानि श्रीमुखानि सर्वतो मुखानि प्रचारयन् आज्ञयैव शंकरानंदस्य प्रातिष्ठिपत्पुनरपि वैदिकाचारमखि-लवेदविदसौ सायणमाधावाचार्य एवेति । यद्याप्येतेषां नवानामपि मठानामस्ति श्रीमुखशिरसि विद्यारण्यविद्याशं-करपदयोरन्यतरदिति श्रीमुखलेखवैखर्याऽपि विद्यारण्यस्य विद्याशंकरयोरपि च पादपद्माराधका एवामीति च करब-दरयाबालमापंडितमखिलानाम् । ”

೨ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಶಿಷ್ಯಾಂತರ್ಗತರಾದ ಶಂಕರಾನಂದರೇ ಸಾಯಣ ಮಾಧವರ ಎರಡನೆಯ ಗುರುಗಳು. ಇವರು ವಿದ್ಯಾ

ತೀರ್ಥರ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯರು. ಇವರು ದೊಡ್ಡ ತಪಸ್ವಿಗಳೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಅನೇಕ ವೈದಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ 'ದೀಪಿಕಾ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅವು ಯಾವವೆಂದರೆ—(೧) ಈಶಾವಾಸ್ಯದೀಪಿಕಾ (೨)ಕೇನೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ (೩) ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ (೪) ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ (೫) ತೈತ್ತಿರಿಯೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ (೬) ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ. ಇವು ಆನಂದಾಶ್ರಮಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ; ಮತ್ತು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ, ನಾರಾಯಣೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ ಎಂಬವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗದೆ ಇವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ 'ಶಂಕರಾನಂದೀ' ಎಂಬ ಗೀತಾವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾದರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇವರು ಬರೆದ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದು ಆತ್ಮಪುರಾಣವು. ಇದು ಸರ್ವೋಪನಿಷತ್ಸಾರವು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಪಂಚದಶಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರನ್ನು ವಂದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೃಸಿಂಹೋತ್ತರತಾಪಿನಿಯೋಪದ್ಭಾಷ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ "श्रीशंकरानंदशिष्य श्रीविरण्यविरचित" ಎಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವರಣಪ್ರಮೇಯಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಪೂಜ್ಯಭಾವವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ:

श्रीशंकरानंदपदं हृदब्जे ।
विभ्राजते तद्यतयो विशंति ॥

ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಮಂಜರಿಯ ೭೩ ಮತ್ತು ೭೫ನೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಮುಖ್ಯ ಶಿಷ್ಯರ ವರ್ಣನೆಯಿರುವದು.

ಅದೇ ಗ್ರಂಥದ ೮೦ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರು ಇಂತು ವರ್ಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

खलवैष्णवतैतिडीककोला- ।
हलहेलाहितगालिसक्तिजालैः ॥
शिवयन् वरदं चिरेण सौम्यः ।
शिवकृन्मेऽस्तु स शंकरः प्रणम्यः ॥

ಇದರಿಂದ ಅದ್ವೈತವೇದಾಂತ ವಿಷಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಇವರ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳು ಅಸದೃಶವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪುಣ್ಯ ಶ್ಲೋಕಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾ ನಂದರ ವರ್ಣನೆಯು ಹೀಗೆ ಇದೆ.

आदिश्याष्ट यमीश्वरान् समवितुं कर्णाटदेशोऽद्वयम् ।
रोद्धुं सायणमाधवोक्तविधया वृद्धिश्च मध्वाध्वनाम् ॥
विद्यातीर्थगुरोरसोढविरहोऽप्यावृत्य शीताचलात् ।
तस्योक्तिर्बिभरां बभूव स धुरां श्रीकामकोटीमठे ॥
श्रीमध्यार्जुनबालचंद्रमखिराट्सूनुर्महेशाह्वयः ।
विद्यातीर्थपदान्नियम्यसमयेष्वद्वैतमुद्योतयन् ॥
अध्यास्वप्रतिकामकोटिशरदो द्वात्रिंशतं देहिनाम् ।
द्वैतध्वांतनिवारणो नवमठीनाथो नवश्शंकरः ॥
स दुर्मुखिनि सन्मुखो मधुरवाङ्मयो मौनिराट् ।
पदीप्रतिपदिप्रगेप्ररितधीस्सिते पक्षके ॥
समस्तभुवनार्चितस्सकृदुमेशयन्नच्युतम् ।
जहौ तनुमनुत्तमामविशदाशु नैजं महः ॥

ಅರ್ಥ: – ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದಯತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಗುರುಚರಣಾರವಿಂದವಿಯೋಗವನ್ನು ಸಹಿಸುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಗುರುಗಳ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಹಿಮಗಿರಿಯಿಂದ ಮರಳಿ ಬಂದು ಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠದ ಧುರವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಾ ಮಾಧವಪ್ರೋಕ್ತ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಧ್ವಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಿ ಅದ್ವೈತ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತಮ್ಮ ಒಬ್ಬ ಚಿನ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತರು. ಇವರ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಮಧ್ಯಾರ್ಜುನಬಾಲಚಂದ್ರಯಾಜ್ಞಿಕ ಎಂಬುದಾಗಿತ್ತು. ಇವರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರು ಮಹೇಶನೆಂಬುದು. ಇವರು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಗುರುಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಅದ್ವೈತಮತಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಪೀಠದ ಕೆಲಸವನ್ನು ೩೨ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿ ಸಮಸಾಧಾರಣರಾದ ನವಶಂಕರರೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪ್ರತಿಕೂಲರನ್ನು ಅನುಕೂಲರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವದವರೂ, ಮಧುರಭಾಷಣೆಗಳೂ, ಯತಿರಾಜರೂ, ನಿರಂತರ ಶುದ್ಧಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರೂ, ಜಗದ್ವಂದ್ಯರೂ, ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಶಿವರೂಪವನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಿದವರೂ ಆದ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರು ಚೈತ್ರ ಶುದ್ಧ ಪ್ರತಿಪದೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಭಂಗುರವಾದ ಈ ದೇಹವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ನಿಜ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು.

ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ '**ಬುಕ್ಕಭೂಪ ಶಿರೋರತ್ನ**' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ಇವರು ಬುಕ್ಕರಾಜನಿಗೂ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಅಂದರೆ ಶಕೆ ೧೩೦೬ ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಪೀಠಾರೋಹಣ ಮಾಡಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕೆ, ಶ್ವೇತಾಶ್ವೇ

ತಿಕೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕೆ, ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ಸಮುಚ್ಚಯದೀಪಿಕೆ ಇವುಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರು "**श्रीमत्परमहंस परिव्राजकाचार्य आनंदात्मपूज्यपादशिष्य**" ಎಂಬು ದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಶಂಕರಾನಂದರ ಶ್ರೀಭಾರತೀತೀರ್ಥ (ಆನಂದಾತ್ಮ) ರಿಗೂ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

೩ ಶ್ರೀಭಾರತೀತೀರ್ಥರು.

ಇವರು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮೂರನೆಯ ಗುರುಗಳು. ಪಂಚದಶಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗದ ೯ ದೀಪಗಳನ್ನು ಇವರೇ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯಕೃತ ಕಾಲಮಾಧವದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರಾದ ಸುದರ್ಶನಮಾಧವರು ಶ್ರೀಭಾರತೀತೀರ್ಥರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ—

व्यामूढानामिह तनुभृतां जान्हवीतीर्थमेकम् ।
विद्यातीर्थप्रकृतिविमलं सद्विवेकोदयानाम् ॥
सर्वेषां तु प्रथमसुखदं भारतीतीर्थमाहु ।
स्तद्भावान्मे विमलमनसो निर्णये शक्तिरस्ति ॥

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ಭಾರತೀತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಶ್ಲೇಷಗರ್ಭಿತವಾಗಿವೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಉತ್ತರೋತ್ತರವಾಗಿ ಅಧಿಕಗುರುತ್ವವು ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭಾರತೀ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧಿಷ್ಠಾತ್ರಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಉಪಲಕ್ಷಿತೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವೇ ಇದೆ. ವೈಯಾಸಿಕನ್ಯಾಯಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ—

प्रणम्य परमात्मानं श्रीविद्यातीर्थरूपिणम् ।
वैयासिकन्यायमाला श्लोकैः संगृह्यते स्फुटम् ॥

ಎಂದು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರನ್ನು ವಂದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು, ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ವಂದನಶ್ಲೋಕದ ಪ್ರತಿಚ್ಛಾಯೆಯೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಯರು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರಾದ ಮೂಲಕ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪರೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ವಾಚಕರಿಗೆ ಕೊಂಚ ಬೇಸರ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ವೃತ್ತಾಂತದಿಂದ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ವಾಙ್ಮಯದ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟೋ ಬೆಳಕು ಬೀಳುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ನಮ್ಮನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ.

---

೫ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊನೆಯ ಮನೆತನವೇ ವಿಜಯನಗರವು ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರೇ ಮೊದಲಿನವರೆನ್ನಬಹುದು; ಇವರಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಕದಂಬ, ಗಂಗ ಮೊದಲಾದ ಅರಸರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ್ದರು; ಆದರೂ ಇಡೀ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಒಬ್ಬನೇ ಅರಸನ ಏಕಚ್ಛತ್ರಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದದ್ದು, ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ಆಗ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಏಕಚ್ಛತ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ಈ ರಾಜ್ಯವು ಎರಡು ಪಾಲುಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿತವಾಯಿತು. ಉತ್ತರದ ಅರ್ಧಭಾಗವು ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರ ವಶಕ್ಕೂ, ದಕ್ಷಿಣದ ಅರ್ಧಭಾಗವು ಹೊಯ್ಸಳ ಯಾದವರ ಅಧೀನಕ್ಕೂ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ನುಂಗಿ, ದಕ್ಷಿಣಭಾಗವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕುವ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಇವರ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಹಾರವು ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರಿಗೂ, ವರಂಗಲ್ಲಿನ ಕಾಕತೀಯ ಅರಸರಿಗೂ ತಗಲಿತು. ಆ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲುವವರೆಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಅರಸರು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಿದ ಕೂಡಲೆ ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಾಹಾಕಾರವೆದ್ದಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಪ್ರಬಲರಾದ ಶತ್ರುಗಳಾದುದರಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಅವರೆದುರಿಗೆ ನಿಂತರೆ ನಡೆಯಲಾರದೆಂದು ಬಗೆದು, ಎಲ್ಲರೂ ಒಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವದು ಅವಶ್ಯವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಆಗ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಈ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲೋತ್ಪಾದಕರೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು. ಚದರಿಹೋದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನರೆದುರಿಗೆ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸವು. ಪರದೇಶೀಯ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಎದು

ರಾಗಬೇಕಾದರೆ, ನಾವು ನಮ್ಮ ಒಳಜಗಳಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆತು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳೇ ಮೊದಲು ಕಲಿಸಿದರು. ಈ ತತ್ವವನ್ನರಿಯದ ಮೂಲಕವೇ ಉತ್ತರ ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನವು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಶದಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತು; ಮತ್ತು ಈ ತತ್ವವನ್ನು ಮರೆತದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಬಲಾಢ್ಯರಾದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರೊಡನೆ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಕಾದಬೇಕಾಯಿತು; ಹಾಗು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ, ಈ ತತ್ವವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ತಮ್ಮ ತಪ್ಪನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು, ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ನಡೆದುದರಿಂದಲೇ ಅವರು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನಾಮಶೇಷ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರಾದರು!

ಇರಲಿ, ಸುಮಾರು ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ವರೆಗೆ ವಿಜಯ ನಗರದ ಅರಸರು, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಉಪಟಳವು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗದಂತೆ ತಡೆದು ಹಿಡಿದರೆಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಘಟವಾದ ಸಂಕಟವೊದಗಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದ್ದು ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಯನ್ನು ತಡೆದು, ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವ ವೈಭವವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡದ್ದು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವಾಸ್ಪದವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಈ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿದರು. ಇವರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಸ್ಥಾನಾಪನ್ನರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂತಹ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಇಂತಹ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೊಡ್ರುವದು ಹ್ಯಾಗಾದೀತು? ದೇಶಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ವಿಪತ್ತು ಬಂದೊದಗಿದಾಗ ಸುಮ್ಮನೆ ಮೂಗು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು

ಕೊಡ್ರುವದು ಮಾತ್ರವೇ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೆಂದೂ, ಆ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವದು ತಮ್ಮ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೂ ಆಲೋಚಿಸಿ ಅವರು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಉಪೋದ್ಘಾತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವಾಙ್ಮಯಾತ್ಮಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ; ಆದರೂ ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಾವು ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಇವರು ಕೇವಲ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದಲೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದಲೂ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು; ಈ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯು ಇವರಿಂದಲೇ ಉದ್ಭೂತವಾದುದು. ಮತ್ತು ಹೊಸದು. ಆದರೆ ಇವರ ವೇದಾಂತಮತವು ಹೊಸದಲ್ಲ ಅದು ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಇವರು ಅದನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿದರು. ಆಗಿನಕಾಲಕ್ಕೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವಿತ್ತು. ಭರತಭೂಮಿಯು ಪಾರತಂತ್ರ್ಯ ಪಂಕದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಬಂದಿತ್ತು. ಹಿಂದೂಧರ್ಮವು ನಾಮಶೇಷವಾಗುವ ಹೊತ್ತು ಒಂದಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದೂ ಜನರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡಿಯೇ ನಾಶವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಪವಿತ್ರವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವದೇ ಪರಮಧರ್ಮವೂ ಆದ್ಯಕರ್ತವ್ಯವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಈ ತತ್ವವನ್ನೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ರಾಜಕಾರಣದ ಮಹತ್ವವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದ್ದಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ.

ಮೂರ್ತಿಭೇದಕನೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಗಿಝುನೀಮಹಮ್ಮದನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೦೧ ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದನು. ಅವನು ಮೊದಲು ಪಂಜಾಬ, ಮುಲ್ತಾನ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಗೂ ಆ ಮೇಲೆ ಇತರ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೂ ಕೊಳ್ಳೆಯಿಕ್ಕಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದನು. ಬರಬರುತ್ತ ಅವನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮತ್ತೆ ತಿರುತಿರುಗಿ ಹೋದನು. ಅವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೨೧ ರಲ್ಲಿ ಕಲಿಂಗವನ್ನೂ, ಕ್ರಿ ಶ. ೧೦೨೪ ರಲ್ಲಿ ಕಾಠೇವಾಡವನ್ನೂ ಹೊಕ್ಕನು. ಆದರೆ ಅವನು ಒಂದೇ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಎಂದೂ ಕೂಡ್ರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿ ಆಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವೇ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ದಾಳಿಗಾರರೂ ಇವನಂತೆಯೇ ಬಂದು ಲೂಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಹೋದರು. ಆದರೆ ಧನತೃಷ್ಣೆಯೂ, ರಾಜ್ಯತೃಷ್ಣೆಯೂ ಬಹಳ ಕೆಟ್ಟವು. ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲೂರಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವು ತಲೆದೋರಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಒಂದೇಸವನೆ ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದು ಉತ್ತರಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯೇ ಇಲ್ಲದಾಯಿತು. ಜಯಪಾಲ, ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಮೊದಲಾದ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರ ಹೊರತು ಅವರನ್ನು ತಡೆಯುವವರು ಯಾರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವದಕ್ಕೂ, ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿಸುವದಕ್ಕೂ ಅವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಚಾಚತೊಡಗಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೯೪ರಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಅರಸನ ಅಣ್ಣನ ಮಗನಾದ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಖಿಲಜಿ ಎಂಬವನು ದೇವಗಿರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು; ನಾಲ್ಕು ವರುಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಗುಜರಾಥದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೦೩ರಲ್ಲಿ ವರಂಗಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಮಾಡಿದನು.

ಆದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ೧೩೦೭ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಿಕಕಾಫರನು ಒಂದು ಲಕ್ಷಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ದೇವಗಿರಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ರಾಮದೇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೦೯ ರಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಅಡಿಯನ್ನಿಕ್ಕಿ ವರಂಗಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಅವನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಪಾರದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕಪ್ಪವಾಗಿ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡನು. ೧೩೧೦ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಲೂಟಿಮಾಡಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೧೨ರಲ್ಲಿ ಅವನು ದೇವಗಡವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ಶಂಕರದೇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಮಲಿಕಕಾಫರನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಲಬಾರದಂದೆಯಿಂದ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಸೀದೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ತನ್ನ ಲೂಟಿಸಹಿತವಾಗಿ ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಹೋದನು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ವರೆಗೆ ಪಾರಾಗಿ ಹೋದರೂ, ಅವರನ್ನು ಡೆತದು ನಿಲ್ಲಿಸುವವರು ಯಾರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸ್ವಭಾವಶೂರರು; ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮುರಿದು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದವರು. ಇಂತಹರನ್ನು ಅದ್ದುಗಟ್ಟುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹೊಡೆದಾಡಿ ದುರ್ಬಲರಾದ ಹಿಂದೂ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು? ಆದುದರಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಚಲ್ಲಾಟಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುವು ದೊರೆಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೧೮ ರಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಮುಬಾರಿಕನು ದೇವಗಿರಿಗೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿಯ ಹತಭಾಗ್ಯರಾಜನಾದ ಹರಿಪಾಲದೇವನ ಮೈದೊಗಲನ್ನು ಸುಲಿಸಿ, ಅವನ ರುಂಡವನ್ನು ಪಟ್ಟಣದ ಅಗಸೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದನು. ೧೩೨೩ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲತಾನನು ವರಂಗಲ್ಲನ್ನು ಮುತ್ತಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವನನ್ನು ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು.

ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೨೫ ರಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ ತಘಲಖನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಆಗಂತೂ ಹಿಂದೂ ಜನರ ಗೋಳಾಟಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ಇವನು ಶೂರನೂ ಜಾಣನೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಹಸಿಯೂ ಇದ್ದರೂ, ಅತ್ಯಂತ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತನೂ ಕ್ರೂರನೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ದ್ವೇಷಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಜನರಿಗೆ ಪರಮಾವಧಿ ಸಂಕಟಗಳೊದಗಿದವು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಕಡುಹಗೆಯಾದ ಇವನು ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಯವನಮಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದನು. ಮಲಿಕಕಾಫರನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹೋದಾಗಿನಿಂದ ಹಿಂದೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಏನೂ ಹುರುಳಿಲ್ಲೆಂಬುದನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಮ್ಮದನು ತನ್ನ ಒಬ್ಬ ಸೈನಿಕನನ್ನು ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು.

ಈ ಮಹಮ್ಮದನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಮೀರುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಯಾರಾದರೂ ಅಂತಹ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಅವರನ್ನು ಅಮಾನುಷ ರೀತಿಯಿಂದ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವನು ದೇವಗಿರಿಗೆ ದೌಲತಾಬಾದವೆಂದ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ಯಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಈ ಎರಡೂ ಪಟ್ಟಣಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರವು ೭೦೦ ಮೈಲು ಇದ್ದು, ದಿಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ದೌಲತಾಬಾದಿಗೆ ಸಾಗುವಂತೆ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ಹೆಂಗಸರೂ, ಹುಡುಗರೂ, ಮುದುಕರೂ ಸತ್ತುಹೋದರು. ಈ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿದ ಇಬನ್ ಬಟೂಟನು ಬರೆದಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಈ ಮಹಮ್ಮದ ತಘಲಖನಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಯಾವತರದ ಸೌಖ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ! ಇಬನ್ ಬಟೂಟನು ಬರೆದಿರುವುದೇನಂದರೆ:

"ಸುಲತಾನನು ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಬಿಡುವದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಜನರನ್ನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಆಮೇಲೆ ಜನರು ಸ್ವಲ್ಪ ತಡಮಾಡುವದನ್ನು ಕಂಡು, ಯಾವನೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ದಿಲ್ಲಿಯೊಳಗಿನ ಮನೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬೀದಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಸಿಕ್ಕರೆ ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯು ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವದೆಂದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಟರು. ಅವನ ಸೇವಕರು ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕುರುಡನನ್ನೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬೇನೆಯುವನನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಅರಸನು ಆ ಬೇನೆಯುವನನ್ನು ಒಂದು ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಚೆಲ್ಲಿಬಿಡಬೇಕೆಂತಲೂ, ಕುರುಡನನ್ನು ದೌಲತಾಬಾದಿನವರೆಗೆ ಕಾಲುಹಿಡಿದು ಎಳೆದು ಒಯ್ಯಬೇಕೆಂತಲೂ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದನು. ದೌಲತಾಬಾದ ಪಟ್ಟಣವು ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ದಿವಸಗಳ ದಾರಿಯ ಅಂತರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪಾಪ! ಆ ಕುರುಡನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು! ಅವನ ಅವಯವಗಳೆಲ್ಲ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೇ ಚೂರು ಚೂರಾಗಿ ಬಿದ್ದವು.!! ಆದರೂ ಆತನ ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೌಲತಾಬಾದಿಗೆ ಒಯ್ದು ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟರು." ಇಬನ್ ಬಟೂಟನೇ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.— "ಮಹಮ್ಮದನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದವನ ಹೆಣವು ಅರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ತೂಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಜನರನ್ನು ಕೊಂದಮೇಲೆ ಅವರ ಹೆಣಗಳು ಅಲ್ಲೇ ಉಳಿದಿರುವದನ್ನು ನಾನು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಒಂದು ದಿನ ನಾನು ಅವನ ಅರಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ ನನ್ನ ಕುದುರೆಯು ಬೆದರಿತು; ಮುಂದೆ ನೋಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಳ್ಳನ್ನ ಗುಂಪು ಕಂಡಿತು. ಅದೇನೆಂದು ಕೇಳಲು, ಮೂರು ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಕಡಿದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಧಡವೆಂದು ನನ್ನ ಜೊತೆಗಾರನು ಹೇಳಿದನು. ಪ್ರತಿದಿವಸ ಸಭಾಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಜನರನ್ನು ಸಂಕೋಲೆ ಹಾಕಿ, ಅವರ ಕೈಗಳನ್ನು ಕತ್ತಿನಮೇಲೆ

ಕಟ್ಟಿ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಳಿದವರನ್ನು ಮೈಮುರಿ ಹೊಡೆದು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ”

ಹೀಗೆ ಒಂದಲ್ಲ, ಎರಡಲ್ಲ ಹಲವು ಬಗೆಗಳಿಂದ ಹಿಂದೂ ಜನರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದೇವಾಲಯಾದಿ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿ, ಜನರ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಮಾನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನೂ ಉಚ್ಛೇದಗೊಳಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ, ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಜನರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು! ಈ ಪ್ರಕಾರದ ದುರ್ಧರಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಡೆದು, ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಡತಕ್ಕವರೆಂದರೆ, ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ರಾಜರು; ಇವರೊಳಗಿನ ವರಂಗಲ್ ಮತ್ತು ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ರಾಜರು ಈ ಮೊದಲೇ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಸೋತುಹೋದ ಕಾರಣ, ಅವರ ಎದುರಿಗೆ ನಿಲ್ಲಲು ಈ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಧೈರ್ಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಇದ್ದ ಸಂಸ್ಥಾನವೆಂದರೆ ಆನೆಗೊಂದಿಯು. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ನಕಾಶದ ಮೇಲೆ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಮದ್ರಾಸದವರೆಗೆ ಒಂದು ಸರಳ ರೇಷೆಯನ್ನೆಳೆದೆವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವಾ. ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಬರುವ ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ಎಂಬ ಎರಡು ನದಿಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದುಂಟಾದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಎಂಬ ನದಿಯು ಹತ್ತುತ್ತದೆ ಅದು ಬಳ್ಳಾರಿಯ ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಧಾರವಾಡದವರೆಗೂ ಬರುವ ಹೊಗೆಬಂಡಿಯ ಮಾರ್ಗದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೪೦ ಮೈಲುಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡ್ಡಗಾಡ ಪ್ರದೇಶದೊಳಗಿಂದ ಹಾದು ಕರ್ನೂಲದ ಹತ್ತಿರ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಡ್ಡಗಾಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೦ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಆನೆಗೊಂದಿಯೆಂಬ ಕೋಟೆಯು ಇತ್ತು. ನೆರೆಹೊರೆಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರದೇಶವು ಮಾತ್ರ ಈ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ನಾಯಕರ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ

ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕರಿಯ ಕಲ್ಲಿನ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭದ್ರಪಡಿಸಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಂತೂ ಎಷ್ಟೋ ಮೈಲುಗಳ ವರೆಗೆ ನದಿಯು ದಾಟಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ನಾಯಕರ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಮಗೆ ಏನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುವದು. ಇವರು ಹೊಯಿಸಳ ಬಲ್ಲಾಳರ ಮಾಂಡಲಿಕರಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೫೦ಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಫೆರಿಸ್ತನೆಂಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ನಾಯಕರ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಿಳಿದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವೆವು.

ಈ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಆಗ ಹೇಗಾದರೂ ಜೀವವನ್ನು ಹಿಡಿದಿತ್ತು. "**बुडत्याला काडीचा आधार**" ಎಂಬಂತೆ ನಿರಾಶ್ರಿತರಿಗೆ ಇದಷ್ಟೇ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಇದರ ಉತ್ಪಾಟನದ ಸಮಯವೂ ಸಮೀಪಿಸಿತು. ಆಗಿನಕಾಲಕ್ಕೆ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜನಾದ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನು ಗುಡ್ಡದೊಳಗಿನ ತನ್ನ ಭದ್ರವಾದ ಕಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು. ಮಹಮ್ಮದ ತಘಲಖನ ಅಣ್ಣನ ಮಗನಾದ ಬಹವುದ್ದೀನನೆಂಬವನು, ಸುಲತಾನನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಂಡೆಬ್ಬಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಹೇಗೇ ಇರಲಿ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಹಮ್ಮದ ತಘಲಖನ ಒಬ್ಬ ಸೈನಿಕನು ಸೈನ್ಯಸಹಿತನಾಗಿ ಆನೆಗೊಂದಿ ಅಥವಾ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅದನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದ ಮುಂದೆ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಆಟವೇನೂ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನು ಶೂರನೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಶರಣಾಗತನಾಗಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಅವರ ಕೈವಶಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಎಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಆಗಿನಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ

ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿ ತನ್ನ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸರದಾರರ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅಗ್ನಿನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿ ಖಡ್ಗಪಾಣಿಯಾಗಿ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಕಲಿತನದಿಂದ ಕಾದಿ ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಒಳಹೊಕ್ಕು, ತೋಳವು ಕುರಿಗಳ ಹಿಂಡನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ಚಲ್ಲಿದರು. ಆರೇ ಆರು ಜನರು ಮಾತ್ರ ಪಾರಾದರೆಂತಲೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಅರಸನಾದ ಹರಿಹರನೊಬ್ಬನಿದ್ದನೆಂತಲೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಹನ್ನೆರಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸುಲತಾನನು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಒಡಕು ಮನೆಯನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿತು. ಹಿಂದೂ ಅರಸರ ಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಆ ಶೂರನಾದ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಕೋಟೆಯು ಕೈವಶವಾದ ಬಳಿಕ ಸುಲತಾನನು ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಸುಲತಾನನಂತೆಯೇ ದುರಾಗ್ರಹಿಯೂ ಹಿಂದೂ ಜನರನ್ನು ಪೀಡಿಸುವವನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲುಂಟಾದ ಕ್ಷುಬ್ಧತೆಯನ್ನೂ, ಅರಾಜಕತೆಯನ್ನೂ ಬಣ್ಣಿಸಲಸದಳವಾಗಿದೆ. ಮೇಲಾಗಿ, ಆಗಿನ ಜನರು ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಖಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಅಭ್ಯಸ್ತರಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಪುನಃ ಒಂದೆರಡು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಸುಲತಾನನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ಓಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಅರಸನಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅರಾಜಕತೆಯು ಮಾತ್ರ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಿತು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಉತ್ತರಹಿಂದುಸ್ತಾನವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಳಕೊಂಡು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೃಷ್ಣಾತೀರದ ತನಕ ಮುಸಲ್ಮಾ

ನರು ತುಂಬಿದ್ದರು. ದೇವಗಿರಿ, ವರಂಗಲ್ಲ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗ ಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಎರಡು ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಕ್ಕುತ್ತ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಪಾದಾಕ್ರಾಂತಮಾಡಿ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಹಿಂದೂಜನರನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಮಾಡಿ, ದಕ್ಷಿಣವನ್ನು ಸಹ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಅವರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವ ಗಟ್ಟಿಗರು ಯಾರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸ್ಥಿತಿಯಾಯಿತು.

ಕೃಷ್ಣೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಹಿಂದೂರಾಜರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬರುವ ಆಘಾತಗಳಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ನೆಲಗಟ್ಟು ಅದಿರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಚೋಳ, ಚೇರ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಕದಂಬ, ಬಲ್ಲಾಳ ಮೊದಲಾದ ವೈಭವಶಾಲಿಗಳಾದ ರಾಜ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ನಷ್ಟವಾಗಿದ್ದುವು. ಉಳಿದವು ಮುರಿಕಳಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದುವು. ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹೊಡೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಪರಶತ್ರುಗಳ ಭೀತಿಯು ಇದ್ದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಒಳಜಗಳಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷ ಹಾನಿಯು ತಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಕ್ಷಿಣವನ್ನು ಹೊಕ್ಕ ಕೂಡಲೇ ಹಿಂದೂ ಜನರು ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ಅಂತಃಕಲಹಗಳನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟು ಐಕಮತ್ಯದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪರಶತ್ರುವಿನ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಒಳಭೇದಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆತು, ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ತತ್ವವು ಅವರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ದೇವಗಿರಿ ವರಂಗಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪಾಲಾದವು. ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ ವಿಜಯನಗರಗಳಿಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪೆಟ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ತಗಲಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಘೋರತನವನ್ನೂ ಕ್ರೂರತನವನ್ನೂ ಕೇಳಿ ಹಿಂದೂ ಜನರು ಗಾಬ

ರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಮಹಮ್ಮದ ತಘಲಖಿನ ಅಘೋರಕೃತಿಗಳಿಂದ ಅವರ ಹೃದಯವು ತಲ್ಲಣಿಸಿತು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಜನರೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣುಕತ್ತಲೆಗಟ್ಟಿದವರಾಗಿ ಮುಂದುಗಾಣದೆ ಇದ್ದರು. ಹಿಂದೂಧರ್ಮವೆಲ್ಲ ಹಾಳಾಗಿ ದೇಶವು ಯವನಮಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಭೀತಿಯು ಹಗಲಿರುಳು ಅವರ ಮನದಲ್ಲಿ ಕಟೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮಮಾಡಿ ಮಸೀದೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವದೂ ಹಿಂದೂಜನರ ಪವಿತ್ರ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ರಕ್ತಮಾಂಸಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಭ್ರಷ್ಟಗೊಳಿಸುವದೂ, ಗೋಮಾತೆಯನ್ನು ಕಂಡಕಂಡಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲುವದೂ ಹಿಂದೂ ಪತಿವ್ರತೆಯರ ಮಾನಭಂಗಮಾಡುವದೂ ಇನ್ನು ಮೊದಲಾದ ಅಘೋರಕೃತ್ಯಗಳು ಎಡೆಬಿಡದೆ ನಡೆದಿದ್ದುವು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಭಯಂಕರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳ ಹೊರೆಯು ಕೆಳಗೆ ಭಾರತ ಭೂಮಾತೆಯು ವಿಲಿವಿಲಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹಿಂದೂ ಜನರು ಹತವೀರ್ಯರೂ ನೀತಿಭ್ರಷ್ಟರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಸಂತ್ರಸ್ತರಾದ ದೀನಜನರು ಒಂದುಗೂಡಿ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಹತ್ತಿದರು. ಮತ್ತು ಈಶಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹುಡುಕಹತ್ತಿದರು. ಪುಣ್ಯವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಇಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಗಳಾದ ಮಹಾತ್ಮರು ಉದಯಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸರ್ವತ್ರ ಧರ್ಮಗ್ಲಾನಿಯಾದುದನ್ನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ನೋಡಿಯಾನು?

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥
परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥

ಎಂಬ ಭಗವಂತನ ಉಕ್ತಿಯು ಎಂದಾದರೂ ಸಟೆಯಾದೀತೇ? ಭರತಭೂಮಾತೆಯು ಪರಕೀಯರ ಆಳುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದನ್ನೂ, ಭಾರತಪುತ್ರರ ಪರಮಪವಿತ್ರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಧರ್ಮವೂ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಹತ್ತಿದ್ದನ್ನೂ ನೋಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಜಗದುದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳೇ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮೂಲಕಾರಣರೆಂಬಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟಾದರೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಇವರು ಹರಿಹರರಾಯನನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕಂಡರು? ಹರಿಹರರಾಯನ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವೇನು? ಈ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶ್ನಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಮತಭೇದವುಂಟು. ಇಬನ್ ಬಟೂಟನೆಂಬ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೩ ರಿಂದ ೧೩೪೨ರ ವರೆಗೆ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದನು. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನೆಂಬ ಅರಸನು ಇದ್ದನೆಂತಲೂ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಹುವುದ್ದೀನನು ಬಂದು ಅಡಗಿ ನಿಂತದ್ದರಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಅವನಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಯಿತೆಂತಲೂ, ಆ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನು ಸೋತನೆಂತಲೂ ಅವನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ನ್ಯೂನಿಝನೆಂಬ ಪೋರ್ತುಗೀಸ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಕೂಡ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಇದೇ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಹರಿಹರರಾಯನು ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂತಲೂ, ಜಂಬುಕೇಶ್ವರನ ಮರಣದ ಅನಂತರ ಸುಲತಾನನು ಹರಿಹರನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡ್ರಿಸಿದನೆಂತಲೂ, ಅವನು ಒಂದು ದಿನ ಬೇಟೆಯಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ನಾಯಿಯು ಮೊಲದ ಬೆನ್ನುಹತ್ತುವ ಬದಲು, ಮೊಲವು ನಾಯಿಯ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಕಂಡನೆಂತಲೂ, ಬೇಟೆಯಿಂದ ಮರಳಿ ಬರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾತೀರದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರಿಗೆ ತಾನು ಕಂಡ ವಿಲಕ್ಷಣಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿದನೆಂತಲೂ, ಅವರು ಅವನಿಗೆ ಆ ಸಂಗತಿಯು ಸಂಭವಿಸಿದ

ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರೆಂತಲೂ, ಆದರಂತೆ ಹರಿಹರರಾಯನು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾನಗರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟನೆಂತಲೂ ಇಬನ್ ಬಟೂಟ. ನ್ಯೂನಿಝ್ ಇವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಲಿನ ನಾಯಿ ಮೊಲದ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯು ಎಷ್ಟು ಇತಿಹಾಸಗರ್ಭವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯುವಂತಿದೆ. ಇಂತಹ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳ ಅರ್ಥವು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಬಹಳೇ ಗೂಢವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಗನೇ ಅರ್ಥಬೋಧವಾಗದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅನೇಕರು ಇಂತಹ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳನ್ನು ಉಪಹಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ಇಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸರತ್ನಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಬಾಹ್ಯಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ನಾವು ಅವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದರೆ ಒಳಗಿರುವ ರತ್ನಗಳ ಲಾಭಕ್ಕೆ ಎರವಾಗುವೆವು. "ಪೊರಗಣ ಸೊಬಗನೆ ನಿಟ್ಟಿಸಿ, ನೆರೆಸೋಲ್ವುದು ತಕ್ಕುದಲ್ತು ಪರಿಕಿಸು ಗುಣಮಂ ॥ ಪೊರಗೆಡ್ಡಮಾದೊಡಂ ಪೇಳ್ । ನರುಗಂಪಂ ಬೀರಿದಪುದೆ ಮುತ್ತುಗದ ಮಲರ್ ॥" ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ನಾವು ಯಾವಾಗಲೂ ಗುಣವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ತಮ್ಮನ್ನು ಗೆದ್ದು ಓಡಿಸಿದರು; ಮತ್ತು ತಾವಾದರೂ ಅವರನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದೆವು; ಎಂಬುದೇ ಮೇಲಿನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹರಿಹರನ ಆಶಯವು. ಹರಿಹರನು ತನಗೆ ಮೊಲದ ಉಪಮೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡದ್ದು ಬಹಳೇ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ. ಮೊಲವು ಕೇವಲ ನಿರುಪದ್ರವಿಯೂ, ಸಾತ್ವಿಕವೂ ಆದ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತೇ ಇದೆ; ಮತ್ತು ಮೊಲವು ಚಂದ್ರನ ಲಾಂಛನವಷ್ಟೇ? ಆದುದರಿಂದ ತಾನು ಸದಾಚಾರಿಯೂ, ಸಾತ್ವಿಕನೂ, ನಿರುಪದ್ರವಿಯೂ, ಚಂದ್ರವಂಶದ ಯದುಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿದವನೂ ಎಂದು ತೋರ್ಪಡಿಸುವದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಬಹುದು. ಇರಲಿ, ವರಂಗಲ್ಲದ ಅರಸನ ಹತ್ತರ ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರೆಂಬ

ಇಬ್ಬರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದರೆಂತಲೂ, ವರಂಗಲ್ಲವು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಸ್ತಗತವಾದ ಬಳಿಕ ಅವರು ಆನೆಗೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ವಾಸಮಾಡಿ, ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಗೆದ್ದು ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೊಂದು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಜಯ ನಗರವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರೆಂತಲೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಾಗ ಅವರಿಗೆ ಬುಕ್ಕ ನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಕುರುಬನು ಪ್ರತಿದಿವಸ ಹಾಲು ತಂದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ನೆಂತಲೂ, ಮುಂದೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅವನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡ್ರಿಸಿದರೆಂತಲೂ ಕೆಲವರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಥೆಗಳೂ, ಉಲ್ಲೇಖಗಳೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡತಕ್ಕದು. ಆದುದರಿಂದ ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಿ ವಿಜಯನಗರ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯಾನಗರವನ್ನು ಊರ್ಜಿತಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದವರು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಈಶ್ವರೀಯ ಘಟನೆಯು ಅಚಿಂತನೀಯವೇ ಸರಿ. ಸ್ವರಾಜ್ಯೋ ದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರವೇ ಹರಿಹರ ಅಥವಾ ಹುಕ್ಕ ಬುಕ್ಕರ ಪ್ರಾಣಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಉಪಟಳದಿಂದ ಪಾರಾದವು. ಫೀನಿಕ್ಸ ಎಂಬ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಕೊಟ್ಟರೆ ಅದು ಪುನಃ ಜೀವವಂತವಾಗುತ್ತದೆ! ಅದರಂತೆ ನಷ್ಟವಾದ ಈ ರಾಜ್ಯವು ಈ ಬಂಧುದ್ವಯರ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಪುನಃ ಉದಯ ಹೊಂದಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದಗ್ಧಳಾದ ದೇವಿಯು ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಧಾರಣ ಮಾಡಿ ಶಂಕರನನ್ನು ವರಿಸಿದಂತೆ ಕರ್ಣಾಟಕಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಕಥೆಯಾಯಿತು! ಜಂಬುಕೇ ಶ್ವರನ ಪರಾಭವದಲ್ಲಿಯೂ ತದನಂತರದ ಬಲಾತ್ಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕು ದೆಸೆಗೇಡಾದ ಸೈನಿಕರನ್ನೂ, ಸರದಾರರನ್ನೂ, ಅಧಿಕಾರಿಗ ಳನ್ನೂ, ಈ ಬಂಧುಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ

ಉಪಟಳವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರೂ ಇತರ ಜನರೂ
ಅವರನ್ನು ಸೇರಿದರು. ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ದಕ್ಷಿಣತೀರದಲ್ಲಿ ಮುಸ
ಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಇವರಿಗೂ ಕಾದಾಟವಾಯಿತು. ಹರಿಹರರಾಯನ
ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆಯಿತು. ಆದರೆ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯಸತ್ತೆಯು
ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸತ್ತೆಯ ಮುಂದೆ ಬಹು ದಿವಸ
ತಡೆದುನಿಲ್ಲಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಗೆಯು ಅವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಾಯಿತು.
ಬಾದಶಾಹೀ ಸೇನಾಸಾಗರದ ಭಯಂಕರವಾದ ತೆರೆಯು ವೇಗ
ವಾಗಿ ಬಂದು ಅಪ್ಪಳಿಸಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿ ಬಿಡಬಹುದೆಂಬ
ಭಯವು ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಈಶ್ವರೀಯ ಸಹಾಯದ
ಹೊರತು ತಮ್ಮ ಹೇತುವು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ,
ಅದು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ
ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೊಂದರೆಯಾಗಬಹುದು; ಎಂದು ಬಗೆದು ದೈವಿಕ ಸಹಾ
ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಸುಸಂಘಟಿತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ರಾಜ್ಯಸತ್ತೆಯನ್ನು
ಭದ್ರಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅವರು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗ
ಳನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕರು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಆಗಿನಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದೇ ಸನ್ಯಾಸ
ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತವಿಷಯ
ದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದರು. ಸದಾ ಪರೋಪಕಾರನಿರತರಾದ ಮತ್ತು
ಭೂತದಯೆಯ ಸಾಕ್ಷಾನ್ಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿ
ಗಳ ಹೃದಯವು, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಅನನ್ವಿತಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ
ಕಂಡು ಕಿವಿಯಾರೆ ಕೇಳಿ ಕರಗದೆ ಇದ್ದೀತೇ? ದೇಶಬಾಂಧ
ವರ ದುಃಖವನ್ನು ದೂರಮಾಡದೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ವೇದಾಂತದ
ಕಡೆಗೆ ಹೇಗೆ ಹರಿದೀತು? ತಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವರು ಧರ್ಮ
ಸಂಬಂಧವಾದ ಬಲಾತ್ಕಾರದ ಪಂಕದಲ್ಲಿ ತೊಳಲುವದನ್ನು ನೋಡಿ
ಅವರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯದೆ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿಕ್ಕೀತೆಂದು ಆ ಪುಣ್ಯಾ
ತ್ಮರು ಹೇಗೆ ತಿಳಿದಾರು? ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಮೇಲೊದಗಿದ
ಈ ಭಯಂಕರ ಸಂಕಟವನ್ನು ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ನೋಡುವದೆಂದರೆ

ಅಕ್ಷಮ್ಯ ಪಾತಕವಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರರನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡುವದಲ್ಲವೇ? ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರರು ಹೀನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಅಥವಾ ಅನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾಅಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರಲು, ತಾವು ಮಾತ್ರ ಮೋಕ್ಷದ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವೆವೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ದಂಭಾಚಾರದ್ದೇ ಅಲ್ಲವೇ? ಮುಕ್ತಿಗೆ ಭೂತದಯೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗವು. ಆದುದರಿಂದ ನಿಜವಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಕರುಣಾಲುಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿವೃತ್ತಿ ಮಾರ್ಗಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಗಳೆಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಎಂದೂ ಸಮ್ಮತಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲ. ಪೃಥ್ವಿಯು ಸ್ವರ್ಗದ ಸೋಪಾನವು. ಮಾನವೀ ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಅಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇರಗೊಡುವದೆಂದರೆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ದ್ರೋಹವಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಐಹಿಕ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿಗದೆ ಪಾರಲೌಕಿಕ ಮೋಕ್ಷವು ಎಂದೂ ಸಿಗಲಾರದು. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಇಂತಹ ದುರ್ಧರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುವದೇ ತಕ್ಕುದೆಂತಲೂ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವರ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವದೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾರ್ಗವೆಂತಲೂ ಭಾವಿಸಿ, ವೇದಾಂತಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ಬದಿಗಿಟ್ಟು, ಚದರಿಹೋದ ಹಿಂದೂ ಅರಸರಿಗೆ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅವರೊಳಗೆ ಒಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ಶೃಂಗೇರಿಯಿಂದ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಹರಿಹರರಾಯನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ, ಅಭಯದಾನಮಾಡಿ, ಆತನಿಗೆ ವಿಜಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಹರಿಹರನನ್ನೇ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಿದರು!

ಆ ಹೊಸಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ವಿಜಯನಗರವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಪತ್ತನಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಜಯಸ್ಮಾರಕವಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದು

ಬಂದಿದೆ. ಸಾಕೇತಪುರಿಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯೆಂದೂ, ಅವಂತಿಗೆ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯೆಂದೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗಳು ಸಿಕ್ಕುವಂತೆಯೇ, ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ ಫತೇಹಾಬಾದ, ಫತೇಪುರ, ವಿಜಯದುರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದೇ ಇವೆ. ಶ್ರೀಗುರುವಿನ ಆಶೀರ್ವಾದಬಲದಿಂದಲೂ ಪುಣ್ಯಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ ವಿಜಯನಗರದ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯವು ಧನಕನಕಸಂಪನ್ನವಾಗಿ ವೈಭವಶಿಖರವನ್ನೇರಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯವು ಸುಮಾರು ಎರಡುವರೆನೂರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ, ಬೆಳೆಯುತ್ತಲಿರುವ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಧಿಪತ್ಯದೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಡ ಭಯವನ್ನುತ್ಪನ್ನಮಾಡಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಅಧೀನವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿರುಗಿ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯಸತ್ತೆಯು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೂ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಂಡೆಯಗುಂಟ ಬಂಗಾಲದ ವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಇತಿಹಾಸವು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿಯೂ ಮನೋರಮವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಸವಿಸ್ತರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಲಕಾಲಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೂ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಇರಲಿ; ಈ ನೂತನವಾದ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ವಿಜಯನಗರ,ವಿಜಯಾನಗರ, ವಿದ್ಯಾನಗರ ಎಂಬ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ವಿಜಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ವಿಜಯನಗರವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಿತ್ತು. ವಿಜಯಾ ಎಂದರೆ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ಪ್ರಸಾದವೇ ಇದರ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ ವಿಜಯಾನಗರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಕೃತಜ್ಞರೂ ಭಕ್ತಿವಂತರೂ ಆದ ಶಿಷ್ಯರು ಇದನ್ನು ವಿದ್ಯಾನಗರವೆಂದು ಕರೆದರು. ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಆಚೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆನೆಗೊಂದಿಯೆಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಊರೇ ಮೊದಲು ರಾಜಧಾನಿಯ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ವಿಜಯನಗರವನ್ನೂ ಆನೆಗೊಂದಿಯೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದರು. ರಾಮಾಯಣಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಂಪಾಸರೋವರವು

ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹಂಪೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವ ಪರಿಪಾಠವಿದೆ. ಆನೆಗೊಂದಿಯೆಂದರೆ ಹಸ್ತಿನಾವತಿ ಯೆಂದರ್ಥವು. ವಿಜಯನಗರವನ್ನು "ಹಸ್ತಿನಾವತಿ"ಯೆಂದು ಎಷ್ಟೋ ತಾಮ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಂಡವರ ಹಸ್ತಿನಾ ವತಿಯು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅವತಾರತಾಳಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರದೇಶವು ಇದೇ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಪರಮಭಕ್ತನಾದ ಆಂಜನೇಯನೊಡನೆ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿದನು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯವಾದರೂ ಅವರ್ಣನೀಯವಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಮ ಕೂಟ ಮಾಲ್ಯವಂತ ಋಷ್ಯಮೂಕ ಮುಂತಾದ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದಲೂ, ವಸಿಷ್ಠಾಶ್ರಮ ಶಬರಿಸ್ಥಾನ ಮುಂತಾದ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳಗಳಿಂದಲೂ, ಪಂಪಾಸರೋವರ ಜಾನಕೀಸ ರೋವರ ಮೊದಲಾದ ಸರೋವರಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ನಟ್ಟನಡುವೆ ಇರುವದರಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗುವದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪು ತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಹೃದಯಸ್ಥಾನವೆನ್ನಬ ಹುದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಭೂಗೋಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಅತಿಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ನಗರವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸರಸ್ವತಿಯ ತೌರಮನೆಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾನಗರವೆಂಬ ಹೆಸರು ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳವರೆಗಾದರೂ ಏಕಾಗಲೊಲ್ಲದು; ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತಿಯರು ಏಕತ್ರ ವಾಸಮಾಡಿದ್ದರು. ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಂಬಂಧವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ದೇಶದ ವೈಭವವು ಅಚ ಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾರಾಂಶ, ಮಹಾಕಾಲಿ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಮಹಾ ಸರಸ್ವತಿ ಈ ಮೂರು ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಆರಾ ಧಿಸಿದ ಹೊರತು ಯಾವ ಮಾನವೀ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಭದ್ರತೆಯನ್ನೂ, ಚಿರಸ್ಥಾಯಿತ್ವವನ್ನೂ, ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀವಿ

ದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಈ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಂಪತ್ತಿಯು ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸರಸ್ವತಿಯರು ಅಲ್ಲಿ ದಾಸಾನುದಾಸಿಯರಾಗಿ ಇರಹತ್ತಿದರು ! ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಕೃಪಾಪ್ರಸಾದದಿಂದ **तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा-नीतिर्मतिर्मम:** ।." ಎಂಬಂತಾಯಿತು !

ಸ್ವರಾಜ್ಯೋದ್ಧಾರಕಾರ್ಯಧುರೀಣರಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶೃಂಗೇರೀ ಮಠದಿಂದ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯಾದ ಶ್ರೀಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿ ಹೇಳಿದಳೇನಂದರೆ:—" ಚತುರ್ಥಾಶ್ರಮದಿಂದ ನಿನಗೆ ಜನ್ಮಾಂತರವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಂತಾಗಿದೆ. ಈಗ ನೀನು ಬೇಕಾದ ವರವನ್ನು ಬೇಡು; ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಅದು ನಿನಗೆ ಈಗ ಸಿಕ್ಕುವದು." ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮರೆತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇವರ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ಶುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಇವರು ನಿರಕ್ತರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸ್ವೋಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಧನವು ಬೇಕಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿದ್ದ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಮುರಿಯುವದಕ್ಕೂ, ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ದಬ್ಬಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುವದಕ್ಕೂ ಇವರಿಗೆ ಧನದ ಕೊರತೆಯು ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಶ್ರೀಭುವನೇಶ್ವರಿಯಾದರೂ ಧನವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳೇ ಇದ್ದಳು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅವಳ ಪ್ರಸನ್ನ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು:—" ತಾಯಿ, ನಾನು ದುಡ್ಡನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡಲಿ? ಆದರೆ ದೀನವೂ, ದುರ್ಬಲವೂ, ನಿಷ್ಕಾಂಚನವೂ ಆದ ಈ ನನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷವನ್ನು ಕೆಡಹು. ಅರ್ಧಪ್ರಹರದ ವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸುತ್ತಲು ಹತ್ತು ಮೈಲುಗಳ ವರೆಗೆ ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸು." ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಆದರಂತೆಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದಮಳೆಗರೆಯಿತು.

ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮ್ಮ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ತಾವೇ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂತಲೂ ಉಳಿದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ರಾಜಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸ ಬೇಕೆಂತಲೂ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರರು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟರು. ಇದೇ ಸಂಧಿ ಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭುವನೇಶ್ವರೀದೇವಿಯು ಸುಡುತ್ತಲಿರುವ ಏಳು ಗುಡ್ಡ ಗಳನ್ನು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ " ಇಗೋ! ನೋಡು ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಪಾತಕವು ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮವಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ನಿನ್ನ ಮನೋರ ಥಕ್ಕೆ ಆದೇ ಅಡ್ಡ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ನೀನು ಪಾಪನಿರ್ಮು ಕ್ತನಾದೆ. ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರವನ್ನೂ ತನ್ಮೂಲಕ ದೇಶೋದ್ಧಾರವನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿ ಸುವದಕ್ಕೆ ಬದ್ಧಪರಿಕರನಾದುದು ಬಹಳ ಒಳಿತಾಯಿತು. ನಡೆ. ನಿನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಫಲಿಸುವವು; ಮನೋರಥವು ಪೂರ್ಣ ವಾಗುವದು; ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಋದ್ಧಿಸಿದ್ಧಿಗಳು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳು ವವು." ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. "ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮಠಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಚಂದ್ರಮೌಳೀಶ್ವರನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಶಿವಲಿಂಗವು ಪರಿಸದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ತಿಕ್ಕಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸುವರ್ಣ ಮಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ದ್ರವ್ಯದ ನ್ಯೂನ ತೆಯೇ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ." ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವ ರಿಗೆ "ಕಿಮಿಯಾ"ದಂತಹ ಬಂಗಾರವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯು ಅವಗತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಈಗಲೂ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ನಂಬು ತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳು ಸಟೆಯೇ ಇರಲಿ; ದಿಟವೇ ಇರಲಿ; ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿ ಸಿದಂದಿನಿಂದ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಆ ಪಟ್ಟಣವು ಐಶ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃ ದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಆಗಿಹೋದ ಎಲ್ಲ ರಾಜಧಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಗಿಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟಾ ದರೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಈ ಮಹನೀಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಭರ ತಭೂಮಿಯು ಸುವರ್ಣಭೂಮಿಯೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಯಿ ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ವಿಜಯನಗರದ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನ ವೊದಲಾದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಹಾಳಾದ ಮೇಲೆ ೧೬೧೪ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ರಾಯನು ಚಂದ್ರಗಿರಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ವಜ್ರದ ಹರಳುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದವು. ಕೃಷ್ಣೆಯ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನೂಲ ಮತ್ತು ಅನಂತಪುರ ಜಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಜ್ರಕರೂರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ವಜ್ರದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಖನಿಗಳಿದ್ದವು. ಇವೇ ಹೆಸರಾದ ಗೋವಳಕೊಂಡದ ಖನಿಗಳು. ೪೨ ಗುಂಜಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ತೂಕವುಳ್ಳ ಹರಳುಗಳನ್ನು ತಮಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಉಳಿದವುಗಳನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆಗಾರರು ತಕ್ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕರಾರಿನಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರು ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗದ ತರುವಾಯ ನಡೆದ ಲೂಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಳಿಯ ತತ್ತಿಯಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ಒಂದು ವಜ್ರವು ಆದಿಲಶಹನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ರಾಯನು ತನ್ನ ಕುದುರೆಯ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ತುರಾಯಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಿಸಿದ್ದನು. ೧೬೬೪ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಸ್ಟೊಬ್ಬ ಪಾಂಥಸ್ಥನು ಈ ಹರಳನ್ನೂ, ೨೪೦, ೨೯೨, ಮತ್ತು ೬೨೧ ಗುಂಜಿ ತೂಕವುಳ್ಳ ಬೇರೆ ಮೂರು ಹರಳುಗಳನ್ನೂ ತಾನು ನೋಡಿದ್ದೆನೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದೊಡ್ಡ ಹರಳುಗಳ ಗತಿಯು ಮುಂದೆ ಏನಾಯಿತೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಕೊಹಿನೂರ ಎಂಬ ಹರಳು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಕೋಳೂರೆಂಬಲ್ಲಿ ಮೀರಜುಮ್ಲಾ ಎಂಬ ಸರದಾರನಿಗೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೬ ರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆದರ ತೂಕವು ೧೨೬೦ ಗುಂಜಿ ಇತ್ತು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿದರೆ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳೂ ಕೇವಲ ಕಟ್ಟುಕಥೆಗಳಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡುಬರುವದು.

ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಪ್ರಬಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸತ್ತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಹತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುರಿದುಹೋದ ಮತ್ತು ಮುರಕಳಿಗೆ ಬಂದಂತಹ ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಭಯಪ್ರೀತಿಗಳೆಂಬ ರಜ್ಜುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಬಲಾಢ್ಯವಾದ ಹಿಂದೂ ಸಮ್ರಾಟ್ಸತ್ತಾಮಂದಿರವನ್ನು ಭದ್ರವಾದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದರು. ಇದರ ಮುಂದೆ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳಾದ ಬಳಿಕ ಶಿವಾಜಿಯು ಹೊಸ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರು "ಹಿಂದು ರಾಯ ಸುರತ್ರಾಣರೆಂ" ದು (ಹಿಂದೂಗಳ ಸುಲತಾನರೆಂದು) ತಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ "ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯರೆಂ" ಬ ಬಿರುದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಅದು ಶೃಂಗೇರೀ ಮಠದ ಆಚಾರ್ಯರ ಬಿರುದಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ವರೆಗೆ ನಿವಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಈ ವರೆಗೆ ಮಾಡಿದ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರ್ಯದ ಮಹತ್ವವೂ, ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಾಚಕರ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಉಜ್ವಲವಾದ ಗುಣಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನಷ್ಟು ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಹಳ ಉದ್ದವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಾಧವಪುರವನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟು ದಾನಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ

ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದೇವೆ. ತತ್ಸಂಬಂಧದ ತಾ ಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇವೆ:—

वंशे यदोरभिनवांश इव च्युतस्य ।
श्रीसंगमादजनि संगररंगभीमः ॥
श्रीबुक्कराज इति धिक्कृतशत्रुरेष- ।
स्तामध्यतिष्ठदथ मध्यमलोकपालः ॥ ३ ॥

तस्याज्ञया माधवमंत्रिवर्यः ।
प्राशाज्जयंतीपुरराज्यमृद्धम् ।
यन्मंत्रशक्त्या वपुरुत्सृजंतोऽ ।
प्यरातयः स्वाथ्यमहो भजंते ॥ ४ ॥

आशातविश्रांतयशाः स मंत्री ।
दिशो जिगीषुर्महता बलेन ॥
गोवाभिधां कोंकणराजधानी- ।
मन्येन मन्येऽरुणदर्णवेन ॥ ५ ॥

प्रतिष्ठितास्तत्र तुरुष्कसंधा- ।
नुत्साद्य दोष्णा भुवनैकवीरः ॥
उन्मूलितानामकरोत्प्रतिष्ठाम् ।
श्रीसप्तनाथादिसुधाभुजां यः ॥ ६ ॥

ಇದರ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ನಾಲ್ಕೇ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ:—

ಯದುವಂಶದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮನೆಂಬವನ ಮಗನಾದ ರಣರಂಗಧೀರನಾದ ಶ್ರೀಬುಕ್ಕನೆಂಬ ರಾಜನು ಇದ್ದನು. ಆತನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾಗಿ ಆಳಿದನು. ಗೋವಾಂತಕದಲ್ಲಿ ಜಯಂತೀಪುರವೆಂಬ ದೊಡ್ಡದೂ ಸಮೃದ್ಧವೂ ಆದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತವಿತ್ತು. ಅದರ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಮಂತ್ರಿವರ್ಯನಾದ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯನು ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಶತ್ರುಗಳೆಲ್ಲರೂ ನಾಶವಾಗಿ ಹೋದರು. ಆತನ ಕೀರ್ತಿಯು ದಶದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿತು. ಆ ಮಂತ್ರಿವರ್ಯನು ದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವದಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನು ಒಮ್ಮೆ ಸಸೈನ್ಯವಾಗಿ ಹೊರಟು ಕೊಂಕಣದಲ್ಲಿರುವ ಗೋವಾರಾಜಧಾನಿಯ ಮೇಲೆ ಅಭಿಯೋಗ ಮಾಡಿದನು. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇವನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ, ಗೋವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮಹಾಸಾಗರವಿರುವಂತೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಈ ಅಪಾರವಾದ ಸೇನಾಸಾಗರವು ಬಂದಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು! ಅಲ್ಲಿ ಬಹು ದಿವಸಗಳಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ, ಈ ಮಂತ್ರಿಯು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋದ ಶ್ರೀಸಪ್ತನಾಥ ಮೊದಲಾದ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. (ಸಪ್ತನಾಥ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯನಾಥ ಎಂದಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.)

ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿದ್ಯಾವೀರರಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ರಣವೀರರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಗ್ರಹಾರ ಮೊದಲಾದ ದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಭೋಜರಾಜನಂತೆ ತ್ರಿವಿಧವೀರಮಾಲಾಮಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ದಾನಪತ್ರವು ಶಕೆ ೧೩೧೩ ನೆಯ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸಂವತ್ಸರದ ವೈಶಾಖ ಕೃಷ್ಣ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯು ಸೋಮವಾರ

ದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣದ ಪರ್ವಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ದಿವಾಣಬಹಾದ್ದೂರ ಸ್ವಾಮಿಕನ್ನುಪಿಲೆ ಇವರ ಜಂತ್ರಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಂತ್ರಿತ್ವ ವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಂತ್ರಿತ್ವವೂ, ಅವರ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ರಾಜನೀತಿಯೂ ಪರಾಶರ ಮಾಧವೀಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಳ್ಳೇ ಮನೋರಮರೀತಿಯಿಂದ ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

इंद्रस्यांगिरसो बलस्य सुमतिः शैब्यस्यमेधातिथिः ।
धौम्यो धर्मसुतस्य वैन्यनृपतेः स्वौजा निमेर्गौतमिः ॥
प्रत्यग्दृष्टिररुंधतीसहचरो रामस्य पुण्यात्मनो ।
यद्वत्तस्य विभोरभूत् कुलगुरुर्मंत्री तथा माधवः ॥

ಇಂತಹ ಪ್ರಶಂಸೆಯು ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿಸ್ತ ರದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.

प्रज्ञामूलमही विवेकसलिलैः सिक्ता बलोपघ्निका ।
मंत्रैः पल्लविता विशालविटपा संध्यादिभिः षड्गुणैः ॥
शक्त्या कोरकिता यशःसुरभिता सिध्या समुद्यत्फला ।
संप्राप्ता भुवि भाति नीतिलतिका सर्वोत्तरं माधवम् ॥

ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಗ ಳಾದ ಗುರುಗಳೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಆದ ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಸುಮತಿ, ಮೇಧಾತಿಥಿ, ಧೌಮ್ಯ, ಸ್ವೌಜಾ, ಶತಾನಂದಮತ್ತು ವಸಿಷ್ಠರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಂದ್ರ, ನಲ, ಶೈಬ್ಯ, ಯುಧಿಷ್ಠಿರ, ಪೃಥು, ನಿಮಿ ಮತ್ತು ರಾಮಚಂದ್ರರಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇದ್ದರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಸ್ತು ತಕ್ಕೆ ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಬುಕ್ಕಭೂಪತಿಯು ಕುಲಗು

ರುವೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಆಗಿ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಇದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ಸುಂದರವಾದ ರೂಪಕದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿ, ಆ ರಾಜನೀತಿಯು ಮಂತ್ರಿವರ್ಯ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ವರಿಸಿತೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:—ರಾಜನೀತಿಯೇ ಬಳ್ಳಿಯು; ಅದಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬುದೇ ಭೂಮಿಯು; ವಿವೇಕವೆಂಬುದೇ ನೀರು; ಬಲವು ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು; ಮಂತ್ರವು ಅದರ ಪಲ್ಲವಗಳು; ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಾದಿ ಷಡುಪಾಯುಗಳೇ ಅದರ ಕೊಂಬೆಗಳು; ಪ್ರಭುಮಂತ್ರ ಉತ್ಸಾಹಗಳೆಂಬ ಶಕ್ತಿಗಳೇ ಅದರ ಮೊಗ್ಗುಗಳು; ಯಶಸ್ಸೇ ಸುಗಂಧವು; ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಿಯೇ ಅದರ ಫಲವು.

ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರವಾಗಿರಬುಹುದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕಾಲಿದಾಸನಂತೆ ಸ್ವಭಾವಶಾಲೀನರಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಆತ್ಮಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

೬ ರಾಜವೃತ್ತವು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆಂದು ಎಲ್ಲ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಒಪ್ಪುವರು; ಮತ್ತು ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅವರದೇ ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಿಂದಲೂ ಈ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ರಾಜರನ್ನೂ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ವಿಚಾರಿಸುವ ಮೊದಲು, ನೂತನ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ.

ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಏಳುನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಒಂದು ರಾಜವಂಶದವರು ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ರಾಯನ ಹೆಸರು ಶ್ರೀರಂಗದೇವರಾಯನು. ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜರು ಒಳ್ಳೇ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟ ರಾಯವಂಶಾವಳಿಯೆಂಬ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥವಿರುವದು. ಇದರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದೇನಂದರೆ:—ನಂದಮಹಾರಾಜನೆಂಬವನು ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೧೪ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೩೬ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದನು. ಇವನ ರಾಜ್ಯವು ಬಹು ವಿಸ್ತೃತವಾದದ್ದಿತ್ತೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಮಗನಾದ ಚಾಲುಕ್ಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೩೬ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೨ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದನು. ಇವನಿಗೆ ಮೂರು ಜನ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಮೊದನೆಯುವನಾದ ಬಿಜ್ಜಳನು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಮೂರನೆಯ ಮಗನ ಹೆಸರು ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು. ಎರಡನೆಯ ಮಗನಾದ ವಿಜಯಧ್ವಜನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ತರುವಾಯ ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ.

೧೧೧೭ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೫೭ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದನು. ಇವನು ತನ್ನ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೫೦ ನೆಯ ವರ್ಷದ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ದಕ್ಷಿಣತೀರದ ಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರವೆಂಬ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಕೋಟೆಗಳಿಂದ ಭದ್ರಪಡಿಸಿದನು. ಇದರ ಐತಿಹ್ಯವೂ, ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಬರಬರುತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ನಡೆದುವು. ಆನೆಗೊಂದಿಯು ಆ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಮೇರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸೀಮೆಗೆ ಹತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಅವರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಾಗುವದೆಂದು ಬಗೆದು ವಿಜಯಧ್ವಜನು ಈ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕಾಲದಿಂದ ವಿಜಯನಗರವೇ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಎರಡು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿದ್ಯಾನಗರವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಭವ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ವಿಜಯಧ್ವಜನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಗನಾದ ಅನುಮೇಯನು ಈ ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೫೭ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೭೯ರ ವರೆಗೂ, ಇವನ ಮಗನಾದ ನರಸಿಂಹದೇವರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೭೯ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೪೭ರ ವರೆಗೂ ಆಳಿದರು. ಇವನ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದೌಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಇವರು ಇವನ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ನರಸಿಂಗನ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಕರೆದಿರಬಹುದೆನ್ನುವದು ಸಹಜ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಸೌಂದರ್ಯವೂ ಹೆಚ್ಚಿ ಇದು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿತು. ಇವನ ತರುವಾಯ ಇವನ ಮಗನಾದ ರಾಮದೇವರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೪೭ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೭೧ರ ವರೆಗೂ, ಆ ಮೇಲೆ ರಾಮ

ದೇವರಾಯನ ಮಗನಾದ ಪ್ರತಾಪರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೯೧ರ ವರೆಗೂ, ಪ್ರತಾಪರಾಯನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಗನಾದ ಜಂಬುಕೇಶ್ವರರಾಯನು ೧೩೩೪ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯವರೆಗೂ ಆಳಿದರು. ಇವನೇ ಈ ವಂಶದ ಕಡೆಯ ಅರಸನು.

ಇರಲಿ; ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಹರಿಹರರಾಯನು ಪಟ್ಟಾಧಿಷ್ಠಿತನಾದ ಬಳಿಕ ಎಲ್ಲ ಹಿಂದೂ ಅರಸರನ್ನು ತನ್ನ ಕವೆಗೆ ಎಳಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ.೧೩೪೪ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ, ವರಂಗಲ, ತೆಲಂಗಣ, ಮಲಬಾರ ಮೊದಲಾದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅರಸರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲತಾನನ ಸಂಗಡ ಕಾಳಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ರನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ತಳ್ಳಿದನು. ಆದುದರಿಂದ ೧೩೪೪ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೇ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಯಾಕಂದರೆ, ಹಿಂದೂ ಜನರಿಗೊದಗಿದ ಭಯಂಕರ ಪ್ರಸಂಗವು ಆ ವರ್ಷವೇ ದೂರಾಯಿತು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ತೀರ ಮುರಿಕಳಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೇಳಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿ, ಪರಕೀಯರು ಬಂದಾಗ ಒಳ ಜಗಳಗಳನ್ನು ಮರೆಯ ಹೇಳಿ, ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶತ್ರುಗಳಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹೊಡೆ ದೋಡಿಸಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ನಮ್ಮ ಚರಿತ್ರನಾಯ ಕರದೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ನಾವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಮೂರ್ಖತನದ ದ್ಯೋತಕವು ! ಶ್ರೀವಿ ದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಅವತರಿಸದಿದ್ದರೆ ದಕ್ಷಿಣವೆಲ್ಲ ಯವನಮ ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ! ಪರಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದ ಉದಾಹರಣೆಯು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲನೆ ಯದು. ಮುಂದೆ ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳಾದ ಬಳಿಕ

ಶ್ರೀರಾಮದಾಸರು ಶಿವಾಜಿಯಿಂದ ಇದೇ ತರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬಿತ್ತಿದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ವೃಕ್ಷವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಅದರ ಸವಿಯಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಹಿಂದೂ ಜನರು ಆನಂದದಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಇವರು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡರು. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆಯಗುಂಟ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಒಡಿಸಾಪ್ರಾಂತದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂಜನರಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತವಿಚಾರಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದವೆನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೂ ಅರಸರು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ಸುಮ್ಮ ಸುಮ್ಮನೆ ಅವರೊಡನೆ ಎಂದೂ ದ್ವೇಷಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸಲುವಾಗಿ ಮಸೀದೆಗಳು ಕೂಡ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆಂಧ್ರಭೋಜನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ತನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನದೆದುರಿಗೆ ಒಂದು ಉಚ್ಚ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕುರಾಣವನ್ನಿಡಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡಿದ ಶತ್ರುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಹಾನುಭೂತಿಯು! ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕಂಡುಬರುವದೇ? ಹಿಂದೂಜನರ ಈ ಬಗೆಯ ಉದಾತ್ತವಾದ ಆಚರಣೆಯ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ, ಇವೆರಡು ಜಾತಿಗಳೊಳಗಿನ ವೈಮನಸ್ಯವು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಈಗ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ರಾಷ್ಟ್ರದವರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಚಾಲಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಇವರ ಕಾಲಕ್ಕೆ

ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯೆಂಬವನೊಬ್ಬ ಘನವಿದ್ವಾಂಸನೂ, ರಾಜಕಾರ್ಯಧುರಂಧರನೂ ಆಗಿಹೋದನು. ಅವನೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂದು ಕೆಲವರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅದು ತಪ್ಪೆಂಬುದು ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ತಾಮ್ರಶಾಸನ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಆಗಿನಕಾಲದ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ರಾಜರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಯಾಕಂದರೆ ಈ ಪುಣ್ಯವಂತರೂ, ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಗಳೂ ಆದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿರಿಸರಸತಿಯರು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸಂತಸದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಮತ್ತು ಅವರ ಆಶ್ರಯದ ಹೊರತು ಸಾಯಣ ಮಾಧವರ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯು ಕೈಗೂಡುವ ಸಂಭವವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ದ್ರವ್ಯ, ಕ್ರಿಯೆ, ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಈ ಶಕ್ತಿತ್ರಯಗಳ ಐಕ್ಯವೇ ವಿಜಯನಗರದ ಉತ್ಕರ್ಷದ ಬೀಜವಾಗಿತ್ತು ಡಾ. ಕಿಲ್‌ಹಾರ್ನ ಎಂಬವರು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಚೀನಲೇಖಗಳ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಬಂಧವಾದ ೩೦ ಲೇಖಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಅವಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸದ್ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನು ಸಂಗಮರಾಜನೆಂಬವನು. ಆತನು ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದನು. ಪಂಡುರಾಜನಂತೆ ಇವನಾದರೂ ಈಶ್ವರಭಕ್ತರಾದ ಐವರು ಸತ್ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ, ರಾಜಕಾರಣ ಪಟುಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರವು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಸರಿಗೆ ಬಂತು. ಆ ಅಯ್ವರು ಯಾರೆಂದರೆ:—(೧) ಹರಿಹರ, (೨) ಕಂಪ, (೩) ಬುಕ್ಕ, (೪) ಮಾರಪ, ಮತ್ತು (೫) ಮುದ್ದಪ. ಹರಿಹರನು ಸುರತ್ರಾಣನನ್ನು ಅಂದರೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲತಾನನ್ನು ಪರಾಭವಿಸಿ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಉಲ್ಲೇ

ಖವಿದೆ. ಪಂಚಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ನಡುವಿನವನಾದ ಅರ್ಜುನನಂತೆ ಈ ಅಯ್ವರು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ನಡುವಿನವನಾದ ಬುಕ್ಕದೇವನು ಶೌರ್ಯೌದಾರ್ಯಾದಿಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿವಿಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಹರಿಹರನ ತರುವಾಯ ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಮಂತ್ರಿವರ್ಯ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯನ ಸಲಹೆಯಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸುಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ತನ್ನ ಕುಲಗುರುವೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆದ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ವೇದಭಾಷ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಂತೆ ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಅಜರಾಮರವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಬುಕ್ಕ ಮಹೀಪತಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರತ್ನಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯಣ-ಮಾಧವ ಎಂಬ ಎರಡು ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದುವು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗದು. ವೀರಬುಕ್ಕನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಗನಾದ ಹರಿಹರನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೦೧ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾದನು. ಆತನ ಒಂದು ದಾನಪತ್ರವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೧೬-೧೪೫೫ ರ ವರೆಗಿನ ಲೇಖಮಾಲೆಯ ೫೫ ನೆಯ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಬುಕ್ಕರಾಜನ ವರ್ಣನೆಯು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:—

पंचानां ह्यपगात्राणां प्रख्यातो बुक्कभूपतिः ।
प्रसिद्धविक्रमो मध्यः पांडवानामिवार्जुनः ॥
यस्योद्यद्युद्धरंगे वितरति परितस्तांडवं मंडलाग्रे ।
वक्त्रे शुष्कास्तुरुष्का भरभरभरितः कोंकण
: शंकितायुः ॥
आंध्रा रंध्राणि धावंत्यधमनतमया गुर्जराजर्जरांगाः ।
कांबोजाः खिन्नधैर्याः सपदिसमभवन् प्राप्तभंगाः
कलिंगाः ॥

राजाधिराजस्तेजस्वी यो राजपरमेश्वरः ।
भाषातिरि(लि)ङ्गिभूपालभुजंगमविहंगराट् ॥
हिंदुराय सुरत्राणः शास्त्रेत्यादिभिरन्वितः ।
श्रीविद्यानगरी विश्वविजयोदयशालिनी ॥
राजा विजयिना येन राजधानी कृता स्थिरा ।

ಅರ್ಥ:—ಪಂಚಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಅಯ್ವರು ಬಂಧುಗಳಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸೋರೆಯ ನೀರನ್ನಿಳಿಸಿದನು; ಕೊಂಕಣವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ ಯವನರು ಗಲಿತಧೈರ್ಯರಾದರು; ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಅವರಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು; ಆಂಧ್ರರು ಸಂಕಟಕ್ಕೊಳಗಾದರು; ಅಧಮನೀತಿವಂತರಾದ ಗುರ್ಜರು ಜರ್ಜರಿತರಾದರು; ಕಾಂಬೋಜರು ಗರ್ಭಗಲಿತರಾದರು; ಮತ್ತು ಕಲಿಂಗರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತು ಹೋದರು. ಅವರ ಬಿರುದಾವಳಿಯಲ್ಲಿ "ಹಿಂದುರಾಯ ಸುರತ್ರಾಣ" ಎಂಬ ವೈಭವಶಾಲಿಯಾದುದೊಂದು ಬಿರುದು ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯಶೀಲನಾದ ಈ ರಾಜನು ವಿಶ್ವವಿಜಯೋದಯಶಾಲಿನಿಯಾದ ವಿದ್ಯಾನಗರಿಯನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಜೈಮಿನೀಯನ್ಯಾಯಮಾಲಾವಿಸ್ತರದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಜನ ಪ್ರಶಂಸೆಯು ಹೀಗೆ ಇದೆ.

सत्यैकव्रतपालको द्विगुणधीस्त्र्यर्थी चतुर्वेदिता ।
चस्कंपंधकृती षडन्वयदृढः सप्तांगसर्वंसहः ॥
अष्टव्यक्तिकलाधरो नवनिधिः पुष्यद्दशप्रत्ययः ।
स्मार्तोच्छ्रायधुरंधरो विजयतां श्रीबुक्कणक्ष्मापतिः ॥

ಅರ್ಥ:—ಸತ್ಯವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ವ್ರತವೆಂದು ಅದನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನೂ, ವಾರ್ತೆ ಮತ್ತು ದಂಡನೀತಿ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನೂ, ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ ಕಾಮಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಯಸುವವನೂ, ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದ ರಾಜವೃತ್ತವನ್ನು ಬಲ್ಲವನೂ, ಸಹಾಯವೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜನೀತಿಯ ಐದು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲನೂ, ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಾದಿ ಷಡ್ಗುಣಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದವನೂ, ಸಪ್ತಾಂಗಗಳು ಅವಿಕಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬೇಕಾದಂತಹ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಲು ಸಮರ್ಥನೂ, ಅಷ್ಟಲೋಕಪಾಲಕರ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನೂ, ನವನಿಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ, ದಶಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದವನೂ, ಸ್ಮೃತಿನಿಹಿತವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಉನ್ನತಿಗೊಳಿಸುವ ಧುರಂಧರನೂ ಆದ ಬುಕ್ಕಣ ಭೂಪನಿಗೆ ವಿಜಯವಾಗಲಿ !

ಈ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ತರುವಾಯ ಆವನ ಮಗನಾದ ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದನು. ಈತನ ದಾನಪತ್ರ ಮೊದಲಿನ ೧೪೭ ನೆಯ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ (ಶಕೆ ೧೩೨೧) ಅವನ ವರ್ಣನೆಯು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ವರ್ಣನೆಯ ಕೆಲ ವಂಶದಿಂದ ವೀರಬುಕ್ಕನಿಗೂ, ಹರಿಹರನಿಂದ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸುವದರಿಂದ ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇವೆ.

सर्व वर्णाश्रमाचारप्रतिपालनतत्परे ।
तस्मिंश्चतुःसमुद्रांता भूमिः कामदुहाऽभवत् ॥

श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरः, पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरसमुद्राधीश्वरः, अनि-वारितः, दुष्टराजराजन्यभुजंगवैनतेयः, शरणागतवज्रपंजरः, कलिकालधर्मः, कर्णाटकलक्ष्मीक

र्णावतंसः, चतुर्वर्णाश्रमपालकः, कुलगिरितटलिखितघोषणः, रणरंगभीषणः, परराजराजीवसुधाकरः, परनारीसहोदरः, पुण्यश्लोकप्रहर्षः, चेरचोलपांड्यस्थापनाचार्यः, वेदभाष्यप्रकाशकः, वैदिकमार्गस्थापनाचार्यः, कर्मोपेताध्वर्युः, राजकल्याणशेखरः, सिद्धस्वतेत्यादिबिरुदावलिभूपितः, ॥

ಈ ವರ್ಣನೆಯು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತಿರುವದರಿಂದ ಇದರ ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕೊಡುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಸಂಘಟನೆಯೂ, ವೇದಭಾಷ್ಯ ಮತ್ತು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವೂ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾದುವು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವರ್ಣನೆಯು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ.

ವೀರಬುಕ್ಕದೇವನು ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ವಿದ್ವತ್ಪಕ್ಷಪಾತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಹಾಗು ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದ ಮುನಿಗಳ ಶಿಷ್ಯಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಹೆಸರು ಸಾಯಣಮಾಧವರೊಡನೆಯೇ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆತನ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣಚಾತುರ್ಯವನ್ನೂ, ನೀತಿಮತ್ತೆಯನ್ನೂ ಕುರಿತು ತಮ್ಮ ಗೌರವಯುಕ್ತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆಡಹಿದ್ದಾರೆ. ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾವಿಸ್ತರದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಪ್ರಶಂಸಾಪರವಾದ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಸಾರಾಂಶವೆಲ್ಲ ಬಂದುಹೋಗಿದೆ. ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಯಾವವೆಂದರೆ:—

युक्तिं मानवतीं विदन्स्थिरधृतिर्भेदे विशेपार्थभा- ।
गाप्तोहःक्रमकृत्प्रयुक्तिनिपुणः श्लाघ्यातिदेशोन्नतिः ॥

नित्यस्फूर्त्यधिकारवान्गतसदाबाधः स्वतंत्रेश्वरः ।
जागर्ति श्रुतिमत्प्रसंगचरितः श्रीबुक्कणक्ष्मापतिः ॥

यद्ब्रह्मप्रतिपाद्यते प्रगुणयत्तत्पंचमूर्तिप्रथाम् ।
तत्रायं स्थितिमूर्तिमाकलयति श्रीबुक्कणक्ष्मापतिः ॥

विद्यातीर्थमुनिस्तदात्मनि लसन्मूर्तिस्त्वनुग्राहिका ।
तेनास्य स्वगुणैरखंडितपदं सार्वज्ञ्यमुद्द्योतते ॥

ಅರ್ಥ:— ಶ್ರೀ ಬುಕ್ಕದೇವನು ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪಾಲನಗಳ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಆತನು ಅತ್ಯಂತ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಆತನ ರಾಜ್ಯವು ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯನಾವನು, ಅಯೋಗ್ಯನಾವನು? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಗುಣವಾದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಎಲ್ಲತರದ ಯುಕ್ತಿ ಪ್ರಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲರ ಸ್ತುತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ದೇಶೋನ್ನತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು. ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಏನುಮಾಡಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ಆತನು ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಅಧಿಕಾರವು ಅಬಾಧಿತವಾಗಿದ್ದ ಮೂಲಕ ಯಾರಿಗೂ ಯಾವತರದ ಉಪದ್ರವವೂ ಉಂಟಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಧರ್ಮದ ಚರ್ಚೆಯು ಅವನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀ ಬುಕ್ಕಣದೇವನು ಸಾರ್ವಭೌಮರಾಜನಾಗಿದ್ದನು. ಈತನು ಭೂಪತಿಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದನು. ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ನಿರೋಧ, ಅನುಗ್ರಹ ಈ ಅಯ್ದು ಮಹೇಶ್ವರನ ಮೂರ್ತಿಗಳಷ್ಟೇ; ಶ್ರೀ ಬುಕ್ಕಣನು ಸ್ಥಿತಿಮೂರ್ತಿ

ಯನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರೂಪಿಯಾದ ಮಹೇಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಾಹಿಕಾಮೂರ್ತಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಖಂಡಿತವಾಗಿರುವ ಆತನ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ನಿರಂತರವೂ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಎಲ್ಲರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ಅವನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಇರಲಿ; ಇನ್ನು ಸಿಂಹಾವಲೋಕನ ಕ್ರಮದಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಬರೆದು ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುವೆವು.

ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮನೆತನಗಳ ಅರಸರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಿದರು. ಅವರು ಯಾರೆಂದರೆ:—

೧ ಸಂಗಮ ಮನೆತನ.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬-೧೪೭೮.

ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ೯ ಜನ ಅರಸರು ಆಗಿಹೋದರು. ಇವರ ಯಾದವರು. ಇವರ ಕುಲದೇವತೆ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನು. ಬುಕ್ಕರಾಯನೇ ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲನಾದ ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜನು. ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೫೪ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೭೭ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದನು. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯ ಕೋಟಿಕೊತ್ತಳಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವನು ಇವನೇ. ಇವನಿಗೆ "ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾಯರ ಗಂಡ" "ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರಾಧೀಶ್ವರ"ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೬೮ ರಲ್ಲಿ ಜೈನರು ವೈಷ್ಣವರಿಂದ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಾಚರಣಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಯವುಂಟಾಗುವದೆಂದು ಇವನಿಗೆ ದೂರು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಆಗ, ಬಕ್ಕರಾಯನು ಎರಡೂ ಪಂಥಗಳ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ "ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು; ಒಬ್ಬರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ

ಅಡ್ಡ ಬರಬಾರದು. " ಎಂದು ವಿಧಿಸಿದನು; ಮತ್ತು ಅವನು ಸ್ವತಃ ಜೈನರ ಕೈಯನ್ನು ವೈಷ್ಣವರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಸಿ, ಉಭಯರಿಗೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಾಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುವಂತೆ ಬೋಧಿಸಿದನು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು ಸಿಕ್ಕುವದೇ? ಈ ಸದ್ಗುಣವು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ನಮ್ಮ ಅರಸರಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಜಾತಿ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಎಂದೂ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಬೆಳಸಲಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದಲೇ ಜನರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಅರಿತವರಾಗಿದ್ದರು

ಈ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಸೊಸೆಯಾದ ಗಂಗಾದೇವಿಯೆಂಬವಳು "ವೀರಕಂಪಣರಾಯಚರಿತ" ವೆಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಸರಸವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಾದವು. ಬುಕ್ಕರಾಯಪಟ್ಟಣ ಮೊದಲಾದ ಇವನ ಹೆಸರಿನ ಊರುಗಳು ಈಗಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವನ ಮಗನಾದ ಹರಿಹರನು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಬಹಳ ಆಶ್ರಯಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು ಈ ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರರಾಯನನ್ನು "ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಂಡನೆಂಬ ಸೇನಾನಾಯಕನು ಅನೇಕ ಶೂರಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಇವನು ೩೦-೮-೧೪೦೪ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

ಈ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಸನು ಎರಡನೆಯ ದೇವರಾಯನು. ಇವನಿಗೆ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಈತನು ಧೂರ್ತವಿಚಾರಮಾಡಿ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಯುದ್ಧಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದನು. ಈತನು ೨೪-೫-೧೪೪೬ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತನು. ಇವನ ತರುವಾಯ ಈ ವಂಶವು ಕುಗ್ಗಿತು.

೨ ಸಾಳ್ವ ಮನೆತನ.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೭೯—೧೪೯೬.

ಸಂಗಮ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ಅರಸನಾದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಮುಖ್ಯ ಸರದಾರನಾದ ಸಾಳ್ವ ನರಸಿಂಹನು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಅರಸನಾದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೂ ಕೃಷ್ಣಾತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಸೀಮೆಗಾಗಿ ಆಗಾಗ ಯುದ್ಧಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಳ್ವ ನರಸಿಂಹನು ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏತ್ತಿ ಹಾಕುವದು ಇವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈತನ ವಂಶಜರು ಬಹು ದಿವಸ ಆಳಲಿಲ್ಲ. ಈತನ ಮಗನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ನರಸ ಅಥವಾ ನರಸಿಂಗನೆಂಬ ಅವನ ಸೇನಾಧಿಪತಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೯೬ ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೊಂದುಹಾಕಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ

೩ ನರಸ ಮನೆತನ.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೯೬--೧೫೬೫

ಈ ನರಸನು ತುಳವನು. ಬಲು ಶೂರನು; ಈತನು ಚೇರ ಚೋಳ, ಪಾಂಡ್ಯದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದನು. ಈತನ ತರುವಾಯ ಇವನ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು ಒಬ್ಬರ ಹಿಂದೊಬ್ಬರು ಪಟ್ಟವೇರಿದರು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲ ಎರಡನೆಯವನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನೇ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿ. ಈತನು ಪಟ್ಟವೇರಿದ ಕೂಡಲೇ ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಡನೆ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ಈತನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಇವನೊಡನೆ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಗೆಲುವು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯೆ, ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯ, ಔದಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ವಿಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದನು. ಈತನು ಸ್ವತಃ

ತೆಲಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ "ಅಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದ" ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣು ಚಿತ್ತೀಯ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಿಗೆ ಆಂಧ್ರಭೋಜ ನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವನು ತೆಲಗು ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ಕೆಲ ವರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಊಹೆಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ತೆಲಗು ಭಾಷೆಯ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಇವನು ರಚಿಸಿದುದೇ ಕಾರಣವು. ಆದರೆ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಇವನು ಏಕೆ ಬರೆದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಕಥೆಯನ್ನು ಓದಿದರೆ ಅವನು ನಿಜವಾಗಿಯೇ ಕನ್ನಡ ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಶ್ರೀಕುಲವೆಂಬ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಂಧ್ರವಿಷ್ಣುದೇವರು ಏಕಾದಶಿಯ ದಿವಸ ಆ ರಾಜನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು, ತೆಲಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವನು ಬರೆದು ಅದನ್ನು ತಿರುಪತಿಯ ಶ್ರೀವೆಂಕಟರಮಣದೇವರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಈ 'ಕನ್ನಡರಾಯ'ನು ತೆಲಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಏಕೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ದೇವರು ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ— (೧) ಇದು ತೆಲಗುದೇಶ, (೨) ನಾನು ತೆಲಗು ದೇವರು, (೩) ತೆಲಗು ಭಾಷೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದಲ್ಲ, (೪) ಅನೇಕ ದೇಶಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾದ ನಿನಗೆ ತೆಲಗುಭಾಷೆಯು ಲೇಸಾದ ಭಾಷೆಯೆಂಬುದು ಗೊತ್ತುಂಟು ಆದರೆ ಇಷ್ಟರಿಂದ ಆ ರಾಯನ ಮಾತೃಭಾಷೆಯು ತೆಲಗು ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಮಾತ್ರ ಊಹಿಸಲಾಗದು. ಯಾಕಂದರೆ, (೧) ಆ ತೆಲಗು ದೇವರು ಆತನಿಗೆ ಕನ್ನಡರಾಯ ನೆಂದು ಕರೆದಿರುವನು. (೨) ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ತೆಲಗು ಭಾಷೆಯ ವನೇ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಆತನಿಗೆ ತೆಲಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳುವ ಕಾರಣವಿದ್ದಿಲ್ಲ. (೩) ವಿಜ ಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಬಹುತರವಾಗಿ ಕನ್ನಡರಾಜ್ಯವು. (೪) ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ವಿಜಯನಗರ ಪಟ್ಟಣದ ಮುಖ್ಯಭಾಷೆ ಕನ್ನ

ಡವು. (೫) ಕೃಷ್ಣರಾಯುನಿಗೆ "ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯರಮಾರಮಣ" ಎಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತು. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಆ ರಾಯನ ಮಾತೃಭಾಷೆಯು ಕನ್ನಡವೇ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಆಸ್ಪದವುಂಟಾಗಿದೆ ಇರಲಿ.

ಇವನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಪರಮಾವಧಿಯ ಘನತೆಗೇರಿತು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಮಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯಗಳಂತೆ ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಬಲಾಢ್ಯರಾದ ರಾಜರು ದೊರೆಯುದುದರಿಂದ ಇದು ಒಮ್ಮೆಲೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕುಕ್ಕರಿಸಿತು! ಈ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಅತ್ಯಂತ ಉದಾತ್ತಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು. ತನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಪ್ರಜೆಗಳು ತನಗೆ ಸಲಾಂ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡಿಯಾರೆಂದು ಬಗೆದು, ತನ್ನೆದುರಿಗೆ ಒಂದು ಕುರಾನವನ್ನು ಇಡಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂಜ್ಯಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಈತನ ದರಬಾರದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಗ್ಗಜಗಳೆಂಬ ಮಹಾಪಂಡಿತರಿದ್ದರು. ತೆನ್ನಾಲರಾಮಕೃಷ್ಣನೂ ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರೂ ಅವರೊಳಗಿನವರೇ. ಈತನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇರಾಣದ ರಾಯಭಾರಿಗಳೂ ಯುರೋಪದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳೂ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆರಗಾಗಿ ಬೆರಳು ಕಚ್ಚಿರುವರು.

ನಿಕೊಲಿಸಕೊಂಪೆ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಇಟಲೀ ದೇಶದ ಪ್ರವಾಸಿಯು ೧೪೨೦ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಅವನು ಹೇಳಿದ ವರ್ಣನೆಯ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ.

"ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಳತೆಯು ೬೦ ಮೈಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದೇ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ೯೦,೦೦೦ ಸೈನಿಕರಿರುವರು. ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಅಗಸೇ ಬಾಗಿಲಗಳುಳ್ಳ ಏಳು ಸುತ್ತಿನ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯಿರುವದು. ನೀರಿನ ವಿಪುಲತೆಯಿರುವ್ವದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಸುಂದರವಾದ ಬನಗಳೂ, ಬತ್ತದ

ಗದ್ದೆ ಗಳೂ, ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟಗಳೂ ಕಂಗೊಳಿಸುವವು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯಗಳೂ, ಅವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಮಹಾಪಾಠಶಾಲೆಗಳೂ, ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ತುಂಬಿವೆ."

ಅಬ್ದುಲ್ ರಜಕನೆಂಬ ಇರಾಣದ ರಾಯಭಾರಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೪೨ ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆತನು ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಬಲು ಸುಂದರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:—

ಈ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಯನ ವಶದಲ್ಲಿ ೩೦೦ ಬಂದರಗಳುಂಟು. ಎಡೆಬಿಡದೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರವಿದೆ. ಈ ರಾಜನ ಹತ್ತರ ಹತ್ತು ಹನ್ನೊಂದು ಲಕ್ಷ ಸೈನ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವೈಭವಸಂಪನ್ನನಾದ ಬೇರೆ ಅರಸನನ್ನು ಕಾಣುವದು ದುರ್ಲಭ. ಈ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಣ್ಣುಗಳು ನೋಡಿಲ್ಲ. ಕಿವಿಗಳು ಕೇಳಿಲ್ಲ. ಅರಮನೆಯ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಪಗಡಿಯ ಪಟದಂತೆ ಇದಿರುಬದಿರಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪೇಟೆಗಳ ಸಾಲುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ರಾಯನ ಅರಮನೆಯ ಮುಖಮಂಟಪವಿರುತ್ತದೆ. ಪೇಟೆಗಳ ಎರಡು ಮಗ್ಗಲಿಗೂ ಭವ್ಯವೂ ಎತ್ತರವೂ ಆದ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಸಾಲುಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅರಮನೆಯ ಸಭಾಮಂಟಪವು ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಭವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೇಟೆಯ ಬೀದಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದವೂ ಉದ್ದವಾದವೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಗುಲಾಬೀ ಹೂಗಳ ಸುಗ್ಗಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಲು ಪ್ರೀತಿ. ಅವರಿಗೆ ಊಟವಿಲ್ಲದ್ದರೂ ಸಾಗೀತು; ಆದರೆ ಈ ಹೂಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಮುತ್ತು, ರತ್ನ ಮತ್ತು ವಜ್ರಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಅಂದವಾದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ನೀರು ಕಾಲುವೆಗಳು ಜುಳು ಜುಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ನೆಲಮನೆಗಳುಂಟು. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಣ್ಯದ ಬೊಕ್ಕಸಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ದಿವಾಣಖಾನೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಆನೆಯ

ಸಾಲುಗಳುಂಟು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆನೆಯು ನಿಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡವಿರುತ್ತದೆ. ಟಂಕಸಾಲೆಯ ಮುಂದೆ ಪಟ್ಟಣದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಸ್ಥನ ಮನೆಯುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ೧೨೦೦೦ ಕಾವಲುಗಾರರಿದ್ದಾರೆ.

ಇದೇ ಅಬ್ದುಲ್ ರಜಕನು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಉತ್ಸವ ನಡೆದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

"ರಾಯನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಸರದಾರರೂ ರಾಜಪುತ್ರರೂ, ಥಳಥಳಿಸುವ ಅಂಬಾರಿಗಳನ್ನೊಡಗೂಡಿದ ಸಾವಿರಾರು ಆನೆಗಳನ್ನೇರಿ ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲ್ತುದಿಯವರೆಗೆ ಸುಂದರವಾದ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಸುತ್ತಿದ ೩-೪-೫ ಅಂತಸ್ತುಗಳುಳ್ಳ ಡೇರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಇಳಿದುಕೊಂಡಿರುವರು. ಈ ಡೇರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ನೇರಗಳು ತಿರುಗಿಸಿದತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಆ ಡೇರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಹೊಸ ಸಭಾಮಂಡಪಗಳು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಮುಂದೆ ೯ ಅಂತಸ್ತುಗಳುಳ್ಳ ಸುಂದರವಾದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಡೇರೆಯುಂಟು. ಈ ಡೇರೆಯಲ್ಲಿ ೯ನೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ರಾಯನ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಬಂಗಾರದ ಸಿಂಹಾಸನವು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಗಜ ಉದ್ದವುಳ್ಳ ನಡುವಿನ ಸಭಾಮಂಡಪಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಅದರ ಗೋಡೆಗಳೂ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯೂ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಚಿನ್ನದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದ ತುಂಬಾ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಅದರ ತಗಡುಗಳು ಕತ್ತಿಯ ಅಲಗಿನಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿ ಬಂಗಾರದ ಮೊಳೆಗಳಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು."

ಡುಯಾರ್ಟೆ ಬಾರ್ಬೋಸಾ ಎಂಬ ಪೋರ್ತುಗೀಸ್ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೪ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಅವನು ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

“ ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರುಂಟು. ಅರಮನೆಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲತರದ ಜನಾಂಗಗಳ ಮತ್ತು ಜಾತಿಗಳ ಜನರ ಮುಖಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪೇಗೂ ಮತ್ತು ಸಿಂಹಲದ್ವೀಪದಿಂದ ವಜ್ರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ”

ಸ್ಯೂನಿಝುನೆಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಪ್ರವಾಸಿಯಾದರೂ ಹೀಗೆಯೇ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪೇಯಸನೆಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೨೦ ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಈ ವೈಭವದ ಪರಮಾವಧಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಅವನು ವಿಜಯನಗರ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ ಅದರಿಂದ ಇಂತಹ ಪೇಟೆಯು ಇಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತೆಂದೂ ಇಂತಹ ಗುಡಿಯು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತೆಂದೂ ಈಗಲೂ ಗೊತ್ತು ಹಿಡಿಯಬಹುದು ಆದರೆ ಆ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಸ್ಥಳವೂ, ಕಾಲವೂ ಸಾಕಷ್ಟಿಲ್ಲ; ಮೇಲಾಗಿ ಈಗಲೇ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಾಂತರವಾದಂತೆ ಆಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೂ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೂ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ವಿಜಯನಗರವು ಕರ್ಣಾಟಕಸ್ಥರ ಸರ್ವಸ್ವವಾದುದರಿಂದಲೂ ಅದರ ವಿಷಯವನ್ನು ಬರೆಯತೊಡಗಿದರೆ, ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಬಿಗಿಹಿಡಿದರೂ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೆಚ್ಚೇ ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ವಾಚಕರು ಅಪ್ರಾಸಂಗಿಕತೆಯ ದೋಷಕ್ಕೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಗುರಿಮಾಡದೆ ಶಾಂತಚಿತ್ತದಿಂದ ಕೇಳುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ. ಈಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರವಾಸಿಯ ವರ್ಣನೆಯ ಕೆಲಭಾಗವನ್ನು ತೀರ ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ತರುವಾಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವೆವು; ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ, ಕಾಲಕ್ರ

ಮವಾದ ಇತಿಹಾಸವು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಮುಖ್ಯ ವಂಶವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವೆವು.

“ಈ ಪಟ್ಟಣದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ನಾನು ಏನೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಿ! ಒಮ್ಮೆಯೇ ಇಡೀ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಂಡರಷ್ಟೇ ಇದನ್ನು ನಾನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಲಾದೀತು! ಆದರೂ ನಾನು ಒಂದು ಗುಡ್ಡವನ್ನೇರಿ ನೋಡಿದೆನು. ಆಗ ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಭಾಗವೇ ರೋಮ್ ಪಟ್ಟಣದಷ್ಟು ವಿಶಾಲವೂ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವೂ ಆಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಿಬಿಡವಾದ ಗಿಡಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಅಂದವಾಗಿ ಕಂಡವು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಅನೇಕ ಸರೋವರಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅರಮನೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ತೆಂಗಿನ ಬನಗಳೂ ಫಲಭರಿತವಾದ ತೋಟಗಳೂ ತುಂಬಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಝರಿಗಳಿಂದಲೂ, ಹಸರು ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದಲೂ, ಲಿಂಬಿ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಕಿತ್ತಳಿ, ಅಂಜೀರು ಮುಂತಾದ ಫಲವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಪಟ್ಟಣವು ಬಹು ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿದೆ. ವರ್ತಕರು ಮುತ್ತು, ರತ್ನ, ಹವಳ, ಮಾಣಿಕ ಮತ್ತು ವಜ್ರಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಿತಿಮೀರಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಶುಕ್ರವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂತೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದಿನವೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತೆಗಳು ಕೂಡಿಯೇ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪದಾರ್ಥವು ಸಿಕ್ಕುವದಿಲ್ಲೆಂದಿಲ್ಲ. ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲ ಕಾಯಿಪಲ್ಲೆಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕಣ್ಣು ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಅಂಗಡಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲದೆ ಜನರು ವಾಸಿಸುವ ಮನೆಗಳೇ ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷವಿರುತ್ತವೆ. ಈ ರಾಯನು ೨೦ ಲಕ್ಷ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಲ್ಲನು. ಇವನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆನು. ಆ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಹೇಡಿಯೊಬ್ಬನೂ ನನಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.”

ವಾಚಕರೇ, ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ೧೪ ಮೈಲು, ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ೧೦ ಮೈಲು ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ವೈಭವವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ

ಬಣ್ಣಿಸುವದೆಂತು? ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೀದಿಯು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ಬೀದಿಗಿಂತ ಅಗಲವೂ ಸರಳವೂ ಚಂದವೂ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಸುಂದರವಾದ ಒಂದು ಸರೋವರವಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಈ ಹಾಳುಪಟ್ಟಣದ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕನ್ನಡಿಗನೂ ಸ್ವತಃ ನೋಡಿಯೇ ತೃಪ್ತಿಗೊಂಡು ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಳ್ಳಬೇಕು; ಆ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನೋಡದವನು ಕನ್ನಡಿಗನೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸೂಚಿಸದೆ ಇರಲಾರೆವು.

ಇರಲಿ, ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ತರುವಾಯ ಅಚ್ಯುತರಾಯನೆಂಬ ಅರಸನು ೧೫೩೯ ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ "ಆನಂದನಿಧಿ" ಯೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಆಗರೆ ಅವನ ತರುವಾಯ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಬಹಳ ದಿವಸ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ, ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಅಳಿಯನಾದ ರಾಮರಾಯನೆಂಬವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳಿದ್ದುವು. ವಿಜಾಪುರ, ಗೋವಳಕೊಂಡ, ಅಹಮ್ಮದನಗರ, ಬೇದರ ಈ ನಾಲ್ಕು ರಾಜ್ಯಗಳ ಬಾದಶಹರೂ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಒಳಸಂಚುಮಾಡಿ ಅವನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅನುವಾದರು. ರಾಮರಾಜನು ಅತ್ಯಂತ ಶೂರನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ವಯಸ್ಸು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ೯೬ ವರುಷಗಳದಿತ್ತು. ಇಂತು ಮುಪ್ಪಿನ ಮುದುಕನಾದರೂ ಅವನು ೩೦ ವರ್ಷದ ತರುಣನಂತೆ ಉತ್ಸಾಹವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನಂತೆ! ಅವನು ತನ್ನ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ತಾಳೀಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಒಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಮಹಾ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಎದುರಾದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೫ ನೆಯ ಜನವರಿ ೨೩ ರಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತುಮುಲಕಾಳಗವೆಸಗಿತು. ರಾಮರಾಜನ ಪಕ್ಷದ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿಯೂ, ಇಳೋತ್ತಮರಾಜನೂ ಬಹು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಹಗೆಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುವ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ, ರಾಮರಾಜನು ತಾನು ಮೇಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದವರಿಗೆ ಧೈರ್ಯ

ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ ಶತ್ರುಗಳ ಮದ್ದಾನೆ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಭೋಯಿಗಳು ಅಂಜಿ ತಮ್ಮ ಜೀವದಾಸೆಯಿಂದ ಮೇಣೆಯನ್ನು ಚಲ್ಲಿ ಓಡಿಹೋದರು. ಆಗ ನಿಜಾಮಶಹನು ರಾಮರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಭಲ್ಯಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚಿ ಸೈನ್ಯದೊಳಗೆ ಮೆರೆಯಿಸಿದನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಜಯನಗರದ ದಂಡಿನವರು ಧೈರ್ಯಗುಂದಿ ಬೆನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಆಗ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮಾಡಿದ ಕೊಲೆಗೆ ಅಳವಿಲ್ಲ. ನೆತ್ತರದ ಕಾಲುವೆಗಳು ಹರಿದವು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಜಯವಾದ ಕೂಡಲೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ನೆಟ್ಟಗೆ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ, ತಮಗೆ ಜಯವು ಸಿಕ್ಕೇಸಿಕ್ಕುವುದೆಂಬ ಭರವಸದಿಂದ ಮೈಮರೆತಿದ್ದ ಪಟ್ಟಣದ ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆ ಕೊಂದು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿದರು ! !

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸುಮಾರು ೨೩೦ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಘನತೆಯಿಂದ ಮೆರೆದ ವೈಭವಸಂಪನ್ನರಾಷ್ಟ್ರವು ಆಕಸ್ಮಿಕಕಾರಣದಿಂದ ಅರ್ಧ ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಯಿತು. ತೀರಿತು. ಅಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯಾಯಿತು ! ಕರ್ನಾಟಕದೇವಿಯು ಹಣೆಯ ಕುಂಕುಮವು ಅಳಿಸಿತು ! ಕೊರಳ ಮಂಗಳಸೂತ್ರವು ಹೆಚ್ಚಿತು ! ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಪತ್ತಿಯು ಸಮಾಧಿಹೊಂದಿತು ! ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾನಿಧಿಯು ಅಡಿಗಿಹೋಯಿತು ! ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರತಾಪಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತನಾದನು ! ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೃಕ್ಷವು ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಬೇರೊಣಗಿ ಬತ್ತಿ ಪೋಟಮರವಾಗಿ ಕಡಕೊಂಡು ಬಿತ್ತು ! ಸಾರಾಂಶವೇನಂದರೆ--ಕರ್ನಾಟಕರಾದ ನಾವು ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಾಮಮಾತ್ರಶೇಷರಾಗಿ ಹೋಗಿರುವೆವು ! ಕರ್ನಾಟಕರೇ, ನಾವು ಪೂರ್ವವೈಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕಾಲವು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲವೊ ? ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರಿ.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿ.

ಸಂಗಮ ಮನೆತನ.

ಸಂಗಮ+ಕಾಮಾಂಬಿಕೆ.

- (೧) ಹರಿಹರ I ೧೩೩೬—೧೩೫೩
- ಕಂಪಣ್ಣ
  - ಸಂಗಮ
- (೨) ಬುಕ್ಕರಾಯ I +ಗೌರಾಂಬಿಕೆ ೧೩೫೩—೧೩೭೭
  - (೩) ಹರಿಹರ II ೧೩೭೭-೧೪೦೪
    - (೪) ಬುಕ್ಕರಾಯ II ೧೪೦೫-೧೪೦೬
    - (೫) ದೇವರಾಯ, ಪ್ರತಾಪದೇವರಾಯ ೧೪೦೬-೧೪೧೬
      - (೬) ವಿಜಯರಾಯ ೧೪೧೬-೧೪೧೭
        - (೭) ದೇವರಾಯ II ೧೪೧೯-೧೪೪೬
          - (೮) ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ೧೪೪೬-೧೪೬೭
          - (೯) ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ೧೪೬೭-೧೪೭೮
  - ವಿರುಪಣ್ಣ
  - ಮಲ್ಲಿನಾಥ
  - ಕಂಪಣ್ಣ
- ಮಾರಪ್ಪ
- ಮುದ್ದಪ್ಪ

ನರಸ ಮನೆತನ.

(೧೨) ನರಸ, ನರಸಿಂಹ.

೧೪೯೬-೧೫೦೩

(೧೩) ವೀರನರಸಿಂಹ ಭುಜಬಲರಾಯ ೧೫೦೪-೧೫೦೯

(೧೪) ಕೃಷ್ಣರಾಯ ೧೫೦೯-೧೫೨೯

(೧೫) ಅಚ್ಯುತರಾಯ ೧೫೩೦-೧೫೪೨

ರಂಗ

(೧೬) ವೆಂಕಟದೇವರಾಯ ೧೫೪೨

ಸದಾಶಿವರಾಯ ೧೫೪೩-೧೫೬೭

೭ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳು.

यं शैवाः समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदांतिनो ।
बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कर्तेति नैयायिकाः ॥
अर्हश्चेति ह जैन शासनपराः कर्मेति मीमांसकाः ।
सोऽयं वो विदधातु वांच्छित फलं श्रीकेशवः सर्वदा॥

ಅರ್ಥ:—ಶೈವರಿಂದ ಶಿವನೆಂದೂ, ವೇದಾಂತಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ, ಬೌದ್ಧರಿಂದ ಬುದ್ಧನೆಂದೂ, ಪ್ರಮಾಣಪಟುಗಳಾದ ನೈಯಾಯಿಕರಿಂದ ಕರ್ತೃವೆಂದೂ, ಜೈನರಿಂದ ಅರ್ಹನೆಂದೂ, ಮೀಮಾಂಸಕರಿಂದ ಕರ್ಮವೆಂದೂ—ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಜನರಿಂದ ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶ್ರೀಕೇಶವನು ನಮಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ವಾಂಛಿತವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅರಸರ ಪರಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವಷ್ಟೇ? ಆದರಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮಗುರುಗಳಾದರೂ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಜನರ ಮೇಲೆ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೇ ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮಗೆ ಇಷ್ಟ ತೋರಿದ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮ ಅರಸರು ಕಟ್ಟು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಹೀಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಆಯಾಕಾಲದ ರಾಜರು, ಜೈನರೇ ಆಗಿರಲಿ, ಬೌದ್ಧರೇ ಆಗಿರಲಿ, ಶೈವರೇ ಆಗಿರಲಿ ಅಥವಾ ವೈಷ್ಣವರೇ ಆಗಿರಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧರ್ಮದವರನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಈ ಧರ್ಮೌದಾರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಇಂತಿಂತಹ ರಾಜರು ಇಂತಿಂತಹ ಧರ್ಮದವರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವದೇ

ಕಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕದಂಬಗಂಗರು ಜೈನರೆಂದೂ, ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು ವೈಷ್ಣವರೆಂದೂ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಜೈನರು ಕೆಲವರು ಶೈವರೆಂದೂ, ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಶೈವರು ಕೆಲವರು ವೈಷ್ಣವರೆಂದೂ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವರು ಶೈವರು ಕೆಲವರು ವೈಷ್ಣವರೆಂದೂ ಸ್ಥೂಲಮಾನದಿಂದ ಹೇಳಬಹುದು. ಅದು ಹೇಗೇ ಇರಲಿ; ಎಲ್ಲರೂ ಅತ್ಯಂತ ಪರಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದಂತೂ ನಿರ್ವಿವಾದವೇ! ಜಿನ, ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳುಂಟು. ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಮಹೇಶ್ವರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕವು ನಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊರಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೊಡ್ಡ ಗುಣವು ಅರಸರಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ಅವರ ಮನೋವಿಕಾಸವೂ, ನಡವಳಿಕೆಗಳೂ, ಸುಶಿಕ್ಷಣವೂ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕಾರಣವೆಂಬುದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ಅವತಾರಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪುರುಷರ ಬೆಂಬಲವೂ ಸದುಪದೇಶವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಕೆಳಗಿನ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿದರೆ, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದೊಳಗಿನ ರಾಜ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪುರುಷರಿಂದಲೇ ಉದಯ ಹೊಂದಿರುವವು; ಅಥವಾ ಪೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು; ಎಂದು ಕಂಡು ಬರುವದು. ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೇ ರಾಜಕೀಯ ಗುರುಗಳು; ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೂ, ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರೂ ರಾಜನೀತಿಯ ಉದ್ಬೋಧಕರಾಗಿದ್ದರು. ಇಹಲೋಕದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮರುಳಾಗದ ಪಂಡಿತರೇ ರಾಜವೈಭವವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ರಾಜರ ಸಹಾಯಕರೂ ಉಪದೇಶ

ಕರೂ ಆದರು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಲು ಸಂಪತ್ತಿಯ ರಾಶಿಯು ಒಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಮತ್ತು ಆ ರಾಶಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರೊಳಗೆ ತಮ್ಮ ಮನಸನ್ನು ತೊಡಕಿಸಿ ಅಂಧರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ, ಅವರು ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶವು ಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅಲಿಪ್ತವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೊಂದು ಹಿಂದೂದೇಶದ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಲಿ ಬೇರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗುರುಗಳಾಗಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಅವನತಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವನ್ನೀಯಲಿಕ್ಕೂ, ಸಮಯ ಬಂದರೆ "ಶಾಪಾದಪಿ ಶರಾದಪಿ" ಎಂಬಂತೆ ತಾವೇ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಧರಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಮುಂದಾಗಿರುವಂತಹ ಸಂಗತಿಗಳು ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇನೂ ಒಂದೆರಡಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಾದರೂ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಆಳಿದ ಕದಂಬರು, ಗಂಗರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಹೊಯ್ಸಳರು ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಂಶದ ಅರಸರಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತಹ ಧಾರ್ಮಿಕಗುರುಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಇದ್ದೇ ಇದ್ದರು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ತಮ್ಮ ಜಗದ್ಗುರು ಪೀಠವನ್ನು ಸಹ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರ ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಧಾವಿಸಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ ಸಂಗತಿಯೂ ಈ ತತ್ವವನ್ನೇ ಬಲಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ "ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ" ರೆಂಬ ಬಿರುದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೇ; ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮೂರು ತಲೆಯವರೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಗುರುಗಳಾಗಿ, ಎಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡಿಯಿಸಿದರೂ, ತಾವು ಮಾತ್ರ ರಾಜವೈಭವದಿಂದ ಅಲಿಪ್ತರೇ ಇದ್ದರು. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೆ "ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಪಂಡಿತ" ರೆಂಬವರೂ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು ಸಾರಾಂಶ:— ಕರ್ನಾಟಕದ

ಧಾರ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಡತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಯು ಯಾವದೆಂದರೆ:—ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಕಟವೊದಗಿದಾಗ, ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ಐಹಿಕಸುಖದಿಂದ ಅಲಿಪ್ತರಾಗಿರುವವರೇ, ಯೋಗ್ಯಜನ ರಿಗೆ ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಅವರಿಂದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತಾವು ಮಾತ್ರ ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ ತೊಡ ಕಿಕೊಳ್ಳದೆ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರೆಂಬುದು. ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯಕ್ಕೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಏನೂ ಸಂಬಂಧ ವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೊಚ್ಚುವವರು ಈ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ. ಯಾಕಂದರೆ, ಮೂರ್ತಿಯೇ ಬಂಗಾರ ದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಕೈ ಬಂಗಾರದ್ದು, ಕಾಲು ಬಂಗಾರದ್ದು ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತ ಹೋಗುವದು ಪುನರುಕ್ತಿ ಯಲ್ಲವೇ ? ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ—ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಪರ ಪಂರೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾರ್ಥಪರ ವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಬಂದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ಆರುನೂರು ಏಳುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀಶಂಕ ರಾಚಾರ್ಯರು ಆರಂಭಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯೆಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲವು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಸ್ಮರಣೀಯವೂ, ದಕ್ಷಿಣಹಿಂದುಸ್ತಾ ನದ ಜನರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಾಸ್ಪದವೂ ಆಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ, ವೈದ್ಯಕ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ವ್ಯಾಕರಣ, ದರ್ಶನಗಳು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ಹನ್ನೊಂದ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೋಜದೇವ, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನ ದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯ, ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ

ಹೇಮಾದ್ರಿ ಮತ್ತು ಬೋಪದೇವ ಇವರ ಕೀರ್ತಿದುಂದುಭಿಯ ಧ್ವನಿಯು ಇನ್ನೂ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸನ್ಮಣಿಮಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಮೇರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೯೦ ರಲ್ಲಿ(ಶಕೆ ೧೨೧೨) ದೇವಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಆರು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅವತಾರವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದರು. ಇದೇ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಉದಯಹೊಂದಿದರು !

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಇಬ್ಬರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರದ್ದಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಸಾಂಖ್ಯ, ವೈಶೇಷಿಕ, ಪಾತಂಜಲಿ, ಆರ್ಹತ, ಚಾರ್ವಾಕ ಮೊದಲಾದ ಮತವಾದಿಗಳ ಖಂಡನವನ್ನು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳಾದರೂ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆಚಾರ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಮೇಲಿನ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಮತಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಅಧಿಕರಣರತ್ನಮಾಲೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಈ ಮತಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಮಯಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ದ್ವೈತ ಎಂಬ ಎರಡು ಹೊಸ ಮತಗಳು ಉದಯಹೊಂದಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ವೇದಾಂತವಿಷಯಕವಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅದ್ವೈತಮತದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದರು.

ಇವರು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಉದಾತ್ತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವರು ವೇದಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ವಿಷಯವೈಚಿ

ತ್ರ್ಯವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಇವರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಅವು ಈಗ ಆಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾಗಿವೆ. ಇವರ ಪುಸ್ತಕರಚನೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ಬೆರಗಾಗದೆ ಇರಲಾರನು. ಇವರಂತೆಯೇ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು, ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸದೇಶದ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನೊಬ್ಬನೇ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯಾದರೂ ಅತ್ಯಗಾಧವಾದುದಿತ್ತೆಂಬುದಾಗಿ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಶಂಕರವಿಜಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಮಧ್ವವಿಜಯವೆಂಬ ದ್ವೈತಮತದ ಗ್ರಂಥದ ಮಾದರಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೂ ಘನವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದರಷ್ಟೇ; ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಯಾವವು? ಮತ್ತು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಯಾವವು? ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ "**सायणाचार्य विरचिते**" ಎಂದೂ ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ "**विद्यारण्य विरचिते**" ಎಂದೂ ಮತ್ತೆಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ "**सायणमाधवीये**" ಎಂದೂ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ "**सायणाचार्यविरचिते, माधवविद्यारण्यसंबंधी**" ಎಂದೂ ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞರೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕೆಳಗೆ ದ್ವೈತಮತದ ವಿಚಾರವನ್ನೂ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇರಲಿ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸತಕ್ಕವರಿರುವೆವಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಊಹಾಪೋಹಮಾಡುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಗೌರವವನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ತಮ್ಮ ವೇದಭಾಷ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂದೂ, ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಥಪಂಡಿತರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯು ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದೂ, ಇತರ ಮತಗಳು ಖಂಡಿತವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಮಾಡುತ್ತ ಕಾಶೀಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ವೇದಭಾಷ್ಯಗಳ ಪಾರಾಯಣವನ್ನು ಮಾಡಿದರಂತೆ! ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸಮುನಿಯು ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ 'ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ಇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನಂತೆ! ಈ ದಂತ ಕಥೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವದೇನಂದರೆ— ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಬಹುಮಾನವು ದೊರೆತಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಪುರಸ್ಕೃತವಾದುದರಿಂದಲೇ ಅವು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದುವು. ಕಾಶೀಸ್ಥಪಂಡಿತರಿಂದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಪೂರ್ವದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದ್ವೈತ, ಅದ್ವೈತ, ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಎಂಬ ಮೂರು ಮತಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆಯಷ್ಟೇ; ಅವುಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಮುನಿಗಳು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ, ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಮಠಗಳು ದಕ್ಷಿಣದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಅಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ವಾದವಿವಾದಗಳೂ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರೂ ಮಠಗಳ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಅನುಕ್ರ

ಮವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಶ್ರೀವೇದಾಂತ ದೇಶಿಕಾಚಾರ್ಯರೆಂಬವರಾಗಿದ್ದರು. ಒಂದಾನೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಹೆಯೊಳಗಿನ ಮುಳಬಾಗಲವೆಂಬ ಊರಲ್ಲಿ ವಾದವಿವಾದವು ನಡೆಯಿತು. ಆಗ ಶ್ರೀವೇದಾಂತದೇಶಿಕಾಚಾರ್ಯರು ನಿರ್ಣಾಯಕರಾದ ಪಂಚರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ವಾದಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳಿದ ನಿರ್ಣಯದ ಶ್ಲೋಕವು ಮುಳಬಾಗಲದೊಳಗಿನ ಒಂದು ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ಕ್ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದು ಯಾವದೆಂದರೆ:—

असिना तत्त्वमसिना परजीवप्रभेदिना ।
विद्यारण्यं महारण्यमक्षोभ्यमुनिरच्छिनत् ॥

ಅರ್ಥ:—ಪರ ಮತ್ತು ಜೀವ ಇವುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸುವ 'ತತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯಮುನಿಯು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಾಸಾಮಕ ಮಹಾರಣ್ಯವನ್ನು ಕಡಿದರು.

ಈ ನಿರ್ಣಯವು ಅದ್ವೈತವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಹನವಾಗುವದಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಇದೇ ಶ್ಲೋಕದ ಕೊನೆಯ ಚರಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳುತ್ತಾರೆ.

"अक्षोभ्यं क्षोभयामास विद्यारण्यो महामतिः ॥"

ನಿಜವಾದ ಸಂಗತಿಯು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಇರಲಿ. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ವಾದಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಈ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಣಯವು ತಮ್ಮಂತೆಯೇ ಆಯಿತೆಂದು ವಾದಿಪ್ರತಿವಾದಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ.

ಈ ತರದ ನಿರ್ಣಯಗಳಿಂದ ದ್ವೈತರಾಗಲಿ, ಅದ್ವೈತರಾಗಲಿ ಅಹಂಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷಮಾಡುವುದಾಗಲಿ, ಐಕಮತ್ಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಾಗಲಿ, ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಲ್ಲದೆ

ಇರುವದಾಗಲಿ, ತಿರಸ್ಕಾರಭಾವವನ್ನು ತಳೆಯುವದಾಗಲಿ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ, ತತ್ವಬೋಧವೇ ಈ ತರದ ವಾದವಿವಾದಗಳ ಉದ್ದೇಶವೇ ಹೊರತು, ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಕಡಿಮೆಯವರು ಎಂಬ ಮಾತಿಗಾಗಲಿ ಇನ್ನಾವ ಭಾವನೆಗಾಗಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪದ ನಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಗ್ಲಾನಿಯುಂಟಾಗಲು, ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪನಾರ್ಥವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೂಪದಿಂದ ಅವತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವತಾರೀ ಪುರುಷರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮಹಾತ್ಮರೇ! ಪಾಮರರಾದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ಷುಲ್ಲಕಭಾವನೆಗಳು ತುಂಬಿರುವವೇ ಹೊರತು ಆ ಮಹನೀಯರಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಸೋಂಕೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಉದಯ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಈ ಮತಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ನಾವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಒಂದೇ ಒಂದು ತತ್ವವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದು ಕಂಡುಬರುವದು. ಜನರ ತಿಳವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ, ಅವುಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಸುನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ಸದ್ಗತಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಗಳುಂಟಾದವು. ಜಗತ್ತಿನ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾಸ್ತಿಕ ಮತವೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಅನೀತಿಯು ಅತಿಶಯ ಬೆಳೆಯಿತು; ಸಮಾಜದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಿತು. ಆಗ ಈ ತರದ ಆಚರಣೆಯು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದೂ, ಮನುಷ್ಯನ ಮರಣಾನಂತರ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಆಲೋಚಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಜನರಲ್ಲಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದು ಅವಶ್ಯಕವಾಯಿತು. ಆ ಮೇಲೆ ಆ ಅಧಿಕಾರಿಗೂ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವೇನು? ಅವನಿಂದ ಇವನಿಗಾಗತಕ್ಕುದೇನು? ಅವನಿಗೂ ಇವನಿಗೂ ಭೇದವೇನು? ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ಆಗ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಅವನಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ; ಮೊದಲಾದ ಅದ್ವೈತ ತತ್ವಗಳು ಪ್ರಚಾ

ರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಇದರಂತೆಯೇ ಕೆಲವು ಕಾಲವು ಕಳೆಯಲು, ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಜೀವಾತ್ಮನೂ, ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಒಂದೇ ಆದಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನನಾಗಿ ನಾವೇಕೆ ನಡೆಯಬೇಕು? ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಪ್ರಶ್ನಗಳು ಮುಂದೆ ಬರಹತ್ತಿದವು. ಹೀಗೆಯೇ ವಿಚಾರಕ್ರಾಂತಿಯಾದಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತ್ತು ದ್ವೈತ ತತ್ವಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಅಪರಿಹಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗುತ್ತ ಆಗುತ್ತ ಬಂದು ಅದರ ಓಘವು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ದ್ವೈತಮತದಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿಚಾರವು ಬದಲಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ವಿಚಾರಸರಣಿಯು ಮುಂದೆ ಬರುವದೋ ನೋಡಬೇಕು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ವೇದಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಸಾರವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹೀಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಐಹಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ದ್ವೈತಮತವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವು; ಮೋಕ್ಷದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಸೋಪಾನದವರೆಗೂ ಅದೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು; ಆದರೆ ತೀರ ಕಟ್ಟಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷದ ಪರಮಾವಧಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತತೆಯು ಉಂಟಾಗುವದು. ಆದುದರಿಂದ ನಾವು ಯಾರೂ ಯಾವ ತರದಿಂದಲೂ ಜಗಳಾಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪಕರ ಸದುದ್ದೇಶವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದು ಸಮತೆಯಿಂದಲೂ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದಲೂ ವರ್ತಿಸುವವನೇ ನಿಜವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕನೇ ಹೊರತು, ಕೀಳುತರದ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಯಾವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪದವಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅವನು ಮನುಷ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲ. ಇರಲಿ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮನುಷ್ಯನ ಉಚ್ಚತಮಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಶಃ ನಿಜವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅದ್ವೈತವೇದಾಂತದ ಪುನರುಜ್ಜೀವಕರೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು. ಅವರ ಗ್ರಂಥಮಹೋದಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ನೋಡಿದರೆ, ಆ ವೇದಾಂತದ ಅನೇಕ ಅಮೌಲ್ಯ ರತ್ನಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಕಾರಣದೆ ಇರಲಾರವು!

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ, ಪರಮತಗಳ ಖಂಡನೆಯಿಂದಲೂ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಶೈಥಿಲ್ಯವೂ ಗ್ಲಾನಿಯೂ ದೂರಾದವು; ಮತ್ತು ಪರಮಾರ್ಥಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಭದ್ರತೆಯೂ ತೇಜಸ್ವಿತೆಯೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುವು; ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಮಾರ್ಥ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜಾಗ್ರತಿಯೂ ಅಭಿಮಾನವೂ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದುವು. ಭಾರತೇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಕಾಲಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಆರಂಭದಿಂದ ಹರ್ಷವರ್ಧನನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೬೫೦ರ ವರೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲವೆಂದೂ, ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ೧೩ನೆಯ ಶತಕದ ವರೆಗೆ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲವೆಂದೂ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಈ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಕಾರ್ಯವು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಜರುಗಿತೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರಿಗೆ ಕೂಡಲೇ ಗೊತ್ತಾಗುವದು; ಮತ್ತು ಈ ಸ್ಥಿತಿಯು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಭೂಷಣಾಸ್ಪದವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ.

೮ ಗ್ರಂಥಗಳು.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ವಾಙ್ಮಯಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಮಾಡುವ. ಅದರಿಂದ ಮಾಧವ, ಸಾಯಣ ಮತ್ತು ಸೋಮನಾಥ ಈ ಮೂವರು ಸರಸ್ವತೀ ಪುತ್ರರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಸಾರಸ್ವತ ಭಾಂಡಾರವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರಿತವಾಯಿತೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಕೇವಲ ಪರೋಪಕಾರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಬರೆದ ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷೆಯು ಸರಲವೂ ಬಾಲಬೋಧವೂ ಆಗಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವರಾದ ಸೋಮನಾಥರು ಸಾಯಣಮಾಧವರಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿ, ಭಾರತೀತೀರ್ಥರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪೀಠಾಧಿಷ್ಠಿತರಾಗಿ ಶೇಷಾಯುಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಶೃಂಗೇರೀಮಠದಲ್ಲ ಶ್ರೀಚಂದ್ರಮೌಲೀಶ್ವರನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಶಾರದಾಂಬೆಯ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಳೆದರೆಂದೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದೇವಷ್ಟೇ! ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರೂಢವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವೆವಲ್ಲದೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರ ಕೃತಿಗಳಾವವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಯತ್ನಮಾಡುವೆವು. ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಹುಡುಗರ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ, ಮೈಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ವರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮ್ಯವಿರುವಂತೆಯೇ, ಈ ತ್ರಿವರ್ಗದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೋಲಿಕೆಯು ಇದ್ದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೂವರು ಬಂಧಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಕೂಡಿಯೇ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ.

ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಾನದಿಂದ ನೋಡಲು, ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗ್ರಂಥ

ಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯವೈಚಿತ್ರ್ಯವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಬಂಧುಗಳ ಪ್ರಚಂಡ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವು ಹಿಂದೆ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಂದಿದೆ. ಇಂತಹ ಅವಾಢವ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವು ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರಿಂದಾಗುವದು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ "ದುಷ್ಕರं किं महात्मनाम् ।" ಎಂಬ ನುಡಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಶಂಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಪರಿಹೃತವಾಗುವವು. ಮತ್ತೊಂದೇನೆಂದರೆ—ಮಹದಾಶ್ರಯವು ಯಾರಿಂದ ಏನನ್ನುತಾನೇ ಮಾಡಿಸುವದಿಲ್ಲ?

सिध्यंति कर्मसु महत्स्वपि यन्नियोज्या ।
संभावना गुणमवेहि तमीश्वराणाम् ॥

ಎಂಬಂತೆ ಅಸಂಭವನೀಯವೆಂದು ತೋರುವ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸೇವಕನಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನ ಗುಣವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಯಾವ ಯಾವ ಸಾಧನಗಳ ಅನುಕೂಲತೆಯು ಇರಬೇಕಾಗುವದೋ, ಅದೆಲ್ಲ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ, ವಿಶಾಲವಾದ ಮತ್ತು ಕುಶಾಗ್ರವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು; ಸತ್ತೀರ್ಥರಾದ ಅನೇಕ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವು; ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಂತಹ ಸೋದರರೂ, ಸತೀರ್ಥ್ಯರೂ, ಸಮಾನವಿದ್ಯರೂ ಆದ ಸಬಂಧುಗಳ ಸಾಹಾಯ್ಯವು; ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸಮ್ಯಗ್ವಿವೃತ್ತಪೌರುಷವು; ವಿದ್ಯಾಪ್ರಿಯನೂ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯತುಲ್ಯನೂ ಆದ ಬುಕ್ಕಣ ನೃಪತಿಯ ಆಶ್ರಯಪ್ರೋತ್ಸಾಹನಗಳು; ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ "मूकं करोति वाचालं पंगुं लंघयते गिरिम्"

ಎಂಬಂತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪೆಯು; ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸರ್ವಾನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಒದಗಿದ ಮೇಲೆ ಅದಾವುದು ತಾನೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು?

ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ವಾಙ್ಮಯಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ, ಶ್ರೀಹರ್ಷ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ, ಮತ್ತು ಭೋಜದೇವ ಇವರ ತರುವಾಯ ವೀರಬುಕ್ಕಣನ ಕಾಲವೇ ಮಹತ್ವದ್ದೆಂದು ಕಂಡುಬರುವದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೀರಬುಕ್ಕಣನನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸ್ತುತಿಸಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಇದೆ.

"धर्मेण लभते सर्वं धर्मे सर्वं प्रतिष्ठितम् ।"

"श्रुतिस्मृत्युदितो धर्मः ।"

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಚನಗಳ ಮೇಲೆ ದೃಢವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟು, ವೇದಾರ್ಥವನ್ನೂ, ಸ್ಮೃತ್ಯರ್ಥವನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ವೀರಬುಕ್ಕಣನು ತನ್ನ ಪರಮಪೂಜ್ಯನಾದ ಕುಲಗುರುವೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ತಮ್ಮ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಬೇರೆ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:—

यस्य निश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वंदे विद्यातीर्थं महेश्वरम् ॥
तत्कटाक्षेण तद्रूपं दधद्बुक्कमहीपतिः ।
अन्वशान्माधवाचार्यं वेदार्थस्य प्रकाशने ॥

स प्राह नृपतिं राजन् सायणार्यो ममानुजः ।
सर्वं वेत्त्येष वेदानां व्याख्यातृत्वे नियुज्यताम् ॥
इत्युक्तो माधवार्येण वीरबुक्कमहीपतिः ।
अन्वशात्सायणाचार्यं वेदार्थस्य प्रकाशने ॥
ये पूर्वोत्तरमीमांसे ते व्याख्यायाति संग्रहात् ।
कृपालुर्माधवाचार्यो वेदार्थं वक्तुमुद्यतः ॥
ब्राह्मणं कल्पसूत्रे द्वे मीमांसां व्याकृतिं तथा ।
उदाहृत्याथ तैः सर्वैर्वेदार्थः स्पष्टमीर्यते ॥

ಇದರ ಮುಂದಿನ ವೃತ್ತಾಂತವು ಋಗ್ವೇದ ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ—

अध्वर्यवस्य यज्ञेषु प्राधान्याद्व्याकृतं पुरा ।
यजुर्वेदोऽथ होत्रार्थमृग्वेदो व्याकरिष्यते ॥
एतस्मिन्प्रथमोऽध्यायः श्रोतव्यः संप्रदायतः ।
व्युत्पन्नस्तावता सर्वं बोद्धुं शक्नोति बुद्धिमान् ॥

ಪ್ರಥಮಾಷ್ಟಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಗುರುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಪುರಸ್ಕರ್ತೃವಾದ ಬುಕ್ಕರಾಜನನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ—

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद्विद्यातीर्थ महेश्वरः ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तक श्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सायणाचार्येणविरचित माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये प्रथमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ।

ಮೇಲಿನ ಅವತರಣಗಳ ಒಟ್ಟು ಅರ್ಥವನ್ನು ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ.

"ವೇದವು ಯಾರಿಗೆ ನಿಶ್ವಾಸವಾಗಿದೆಯೋ, ಯಾರು ವೇದಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರೋ ಅಂತಹ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರೂಪನಾದ ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆ ಮಹೇಶ್ವರನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ಆತನ ರೂಪವನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿರುವ ಬುಕ್ಕಭೂಪತಿಯು ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಲು ಅವರು ಹೇಳಿದುದೇನಂದರೆ:—"ಎಲೈ ರಾಜನೇ, ನನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ವೇದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿರಿ; ಹೀಗೆ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಲು ವೀರಬುಕ್ಕನು ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು. ಆದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನೂ, ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನೂ ಮೊದಲು ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ ಕೃಪಾಲುಗಳಾದ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ವೇದಾರ್ಥಕಥನಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು. ಅವರು ವೇದಗಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳನ್ನೂ, ಎರಡು ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಮೀಮಾಂಸೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣಗಳನ್ನೂ ಮೊದಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಧ್ವರ್ಯುವಿನ ಕರ್ಮಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಮೊದಲು ಯಜುರ್ವೇದದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ಮೇಲೆ ಹೋತಾರನ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಋಗ್ವೇದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಆರಂಭಮಾಡಿದರು. ಯಾವ ಬುದ್ಧಿವಂತನು ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಋಗ್ವೇದದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವನೋ, ಅವನು

ಅಷ್ಟೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುವನು ಈ ವೇದಾರ್ಥದ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತಃಕರಣದೊಳಗಿನ ಅಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಅಂಧಕಾರವು ಅಡಗಿಹೋಗಲಿ; ಮತ್ತು ಅದು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಮಹೇಶ್ವರರಿಗೆ ನಾಲ್ಕೂ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲಿ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರನೂ, ವೈದಿಕ ಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀಬುಕ್ಕ ಭೂಪಾಲದೇವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಧುರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಈ ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಾಂತರ್ಗತವಾದ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅದರ ಪ್ರಥಮಾಷ್ಟಕದೊಳಗಿನ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು."

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸಾಮಿಗಳ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯೊಳಗಿನ ಬಹಳ ಭಾಗವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪವಾಗಿಯೂ ವಿವರಣರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ ಗದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವರ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳು ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ವೇದಾಂತಪರವಾದ ಪಂಚದಶಿಯು ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪದ್ಯಮಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾದ ಕಾವ್ಯರೂಪವಾದ ಇವರ ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ "ಶಾಂಕರದ್ವಿಗ್ವಿಜಯವು." ಇದರಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ಸರ್ಗಗಳುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಜನ್ಮವೃತ್ತವೂ ದಿಗ್ವಿಜಯವೃತ್ತಾಂತವೂ ಒಳ್ಳೇ ಮನೋಹರವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಕಾಲಿದಾಸನ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು, ತನ್ನನ್ನು "ನವ ಕಾಲಿದಾಸ" ನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಲಿದಾಸನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಂಥದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸ್ವಭಾವ ಶಾಲೀನತೆಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಅನುಕರಣವನ್ನೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನವು ಸಮಾ

ಪ್ತವಾದೊಡನೆಯೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಉದ್ಘೋತವಾಗಿರಬಹುದು; ಆದರಿಂದ ಪಂಡಿತವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಕವಿಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವರ ಗಣನೆಯು ಆರಂಭವಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ತರುಣಕವಿಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರೌಢಿಯು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಭಾಷ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳೊಳಗಿನ ಗಂಭೀರವಾದ ವಾಗ್ಗಂಗೌಘವು ಪ್ರವಹಿಸತೊಡಗಿದ ಬಳಿಕ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ಅವಕಾಶವೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವೇ ಇದೆ.

ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟ ಅವತರಣಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಸಾಯಣ-ಮಾಧವರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುಕ್ರಮವು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಲಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಾದರೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಮಂತ್ರಿತ್ವದ ಭಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಾದರೂ ಈ ಉಭಯಬಂಧುಗಳ ಏಕಾತ್ಮತೆಯು ಇರಬಹುದು. ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥರ್ವಣ ವೇದಭಾಷ್ಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ಆ ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿಯು ಗೊತ್ತಾಗಬಹುದು.

ಇನ್ನು ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯ ಅನುಕ್ರಮವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವ. ತತ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅನುಕ್ರಮದಂತೆ ಸಾಯಣ ಮಾಧವೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮೂರುಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ದುರ್ದೈವವೇ! ಆದರೂ ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿದ ಒಂದೆರಡು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ.

ಮನಃಸಂಸ್ಕಾರ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು.

ಅಧ್ಯಯನವು ಪೂರ್ಣವಾದ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ।
यन्नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तन्नमामि गजाननम् ॥

ಈ ಶ್ಲೋಕಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಅಂಕಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (೧) ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹ, (೨) ಶಾಂಕರದಿಗ್ವಿಜಯ ಇವೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

(೧) ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹ.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ವೇದಭಾಷ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂದರೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರನ್ನು ಅವರ ಗ್ರಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಂದರೆ 'ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಣು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಣುಗಳು ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಸರ್ವದಾರ್ಶನಿಕಜ್ಞಾನದ ಸಾಗರ ರೂಪರಾಗಿದ್ದರು. "पारंगतं सकलदर्शनसागराणाम्" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸರ್ವದರ್ಶನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ವರ್ಣನೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪಂಡಿತರು ಬಿಲ್ವಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸಾಯಣಮಾಧವರು ಅಧ್ಯಯನಾರ್ಥವಾಗಿ ಇವರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಗುರುಗ್ರಹ

ದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಸರ್ವಶ್ರುತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಈ ಗುರುಗಳಿಂದ ಸಾಯಣಮಾಧವರು ವಿವಿಧಮತಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಚಾರ್ವಾಕ ಮತವನ್ನು ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಸರ್ವದರ್ಶನ ಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಶಾಂಕರ ದರ್ಶನದ ವರೆಗಿನ ಹದಿನಾರು ದರ್ಶನಗಳಿಗೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆಯಾಮತವಾದಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳೊಳಗಿನ ಅವತರಣಗಳೂ. ಅವುಗಳ ವಿವೇಚನೆಯೂ ಕೂಡಿಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಗದ್ಯಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಕರಣವಾದ ಶಾಂಕರ ಮತವಿವರಣವು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯಕೃತವೆಂದು ಅದರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಇತರ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದೇ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ ಅವರ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವು ಹೊರಪಟ್ಟು ಅವರ ಕೀರ್ತಿಯು ಎಲ್ಲಿ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿತು.

ಶ್ರೀ. ಮಹೇಶಚಂದ್ರನ್ಯಾಯರತ್ನ ಇವರು ತಾವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶದ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ಪು. ೨೨) ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವದೇನಂದರೆ— ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೪ ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಈ ಹೇಳಿಕೆಗೆ ಆಧಾರವನ್ನೇನೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಬಳಿಕ, ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾಗಿರಬಹುದು.

(೨) ಶಾಂಕರದಿಗ್ವಿಜಯ.

ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಣುಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಶನಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಸಾಯಣಮಾಧವರು ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕಲಿತರು; ಅವರ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿತವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಓದಿದರು ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಪೂಜ್ಯಬುದ್ಧಿಯ ಫಲವೇ ಈ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಶಾಂಕರದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾರಾಂಶವು ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಆನೆಗಳ ಅಥವಾ ಪರ್ವತಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಚಿಕ್ಕ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತೋರುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ನನ್ನ ಗ್ರಂಥದೊಳಗಿನ ಸಂಗ್ರಹವು ಅಲ್ಪವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಯಶಸ್ಸು ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವದೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾನಿದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆನೆಂದೂ ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳೇ ಬಹಳ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ; ಮತ್ತು ಈ ನವಕಾಲಿದಾಸಕವಿಯ ಕವಿತಾರೂಪವಾದ ಕಲ್ಪಲತೆಯ ಈ ಹೂಗೊಂಚಲು ಗುರುಚರಣಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಲೆಂದೂ ಇದರ ಆಮೋದವು ಸುಮನಸ್ಕ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಈ ನವಕಾಲಿದಾಸನೆಂಬ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಈ ಪವಿತ್ರವಾದ ಅಕಳವನ್ನು ನಿಷ್ಕರುಣಿಗಳಾದ ದುಷ್ಕವಿತುರುಷ್ಕರು ಪೀಡಿಸಿದರೂ ಪೀಡಿಸಲಿ; ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಅವರು ಅನುಭವಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗುವದು; ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರವನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾಲಿದಾಸನ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಹುತರವಾಗಿ ಅವನ ಶಾಲೀನತೆಯು ದೃಗ್ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಧವಾಚಾ

ರ್ಯರಾದರೂ ಕಾಲಿದಾಸನ ಅನುಕರಣವನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ರಘುವಂಶದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿದಾಸನು “**क्व सूर्यप्रभवो वंशः क्व चाल्पविषया मतिः ॥ तितीर्षुर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागरम् ॥** ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಶಾಂಕರದಿಗ್ವಿಜಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿನಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ— “ಶಂಕರ ಸದ್ಗುರುವಿನ ಸುಚರಿತ್ರವೆಲ್ಲಿ? ಅಲ್ಪಜ್ಞೆಯಾದ ಬಡವೆ ನಾನೆಲ್ಲಿ? ಹೀಗಿದ್ದು ಆ ಗುರುವಿನ ವರ್ಣನೆಯಂತಹ ಚಿಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕೆಲಸ ದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ತೊಡಗಿಸುತ್ತೀ? ಇಂದಿನವರೆಗೆ ನಾನು ಗಳಿಸಿದ ಯಶಸ್ಸೆಲ್ಲ ಅದರಿಂದ ಕಳೆದುಹೋಗಬಹುದು” ಹೀಗೆಂದು ಸರಸ್ವತಿಯು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಓಡಿಹೋಗುವತಿಂದಳು; ಆದರೆ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಗುರುಸ್ತುತಿಯಲ್ಲ ಪ್ರೇರಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಗುರುಗಳ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವು ಅಸದೃಶವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೂ, ಪಂಡಿತರ ಆಗ್ರಹದ ಮೂಲಕ ಗುರುಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಗಳಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದೆನೆಂಬುದು ಕವಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಯಾವ ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದೇವೆ. ಇವುಗಳೊಳಗಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ, ಎರಡನೆಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಗುರುಗಳನ್ನು ಅಭಿವಂದಿಸಿರುವದರಿಂದ, ಇವೆರಡೂ

ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯ ನಡುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗುರುಗಳು ಆಶ್ರಮಾಂತರ ಮಾಡಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀವೀರಬುಕ್ಕನ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ದಿಗ್ವಿಜಯದಲ್ಲಾದರೂ ಹದಿನಾರೇ ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ. ದಿಗ್ವಿಜಯದೊಳಗಿನ ಮಂಗಲಶ್ಲೋಕವು ಜೈಮಿನೀಯನ್ಯಾಯಮಾಲೆ ಮತ್ತು ವೈಯಾಸಿಕನ್ಯಾಯಮಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಮಂಗಲಶ್ಲೋಕದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಇದು ಈ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳ ಏಕಕರ್ತೃತ್ವದ ದರ್ಶಕವಲ್ಲವೇ ?

ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ.

ವ್ಯವಹಾರಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು.

ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸ್ವತಃ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೂ, ರಾಜಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೂ ರಚಿಸಿದಂತಹ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ತದಂಗಭೂತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರವನ್ನು ನೋಡಹತ್ತಿದ ಬಳಿಕ ಸಾಯಣಮಾಧವರು ನಾಲ್ಕೂ ವರ್ಣದವರ ಆಚಾರವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಸ್ಮಾರ್ತಧರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವರು ಮೊದಲು ಕೈಕೊಂಡರು. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಬುಕ್ಕದೇವನ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕೇವಲ ರಾಜನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನದಿಂದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಆತನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದಲೂ, ಸಾಹಾಯ್ಯದಿಂದಲೂ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಾತೃವಾದ ರಾಜನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನೂ, ಅಭೀಷ್ಟಚಿಂತನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. (೧) ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, (೨) ಮನುಸ್ಮೃತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, (೩) ನಾಲ್ಕೂ ವೇದಗಳ ಭಾಷ್ಯಗಳು, (೪) ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಷ್ಯಗಳು, (೫) ಜೈಮಿನೀಯನ್ಯಾಯಮಾಲಾವಿಸ್ತರ, (೬) ವೈಯಾಸಿಕನ್ಯಾಯಮಾಲಾ, (೭) ಕಾಲಮಾಧವ, (೮) ವ್ಯವಹಾರಮಾಧವ, (೯) ಮಾಧವೀಯ ಧಾತುವೃತ್ತಿ, (೧೦) ವಿವರಣಪ್ರಮೇಯ, (೧೧) ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಶೀ

ರ್ವಾದಪದ್ಧತಿ, ಮತ್ತು (೧೨) ಸೂತಸಂಹಿತಾ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಗೀತಾ (ದೀಪಿಕಾ) ಈ ಹನ್ನೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಎರಡನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

೧ ಪರಾಶರಮಾಧವೀಯ.

ಇದಕ್ಕೆ ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಜ್ಯೇಷ್ಠತ್ವವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ರಾಜಮಂತ್ರಿಪದವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮೇಲೆ ಐಹಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರ ಲೌಕಿಕ ಆಚಾರಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕಗಳೂ ಪ್ರಕಾಶಕಗಳೂ ಆದ ಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊ ಡಬೇಕೆಂದು ಕಲಿಧರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಮೊದಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ "वागीशाद्या" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ವಿಘ್ನೇಶನಾಂದಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಬಳಿಕ ಗುರುಗ ಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಂತೆಂಬುದನ್ನು ತೀರ್ಥಸಪ್ತಕದ ವರ್ಣನೆಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ—

सोऽहं प्राप्य विवेकतीर्थपदवीमाम्नायतीर्थे परम् ।
मज्जन् सज्जनतीर्थसङ्गनिपुणः सद्वृत्ततीर्थं श्रयन् ॥
लब्धामाकलयन् प्रभावलहरीं श्रीभारतीतीर्थतो ।
विद्यातीर्थमुपाश्रयन्हृदि भजे श्रीकंठमव्याहतम् ॥

ಅರ್ಥ:—ವೇದವಾಕ್ಯಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ನಿಶ್ಚಿತಾ ರ್ಥವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾತೀ ರ್ಥಗಳ ಮಾರ್ಗವು ಗೊತ್ತಾದ ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ದಾಟಿ ಆಮ್ನಾ ಯವೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಮುಳುಮುಳುಗಿ

ಎದ್ದುದರಿಂದ ಅದರ ತಳದಲ್ಲಿದ್ದ ಶುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನಗಳು ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕವು. ಮತ್ತು ಇದರಂತೆಯೇ ಆಮ್ನಾಯ ತೀರ್ಥವನ್ನು ಮಂಥನಮಾಡಿ ಅರ್ಥರತ್ನಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯುವಂತಹ ಸಜ್ಜನರ ಸಮಾಗಮರೂಪವಾದ ಎರಡನೆಯ ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ನಾನು ವೇದರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತನಾದೆನು. ಆದುದರಿಂದ ನನಗೆ ಸದ್ವೃತ್ತತೀರ್ಥವು ಲಭಿಸಿತು. ನನ್ನ ಸತೀರ್ಥ್ಯರೂ ಗುರುಗಳೂ ಆದ ಭಾರತೀತೀರ್ಥರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಗೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ನನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಗುರುವರ್ಯ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಚರಣಗಳ ಆಶ್ರಯದಿಂದಲೇ ನನಗೆ ಅದು ದೊರೆಯಿತು. ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಹೇಶ್ವರತೀರ್ಥನ ಕೃಪೆಯೇ ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ ನಾನು ಆ ಮಹೇಶ್ವರನ ಚರಣಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಭಜಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಪರಾಶರಮಾಧವೀಯ ಗ್ರಂಥದ ಟೀಕಾಕಾರರು ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಶಬ್ದದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವದಕ್ಕೆ 'ವಿಶ್ವಕೋಶ' ದೊಳಗಿರುವ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

तीर्थं शास्त्राध्वरक्षत्रपात्रोपाध्यायमंत्रिषु ।
अवतारर्षिजुष्टाम्भः स्त्रीरजस्सु च विश्रुतम् ॥

ಇದರ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಜನ ಸ್ತುತಿಯಿದೆ. ಅದರೊಳಗಿನ "स्मार्तोच्छ्रायधुरंधरो विजयतां श्रीबुक्कणक्ष्मापतिः" ಎಂಬ ಚರಣವು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದು. ಇದರಿಂದ ಬುಕ್ಕರಾಜನು ಸ್ಮಾರ್ತಧರ್ಮದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಬದ್ಧಪರಿಕರನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯ ಪ್ರಚಂಡ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯ ಜನನಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣವು. ಇದರ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ತಾವು ಕುಲಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದು ನೀತಿನಿಪುಣನಾದ

ಬುಕ್ಕರಾಜನ ಮಂತ್ರಿಯಾದೆವೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ ತಮ್ಮ ಕುಲವೃತ್ತವನ್ನು ಕಥನಮಾಡಿ, ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೇ ಮೊದಲು ಬರೆದದ್ದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದಾವುದೆಂದರೆ:—

स माधवः सकलपुराणसंहिता- ।
प्रवर्तकः स्मृतिसुषमापराशरः ॥
परावरस्मृतजगदीहिताप्तये ।
पराशरस्मृति विवृतौ प्रवर्तते ॥

ಅರ್ಥ:— ಪುರಾಣಸಂಹಿತೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕನೂ, ಸ್ಮೃತಿವೈಭವದ ಪ್ರಕಾಶಕನೂ ಆದ ಮಾಧವನು, ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಐಹಿಕ ಪಾರಲೌಕಿಕ ಇಷ್ಟವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿಯ ವಿವರಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ.

'ಸುಷಮಾಪರಾಶರ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ—

'सुषमा परा शोभा तस्या व्याख्यानादिद्वारा पराशरः संशयविपर्यासादिपराकरणपूर्वकं प्रसारकः ।'

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಸೋಪಪತ್ತಿಕ ವಿವರಣೆಯಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯಕವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಗ್ರಂಥವಾದುದರಿಂದ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವು ಇದರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕೆಲವಂಶದ ಅನುವಾದವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

೨ ಮನುಸ್ಮೃತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ನಮಗೆ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಇದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬರೆಯಲಾಸ್ಪದವಿಲ್ಲ.

೩ ನಾಲ್ಕೂ ವೇದಗಳ ಭಾಷ್ಯಗಳು.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ವೇದಗಳ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ವೀರಬುಕ್ಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಥರ್ವಣವೇದದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬುಕ್ಕನ ಮಗನಾದ ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ರಚಿಸಿದರು. ಈ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕೆಂದು ವೀರ ಬುಕ್ಕನು ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದ್ದನು. ಈ ಸಂಬಂಧದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಹಿಂದೆ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

೪. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಷ್ಯಗಳು.

ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳ ಮೇಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಭಾಷ್ಯಗಳು; ಅಂದರೆ ಐತರೇಯ ತಾಂಡ್ಯಾದಿಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ವೇದಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ವಿಷಯವಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೇ ಮುಖ್ಯ ಸಹಾಯಕರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಜನ ಪಂಡಿತರೂ, ಶ್ರೋತ್ರಿಯರೂ, ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರ ಸಹಾಯದಿಂದ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕತ್ವ ಮತ್ತು ಆಧಿಪತ್ಯದ ಕೆಳಗೆ ಈ ಭಾಷ್ಯಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಈ ಅವಾಧವ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಕಡೆಗೆ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರ ಅಗಾಧವಾದ ವಿದ್ವತ್ತೆಯ ಮೂಲಕ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯಿಂದ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

ಇವುಗಳ ಅನುಕ್ರಮವನ್ನಾದರೂ ಅವರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೂ ವಿಷಯ

ಸಂಗತಿಯು ಸುಗಮವಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವದು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

अध्वर्यवस्य यज्ञेषु प्राधान्याद्व्याकृतं पुरा ।
यजुर्वेदोऽथ होत्रार्थमृग्वेदो व्याकरिष्यते ॥

ತಾಂಡ್ಯಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮದರ್ಶಕ ಶ್ಲೋಕವು ಹೀಗೆ ಇದೆ—

व्याख्यातावृग्यजुर्वेदौ सामवेदोऽपि संहिता ।
व्याख्याता ब्राह्मणव्याख्यां करोम्यौद्गातृबुद्धये ॥

ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ತದ್ಭಾಷ್ಯಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮಶ್ಲೋಕವು ಹೀಗೆ ಇದೆ—

व्याख्याता सुखबोधार्थं तैत्तिरीयकसंहिता ।
तद्ब्राह्मणं व्याकरिष्ये सुखेनार्थविबुद्धये ॥

ತೈತ್ತಿರೀಯಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

व्याख्याता सुखबोधार्थं तैत्तिरीयकसंहिता ।
तद्ब्राह्मणं च व्याख्यातं शिष्टमारण्यकं तदा ॥

ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಮೇಲಿಂದ ವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುಕ್ರಮವು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ:— (೧) ಯಜುರ್ವೇದ ಅರ್ಥಾತ್ ಶುಕ್ಲಯಜುರ್ವೇದ ಸಂಹಿತಾ ಭಾಷ್ಯ, (೨) ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತಾಭಾಷ್ಯ, (೩) ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತಾಭಾಷ್ಯ, (೪) ತಾಂಡ್ಯಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಷ್ಯ, (೫) ತೈತ್ತಿರೀಯಕಸಂಹಿತಾ, (೬) ತೈತ್ತಿರೀಯಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಷ್ಯ, (೭) ತೈತ್ತಿರೀಯಕಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯ. (೮) ಅಥರ್ವವೇದ ಭಾಷ್ಯ.

ಅಥರ್ವವೇದಭಾಷ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಭಾಷ್ಯವು ಬುಕ್ಕಸುತನಾದ ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಂಟು.

೫. ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿಸ್ತರ.

ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದ ಬಳಿಕ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದರೆಂಬುದು ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯೊಳಗಿರುವ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

श्रुतिस्मृतिसदाचारपालको माधवो बुधः ।
स्मार्तं व्याख्याय सर्वार्थं द्विजार्थं श्रौत उद्यतः ॥

ಎಲ್ಲ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದವರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಪುರಾಣಸಾರವಾದ ಪಾರಾಶರಸ್ಮೃತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದು ಸ್ಮಾರ್ತಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿಪಾದನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಯಿತು. ಇನ್ನು ದ್ವಿಜರ ವಿಶೇಷ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೌತಧರ್ಮವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿ--

प्रणम्य परमात्मानं श्रीविद्यातीर्थरूपिणम् ।
जैमिनीयन्यायमाला श्लोकैः संगृह्यते स्फुटम् ॥

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಗುರುಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಮೊದಲು 'ಜೈಮಿನೀಯನ್ಯಾಯಮಾಲಾ' ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇದು ಪೂರ್ಣವಾದ ಬಳಿಕ ಬುಕ್ಕರಾಜನಿಗೆ ಇದನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಅವನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಹೇಳಿದನೇನೆಂದರೆ:—ಇದರ ಅರ್ಥವು ಇನ್ನೂ ವಿಶದವಾಗುವಂತೆ ಇದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿರಿ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ವಿಸ್ತರರೂಪವಾದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ ಬಳಿಕ 'ಜೈಮಿನೀಯನ್ಯಾಯಮಾಲಾವಿಸ್ತರ' ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯ್ತು. ಈ ವಿವರಣದಲ್ಲಿ

ಶ್ರೀ ಭಾರತೀರ್ಥರ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿದೆ. ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ವೈಯಾಸಿಕನ್ಯಾಯಮಾಲೆಯಲ್ಲಿದೆ.

೬ ವೈಯಾಸಿಕನ್ಯಾಯಮಾಲಾ.

ಇದನ್ನು ವೇದಾಂತಾಧಿಕರಣಮಾಲೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಭಾರತೀತೀರ್ಥರದೆಂದು ಅನೇಕರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದು ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲವಕಾಶವಿದೆ. ಸಾಯಣಮಾಧವರು ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಭಾರತೀತೀರ್ಥರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಡಿದರೆಂದು ಪಂಡಿತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಗುರುಗಳನ್ನು ವಂದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರು ಸೋಮನಾಥ-ಭಾರತೀತೀರ್ಥರಿಗೂ, ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ-ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೂ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ತುತಿಯಿದೆ. ಆದರೂ ಕೇವಲ ಗುರುನಾಮೋಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಶಿಷ್ಯರ ಹೆಸರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ "**श्रीभारतीतीर्थ मुनिप्रणीतायां**" ಎಂದಿದೆ. ಆದರೂ ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ—

ये पूर्वोत्तरमीमांसे ते व्याख्यायाति संग्रहात् ।
कृपालुर्माधवाचार्यो वेदार्थं वक्तुमुद्यतः ॥

ಹೀಗೆಂದು ಸಾಯಣಮಾಧವರು ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯವೇ ಎಂದು ಊಹಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ; ಮತ್ತು ಈ ಎರಡೂ ಮೀಮಾಂಸೆಗಳ ಹಾಗು ಶಾಂಕರದಿಗ್ವಿಜಯದ ಮಂಗಲಶ್ಲೋಕಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಮೂರೂ ಗ್ರಂಥಗಳು ಏಕಕರ್ತೃಕವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಸಾಧನೀಭೂತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥದ್ವಯದ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎಣಿಸಬಹುದಾದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಾಯಣಮಾಧವರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸಾಯಣಮಾಧವರೇ ಯಜುರ್ವೇದ ಭಾಷ್ಯಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ—

ब्राह्मणं कल्पसूत्रे द्वे मीमांसां व्याकृतिं तथा ।
उदाहृत्याथ तैःसर्वैर्वेदार्थः स्पष्टमीर्यते ॥

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಕೃತಿ ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣವಿಷಯಕ ಗ್ರಂಥವು.

೭ ಕಾಲಮಾಧವ.

೮ ವ್ಯವಹಾರಮಾಧವ.

ಇವೆರಡೂ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಬರೆಯುವದೂ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಲಮಾಧವವು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯಕವಾದ ಗ್ರಂಥವು.

೯ ಮಾಧವೀಯ ಧಾತುವೃತ್ತಿ.

ಇದು ವ್ಯಾಕರಣವಿಷಯಕವಾದ ಗ್ರಂಥವು. ಇದರೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗಣದ ಸಮಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ—

" इति श्रीपूर्वदक्षिणपश्चिमसमुद्राधीश्वरश्रीकंपराजसुत संगममहाराजमहामंत्रिणा मायणसुतेन माधवसहोदरेण सायणाचार्येण विरचितायां माधवीयायां धातुवृत्तौ । "

ಎಂದಿದೆ. ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ.

स्वस्ति श्रीसंगमक्ष्मापा पृथ्वीतलपुरंदरः ।
यत्कीर्तिमौक्तिकादर्शे त्रिलोक्या प्रतिबिंब्यते ॥
तस्य मंत्रिशिखारत्नमस्ति मायण सायणः ।
तेन मायणपुत्रेण सायणेन मनिषिणा ॥
आख्यया माधवीयेयं धातुवृत्तिर्विरच्यते ।

ಇದರ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ಕಂಪಣಸುತನಾದ ಸಂಗಮನು ವಿಜಯನಗರದ ಅಥವಾ ಅದರ ಕೆಲವೊಂದು ಭಾಗದ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನೆಂದೂ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಆತನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಗ್ರಂಥ ವನ್ನು ತಾವೇ ಬರೆದು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೧೦ ವಿವರಣಪ್ರಮೇಯ.

೧೧ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಶೀರ್ವಾದ ಪದ್ಧತಿ.

ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಬರೆಯಲು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲ.

೧೨ ಸೂತಸಂಹಿತಾ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಗೀತಾ (ದೀಪಿಕಾ)

ಇದರ ಮೇಲಿನ ತಾತ್ಪರ್ಯದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

श्रीमत्काशीविलासाख्यक्रियाशक्तीशसेविना ।
श्रीमत्र्यंबकपादाब्जसेवानिष्णातचेतसा ॥
वेदशास्त्रप्रतिष्ठात्रा श्रीमन्माधवमंत्रिणा ।
तात्पर्यदीपिका सूतसंहिताया विधीयते ॥

ಇದರಿಂದ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯು ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದುದ ರಿಂದ ವೇದಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಮೇಲೆ ತಾವು ಆಶ್ರಮಾಂತರ ಮಾಡುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರು ತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸಮಕಾಲೀನನೂ, ತತ್ತುಲ್ಯವಿದ್ವಾಂಸನೂ ಆದ ಮಾಧವ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸಚಿವನು ಬುಕ್ಕರಾಜನ ಆಶ್ರ ಯದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅವನಾದರೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಬಹುಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಂಡಿತ ವಾಮನಶಾಸ್ತ್ರಿ ಇಸಲಾಮಪುರಕರ ಇವರು ಇದು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರದಲ್ಲವೆಂದೂ, ಬೇರೆ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಮಾಧವನಾಮಾಂಕಿತನದೆಂದೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ನದ ಮೇಲಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತ ನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಬುದ್ಧಿ ಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಸ್ವಕೀಯಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವರೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯ ವೃತ್ತಾಂತ ವನ್ನು ಮುಂದೆ ಪೂರಕಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವೆವು.

ಮೂರನೆಯ ಭಾಗ.

ವೈರಾಗ್ಯಜ್ಞಾನಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು.

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯಪರವಾಗಿದ್ದು ಬಹುತರವಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ 'ವಿದ್ಯಾರಣರೆಂ'ಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಂಕಿತವಾಗಿವೆ. ಇವು ಯಾವವೆಂದರೆ:—(೧) ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ-ವಿವೇಕ, (೨) ವೇದಾಂತಪಂಚದಶಿ, (೩) ಅನುಭೂತಿಪ್ರಕಾಶ, (೪) ದಶೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ (೫) ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ (೬) ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಸ್ತೋತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು.

೧ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವೀರಬುಕ್ಕರಾಯನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಭಾಗವತ, ಗೀತೆ, ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇದರ ಆರಂಭಧಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಮುನಿಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕೂಡಲೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೨ ವೇದಾಂತಪಂಚದಶಿ.

ವೇದಾಂತಪರವಾದ ಈ ಬಹುಮಾನ್ಯಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾದುದೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲ ಜನರು ನಂಬುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಆರು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಚಿಸಿದರೆಂದೂ, ಮುಂದಿನ ಒಂಬತ್ತು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಭಾರತೀತೀರ್ಥರು ಬರೆದು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದರೆಂದೂ ಶ್ರೀ

ರಾಮಕೃಷ್ಣಯತಿ ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತರಾವ ಮೋಡಕ ಇವರು ತಮ್ಮ ಪಂಚದಶಿಯ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾರತೀತೀರ್ಥರು ಯಾರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಮತಭೇದಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದ ಅನುಜರೂ ಚತುರ್ಥಾಶ್ರಮದ ಅಗ್ರಜಬಂಧುಗಳೂ ಆದ ಸೋಮನಾಥ ಭಾರತೀತೀರ್ಥರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದರೆಂದು ತಿಳಿದರೆ. ವಾದವೇ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಮಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಬಾಪಟಶಾಸ್ತ್ರಿ ಇವರು ಬರೆದ ಪಂಚದಶಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಾದವನ್ನು ಉತ್ಸುಕತೆಯುಳ್ಳವರು ಓದಬಹುದು. ಮೊದಲಿನ ಆರು ಪ್ರಕರಣಗಳ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದ ಗುರುಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಸಮಾಧಿಯನಂತರ ಅಂದರೆ ಶಕೆ ೧೨೭೮ರ ಅನಂತರ ರಚಿತವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮುಂದಿನ ಒಂಬತ್ತು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಭಾರತೀತೀರ್ಥರು ರಚಿಸಿದರೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಅರ್ವಾಚೀನ ಟೀಕಾಕಾರರು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ನತ್ವಾ ಶ್ರೀಭಾರತीतीर्थ विद्यारण्यमुनीश्वरौ ” ಎಂದು ನಮನಮಾಡುವದು ಈ ಟೀಕಾಕಾರರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭಾರತೀತೀರ್ಥರ ಹೆಸರು ಮೊದಲು ಬಂದಿರುವದು, ವಿದ್ಯಾಗೌರವದರ್ಶಕವೇ ಹೊರತು ರಚನಾಕಾಲಕ್ರಮದರ್ಶಕವಲ್ಲ. ಶ್ರೀಭಾರತೀತೀರ್ಥರು ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯರಾಗಿರುವದು ಸಂಭವನೀಯವಾಗಿದೆ.

೩ ಅನುಭೂತಿಪ್ರಕಾಶ.

ಇದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಏನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

೪ ದಶೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ.

ಹಿಂದೆ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ

यस्य निश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ॥
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವೇ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕ, ಶಾಂಕರದಿಗ್ವಿಜಯಗಳ ಮೊದಲಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದೊಳಗಿನ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಪದವು ಶ್ರೀಗುರುವಿಗೂ, ಶ್ರೀಮಹೇಶ್ವರನಿಗೂ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವರು ಗುರುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವನ್ನು ಎಣಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ “ [illegible] ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವು ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಹತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಮೇಲಿನ ಟೀಕೆಯು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ.

೫ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ.

ಮೂಲ ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರದು. ಆದರ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ

೬ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಸ್ತೋತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು.

ದೇವ್ಯಪರಾಧಕ್ಷಮಾಪನಸ್ತೋತ್ರ, ಗುರುರತ್ನಮಾಲಾ, ಶಿವಾಪರಾಧಕ್ಷಮಾಪನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯವೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಹಾಗು ಅನುಪಲಬ್ಧವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವಸ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋರಂಜನ ಮತ್ತು ಮನಃ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪ್ರಧಾನವಾದವುಗಳೂ ಎರ

ಡನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರಪ್ರಧಾನವಾದವುಗಳೂ, ಮೂರನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರಧಾನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಅಂತಃಕರಣ ಮತ್ತು ಅನುಭವದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಅವನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

ಜರ್ಮನ್ ಪಂಡಿತನಾದ ಆಫ್ರೈಟ (Aufrecht) ಎಂಬವನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಒಂದು ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಯಣನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ೧೧೩ ಗ್ರಂಥಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾವಿಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಆ ಪಟ್ಟಿಯೊಳಗಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯಂತಹ ಬೇರೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಸೇರಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದಿರಲಿ. ವಾಚಕರ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ.

(೧) ಅನುಭೂತಿಪ್ರಕಾಶ, (೨) ಸರ್ವೋಪನಿಷದರ್ಥಪ್ರಕಾಶ, (೩) ಆಚಾರಮಾಧವೀಯ, (೪) ಆತ್ಮಾನಾತ್ಮವಿವೇಕ, (೫) ಆಧಾನಯಜ್ಞತಂತ್ರ, (೬) ಆಶ್ವಲಾಯನದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, (೭) ಉಪಗ್ರಂಥಸೂತ್ರವೃತ್ತಿ, (೮) ಕಾಠಕಭಾಷ್ಯ, (೯) ಕೈವಲ್ಯೋಪನಿಷದ್ದೀಪಿಕಾ, (೧೦) ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಷ್ಯ, (೧೧) ಐತರೇಯೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯ, (೧೨) ಐತರೇಯಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯ, (೧೩) ಕೌಶೀತಕ್ಯುಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯ, (೧೪) ಗೋತ್ರಪ್ರವರನಿರ್ಣಯ, (೧೫) ಗೋಭಿಲಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, (೧೬) ಚರಣವ್ಯೂಹಭಾಷ್ಯ, (೧೭) ಜಾತಿವಿವೇಕಶತಪ್ರಶ್ನ, (೧೮) ಜ್ಞಾನಯೋಗಖಂಡಭಾಷ್ಯ, (೧೯) ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತ್ಯಷ್ಟಕ ಟೀಕಾ, (೨೦) ದತ್ತಕಮೀ

ಮಾಂಸಾ, (೨೧) ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಪ್ರಯೋಗ, (೨೨) ಪಂಚರುದ್ರೀಯಟೀಕಾ, (೨೩) ಪಾಣಿನೀಯಶಿಕ್ಷಾಭಾಷ್ಯ, (೨೪) ಪುರುಷಸೂಕ್ತಟೀಕಾ, (೨೫) ಪ್ರಮೇಯಸಾರಸಂಗ್ರಹ, (೨೬) ಬೌಧಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾ, (೨೭) ಭಗವದ್ಗೀತಾಭಾಷ್ಯ, (೨೮) ಮಹಾವಾಕ್ಯನಿರ್ಣಯ, (೨೯) ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಷ್ಯ, (೩೦) ಸಂಧ್ಯಾಭಾಷ್ಯ, (೩೧) ಸಾಮಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಷ್ಯ, (೩೨) ಹರಿಸ್ತುತಿಟೀಕಾ.

ಮೇಲಿನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ವಿಧವಾದ ವರ್ಗೀಕರಣವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮ, ಉಪಾಸನೆ, ಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಸನಾತನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಾದರೂ ತ್ರಿವಿಧವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಕೆಲವು ಕರ್ಮಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೂ, ಕೆಲವು ಉಪಾಸನಾಪ್ರಧಾನವೂ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಜ್ಞಾನಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೂ ಇವೆ.

೯ ಉಪಸಂಹಾರ.

ಸ್ವಾಮಿಗಳಂತಹರ ಚರಿತ್ರೆಯ ಉಪಸಂಹಾರವನ್ನು ಬರೆಯುವದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಾತಲ್ಲ. ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿದಂತೆ ಅದರ ಉಪಸಂಹಾರವನ್ನು ಬರೆಯುವದು ಕಠಿಣನವಾಗುವದಲ್ಲದೆ, ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನನೀಯವೂ ಬೋಧಪ್ರದವೂ ಆಗುವದು. ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಚರಿತ್ರ ಲೇಖನಕಾರ್ಯವನ್ನೇನೋ ಮುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟೆವು; ಇನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಲೇಖನವೂ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿದ್ದುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಳಹಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ, ಈ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಕಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಇತಿಹಾಸಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಕೈಕೊಳ್ಳುವದು ಅವಶ್ಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಒಬ್ಬ ಮಹನೀಯರು ಕೂಡ ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿಷಾದಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕರ್ಣಾಟಕದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಶೂನ್ಯರಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೂ, ಪದವಿಗಳನ್ನೂ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಕಿವಿಯಾರೆ ಕೇಳಿ ಪತ್ರಮುಖದಿಂದ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ, ವಾಗ್ಭೂಷಣದ ಸಂಪಾದಕರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನಕರವಾದ ಒಂದು ಉತ್ತರವು ಕೂಡ ಒಬ್ಬರಿಂದಲೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ, ಅಂದರೆ ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಸಂಚಿಕೆಯು ಹೊರಡಲು ಇಷ್ಟು ತಡವಾಯಿತು. ಮೊದಲೇ ಈ ಕೆಲಸವು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ಸಂಪೂರ್ಣ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಯುಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಿಂದ ಇದೇ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತೆಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ

ವಿದೆ. ಬರೆಬರೆದಷ್ಟು ಪುಟಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಕೊಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವದರಿಂದ ವಿಷಯಕ್ರಮವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಬಹುದು; ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಗೋಚರವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಾಡತಕ್ಕುದೇನು! ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಬಂಧುಗಳು ಈ ಅಲ್ಪಸೇವೆಯನ್ನೇ ಆನಂದದಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ. ಕೇವಲ ಗುರುಗಳ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡೆವು. ಇರಲಿ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅನನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮೂಲಕ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ; ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ! ಆದರೆ ಉಪಸಂಹಾರಲೇಖನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ನಾವು ಹೊರದಿದ್ದರೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂದರೆ, ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ವಾಚಕರು ಊಹೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲರು. ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಸ್ವತಂತ್ರ ರೀತಿಯಿಂದ ಚರ್ಚಿಸಬಲ್ಲರು. ಆದುದರಿಂದ ಅಂತಹರಿಗೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವು ಅರ್ಧ ಮರ್ಧ ಪೂರ್ಣವಾದಂತಾಗುವದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾವೇನನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ವಿಚಾರಶೀಲರಾದ ವಾಚಕರಿಗೆ ವಿಜ್ಞಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆವು.

ಒಂದು ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುರುಷರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯು ಮುಖ್ಯಾಂಗವೆನಿಸುವದು. ವ್ಯಷ್ಟಿದ್ವಾರದಿಂದ ಸಮಷ್ಟಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಊಹಿಸುವದು ಐತಿಹಾಸಿಕರ ಪದ್ಧತಿಯು. ಇಲ್ಲಿ ಸಮಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ, ಬಹುಜನ ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ರಾಜಕೀಯ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳು. ವ್ಯಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ ಅಂತಹ ಸಮಾರಂಭಗಳ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಹಲವು ಜನ ಗಣ್ಯಪುರುಷರು. ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ,

ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವನ್ನು ಒಂದು ಬಹುಜನ ಸಮಾರಂಭವೆಂದೂ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರನ್ನು ತತ್ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಪ್ರಜಾಪ್ರಮುಖನೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲು ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇಂದಿಗೆ ಆರು ಶತಾಬ್ದಗಳ ಹಿಂದೆ ಆರ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಭೂಮುಖದಿಂದ ತೊಡೆದು ಹಾಕಲೆಂದು ಬಂದ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಮಹಾಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ತಡೆದು, ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ನಿಲ್ಲುವ ಧೈರ್ಯಸ್ಥೈರ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಂದೂಸಮಾಜಕ್ಕುಂಟುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ವೇದಭಾಷ್ಯಾದ್ಯನೇಕ ಗ್ರಂಥನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿ, ವೈದಿಕ ಲೌಕಿಕ ಧರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ಹೆಸರ್ಗೊಂಡ ಆ ಮಹಾಮಹಿಮರ ಹೆಸರು, ಹಿಂದೂಗಳ ಮತಾಚಾರಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಸನ್ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವದು. ಅವರು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರಜ್ಞರೂ ಆಗಿದ್ದರು; ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಎರಡನೆಯವರಿಗೆ ಒಳ್ನಡೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ತಾವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು; ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸುಜ್ಞರಿಗಾಗಿ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇಂತಹರು ಆಗ ಹುಟ್ಟದೆ ಇದ್ದರೆ ಹಿಂದೂಸಮಾಜದ ಗತಿಯು ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸುವದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಭರತಖಂಡದ ನಾನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ‘ನ್ಯಾಶನಲಿಜಮ್’ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಒಂದು ಭಾವನಾವಿಶೇಷವು ಜನರಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುತ್ತಲಿದೆ. ಅದನ್ನು ನಾವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು;

ಇದರಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಭಕ್ತಿಯೂ ಐಕಮತ್ಯವೂ ವೃದ್ಧಿ
ಹೊಂದುತ್ತಲಿವೆ; ಮತ್ತು ಜನರ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳು ಶ್ರೇಯೋ
ದಾಯಕವಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಹಾಕಾರ್ಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿ
ಯುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯು ಮಾತೃಭಕ್ತಿ ಪಿತೃಭಕ್ತಿಗಳಂತೆ
ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ಗೂಢವಾಗಿದ್ದು, ಅನ್ಯದೇಶೀಯರಿಂದ ಉಪ
ದ್ರವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲು ಅದು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬರುವದು. ಸಾಮಾ
ನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದವರು ತಮಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿರತಕ್ಕ
ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡುತ್ತಿರು
ವದಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿಯಾರಿಗಾದರೂ ರೋಗಾದಿ ಕಷ್ಟಗಳೊದಗಿ
ದಾಗ ಅದು ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು. ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು
ಬಹುತರವಾಗಿ ದಿನಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಉದಾಸೀನ
ರಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಬೇರೆಯವರು ಅವರಲ್ಲಾರಿ
ಗಾದರೂ ಕೇಡು ಮಾಡಬಂದರೆ, ಆಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸೋದ
ರಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ಒಕ್ಕಟ್ಟನ್ನೂ ತೋರದೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ
ಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದವರು ಅನ್ಯರಿಂದ ತಮಗೆ ಬಾಧೆ
ತಟ್ಟುವ ಸಂಭವವಿದ್ದಾಗಲ್ಲದೆ, ಇತರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜನ್ಮ
ಭೂವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವಸಮಾಜಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ತಾವು ತಾವೇ
ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ದೇಶದವರ ಐಕ್ಯ
ಬುದ್ಧಿಯೂ, ಧೀರತೆಯೂ ಪರಕೀಯರು ದಿಗ್ವಿಜಯಾರ್ಥವಾಗಿ
ಬಂದಾಗ ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವವು. ಅಂತಹ ಅವಕಾಶವು
ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶೀಯರಿಗೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ
ಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಘಟಿಸಿತು. ಇಂಗ್ಲಂಡ, ಫ್ರಾನ್ಸ ಮೊದಲಾದ ದೇಶ
ಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವವು ಬೆಳೆದುದು ಹದಿನಾಲ್ಕ
ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಯಲ್ಲಿಯೇ. ಅದು ಯುರೋಪಖಂಡದ
ಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಬಲವಾದುದು ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನಿಂದೀಚೆಗೆ; ಅಂದರೆ

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಇರಲಿ. ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಬೈಲಿಗೆಳೆಯುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಮಹನೀಯರೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು.

ಜನಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳಂತಹರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಮತಗಳಿರುತ್ತವೆ ಈ ಮತಗಳ ವಾದವು ದೈವಪ್ರಯತ್ನಗಳ ವಾದದಂತೆಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ದೈವವು ಹೆಚ್ಚಿನದೋ? ಪ್ರಯತ್ನವು ಹೆಚ್ಚಿನದೋ? ಈ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಜನರು ಇದ್ದೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ವಿಧದ ದುಷ್ಟಚ್ಛಲವನ್ನೂ ಹಿಡಿಯದೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದಲೂ ಸುವಿವೇಕದಿಂದಲೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಯಾವದೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುವವನೇ ಉತ್ತಮನು; ನಿಜವಾದ ಮನುಷ್ಯನು. ಕೇವಲ ದೈವವೇ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ಹೇಳಿ ಕೈಕಾಲು ಸಹ ಅಲ್ಲಾಡಿಸದೆ ಕುಳಿತರೆ, ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕೂಡ ನೆರವೇರಿಸುವದು ಕಷ್ಟವಾಗುವದಿಲ್ಲದೇ? ಇದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವದ ಸಂಗತಿ. ಆದುದರಿಂದ ದೈವದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಒಡಂಬಟ್ಟರೂ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೇನೋ ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಇನ್ನು ದೈವವನ್ನಾದರೂ ಏಕೆ ನಂಬಬೇಕು? ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಫಲವು ಸಿಕ್ಕೇ ಸಿಕ್ಕುವದು; ಒಂದುವೇಳೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಹೋದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನದ ದಿಶೆಯು ತಪ್ಪಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು; ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕೇಬೇಕು; ದೈವವೆಂಬದು ಬೇರೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ; ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಸಕೃದ್ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಈ ಮಾತು ಸಯುಕ್ತಿಕವೆಂದು ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ದೈವದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಒಡಂಬಡಲೇ ಬೇಕಾಗುವದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಒಕ್ಕಲಿಗನ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ. ಅವನು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉತ್ತು, ಹರಗಿ, ಹಸನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿಯೂ ಬಿತ್ತುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಪೈರಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಮಳೆಯು ತಕ್ಕ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಗದೆ ಹೋದರೆ ಅವನಿಗೆ ಫಲವು ಸಿಕ್ಕುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಮಳೆಯಾಗುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೈಗೂಡೀತು? ಮಳೆಯು ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಗದೆ ಇರುವದಕ್ಕೆ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನದ ದಿಶೆಯು ತಪ್ಪಿರುವದು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂಬುದಂತೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೇ ಇದೆ. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ದೈವವನ್ನು ನಾವು ಒಡಂಬಡಲೇಬೇಕು. ಆದರಂತೆಯೇ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನಾದರೂ ನಾವು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಕೂಡದೆಂಬುದನ್ನು ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿಯೇ ಇದ್ದೇವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಮನುಷ್ಯನು ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಯು; ಮತ್ತು ದೇವರು ಫಲಾಧಿಕಾರಿಯು. ಫಲಾಶೆಯನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯದೆ, ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು ಉತ್ತಮ ಮನುಷ್ಯನ ಲಕ್ಷಣವು. ಈ ತರದ ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವು ಬಹುತರ ದೊರೆತೇ ದೊರೆಯುವದು; ಒಂದು ವೇಳೆ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಪಾಪ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.

ಇರಲಿ. ಮೇಲಿನ ವಾದವಿವಾದದಂತೆಯೇ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಾದವುಂಟು. ಈ ಮಹಾಪುರುಷರು ನಮ್ಮಂತೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯರೋ? ಅಥವಾ ದೇವಾಂಶ ಸಂಭೂತರೋ? ಸಾಮಾನ್ಯರಾಗಿದ್ದರೆ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದರು? ಕೇವಲ ಪೌರುಷಬಲದಿಂದಲೇ ಮಾಡಿದರೋ ಹೇಗೆ? ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರೆಂದು ಹೇಳುವ

ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ನಾವು ಮಹತ್ವವನ್ನೇಕೆ ಕೊಡಬೇಕು? ದೈವೀ ಸಂಕೇತದಂತೆ ನಡೆದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವದು ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾಗುವದು? ಈ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಮಹಾತ್ಮರವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೊರಡುವವು. ಇಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೇ ನಮ್ಮ ಚರಿತ್ರನಾಯಕರಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರಡುವವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಯೇ ಇದ್ದೇವೆ. ಇವರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಂಕಿತವಾದ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯುನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವದು ಇವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು? ಮುಪ್ಪಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ರಾಜಕಾರ್ಯವನ್ನು ಜರುಗಿಸುವಂತಹ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಗಹನ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವಂತಹ ಶಾರೀರಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಸಾಮಾರ್ಥ್ಯವು ಇವರಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಂತು? ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆದವರಾದ ಇವರು ಇಷ್ಟು ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಹೇಗೆ ಬದುಕಿದರು? ಇಷ್ಟೊಂದು ಅಗಾಧವಾದ ವಿದ್ವತ್ತೆಯು ಇವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು? ಸಾಮಾನ್ಯಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಇವರು ಇಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬರುವದು ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸಿತು? ನೂತನ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯನು ನೆರವೇರಿಸುವದು ಇವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು? ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನಗಳು ಇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವವು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ ಮಹಾತ್ಮರ ವಿಷಯಕವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಬೇಕಾಗುವದು.

ದೈವ ಮತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನದ ವಾದದಲ್ಲಿ ನಾವು ಹೇಗೆ ನಡುವಿನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದೆವೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮಧ್ಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡತಕ್ಕ ಸಂಗತಿಯಾವುದೆಂದರೆ:—ಮಹಾತ್ಮ

ರಿಗೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವಿದೆಯೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಎಂದೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ; ಒಂದು ವೇಳೆ ಹಾಗೆ ಯಾರಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಅವರು ಮಹಾತ್ಮರ ಕೋಟಿಯೊಳಗಿನವರಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ! ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ತಾವು ಮಾಡುವದೆಲ್ಲವೂ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪಾಮರರಾದ ಇತರರು ಮಾತ್ರ ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಬಡುತ್ತಾರೆ; ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಮಹಾತ್ಮರೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಏರಬೇಕಾದರೆ ಮಹಾತ್ಮರು ಅನೇಕ ವಿಧದ ಸಂಕಟಗಳಿಗೆ ಎದೆಗೊಡಬೇಕಾಗುವದು; ಶಾರೀರಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಬೇಕಾಗುವದು; ಸ್ತುತಿನಿಂದೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಇರಬೇಕಾಗುವದು; ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹಲವು ತರದ ತೊಂದರೆಗಳಿಗೆ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ಪರಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೂಡ ವಿಸರ್ಜಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕಾಗುವದು; ಹೀಗೆ ಮಾಡುವದೇ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಮನೋವಾಕ್ಕಾಯಗಳಿಂದ ಅವರು ಲೋಕೋಪಕಾರದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರಬೇಕಾಗುವದು. ಆಗ ಇಂತಹರಲ್ಲಿರುವ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಧೈರ್ಯ, ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ, ಸತ್ಯಪ್ರಿಯತೆ, ನಿರಭಿಮಾನ, ವಿದ್ವತ್ತೆ, ಮನಃಸ್ಥೈರ್ಯ, ಬಂಧುಪ್ರೀತಿ, ಔದಾರ್ಯ, ಸಾತ್ವಿಕತೆ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವಾದ ಉಚ್ಚಗುಣಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುವವು. ಆಗ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಮಹಾತ್ಮರೆಂದು ಅವರನ್ನು ಕರೆಯಹತ್ತುವರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲವು ಕಳೆಯಲು ಅವರನ್ನೇ ಅವತಾರೀ ಪುರುಷರೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳುವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಅವರು ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು.

ಆದುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ತಾನು ಮಹಾತ್ಮನೆನಿಸಿ

ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲಿರಬಾರದು. ವಿವೇಕದಿಂದ ಯೋಗ್ಯಾಯೋಗ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು, ಯೋಗ್ಯವಾದುದನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೂಡ ಲೆಕ್ಕಿಸಬಾರದು.

ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಮಾಡಿದ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರು ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಅಹುದು; ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರೂ ಅಹುದು; ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಸಾಮಾನ್ಯರೀತಿಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದು, ಸ್ವಪೌರುಷಬಲದಿಂದ ಅಗಾಧವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದ ಮೂಲಕ ಅವರಿಗೆ ಎರಡೂ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಒಪ್ಪುವವು. ಇನ್ನು ಇಂತಹರು ಸಾಮಾನ್ಯರೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ ಮೇಲೆ, “यदा यदा हि धर्मस्य” ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನಲ್ಲವೇ? ಅದರ ಪಾಡೇನು? ಅದು ಸುಳ್ಳೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಹೊರಡಬಹುದು. ಭಗವದುಕ್ತಿಯೇನೂ ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಅದು ನಿಜವೇ. ಹಾಗೆ ದೇವರು ಅವತರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನಾದರೂ ಭಗವಂತನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಧರ್ಮಗ್ಲಾನಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೊಂದು ಮಾದರಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೊಡುವದೇ ಅವನ ಉದ್ದೇಶವು. ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ಇದ್ದರೆ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಏರುವದು ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೇ? ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಕಬೀರದಾಸರು “नरजब करनीकरे तो नरका नारायण हो जाय ಎಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲವೇ? ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾದರೂ ಇದೇ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರಾದುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು, ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ನಮಗೆ ಅದೆಲ್ಲ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ನಾವೂ ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರಾಗಿದ್ದರೆ ಹಾಗೆ ನಡೆಯ

ಬಹುದಾಗಿತ್ತು ! ಇಂತಹರ ಚರಿತ್ರದಿಂದ ನಮಗೇನು ಉಪಯೋಗ? ಈ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ದೊಡ್ಡ ತಪ್ಪು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೇಲೆ ದೃಢವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಎಲ್ಲವೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು. ನೆಪೋಲಿಯನ ಬೋನಾಪಾರ್ಟನು ಅಶಕ್ಯತಾನಿರಸನವನ್ನು ಮಾಡಿದುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲವೇ? ಆದುದರಿಂದ ಮಹಾತ್ಮರ ಚರಿತ್ರೆಯೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಾತೂ ಬಹಳ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಆಯುಷ್ಯ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅದು ಆದರ್ಶಭೂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ನಾವು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಅವರು ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತರೆಂದು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದರೆ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯೂ ಹೊರಡುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲೆಂದಾಗಲಿ, ಇವರ ಚರಿತ್ರದಿಂದ ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಲಿ ತಿಳಿಯುವದು ದಡ್ಡತನವೆಂದು ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇನ್ನು ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯೊಳಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯರೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಾವು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಇಷ್ಟು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಇವರು ಹೇಗೆ ಬರೆದರು? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಲೌಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಹಾಯ್ಯಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇಷ್ಟು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವರು ದೃಢನಿಶ್ಚಯಿಗಳಾದದು ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನೂ ಇವರ ಗುರುಗಳು ಎಂತಹ ಅದ್ವಿತೀಯರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅವರು ಬಹು ದಿವಸ ಹೇಗೆ ಬಾಳಿದರೆಂಬುದನ್ನೂ ಇದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಖಂಡಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಭುವನೇಶ್ವರಿಯಿಂದ ಸುರಿಸಿದುದು ನಿಜವೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ವಿಜಯನಗರದ

ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಭೌಗೋಲಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಶವು ಧನಾಢ್ಯವಾಗಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಇನ್ನು ಇಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಪೂಜಿಮಾಡಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕೇ ಹೇಗೆ? ಎಂಬುದೊಂದು ಪಶ್ನೆಯು ಬರಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವು ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಾರಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಅನ್ಯರಲ್ಲಿರುವ ಒಳ್ಳೆಯದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕೆಂಬುದೇ ಈ ತರದ ಸೇವೆಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವು. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞರು ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಹೀನವಾದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದು ತಪ್ಪು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಲ್ಲಿದ್ದ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣವನ್ನು ನಾವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯುದಲ್ಲಂತೂ ಮತಭೇದಗಳಿಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಸದಾಚಾರವನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕಾದರೆ, ಮಹಾತ್ಮರ ಚರಿತ್ರೆಯೊಳಗಿನ ಬೀಜಭೂತವಾದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಅದರಂತೆ ನಡೆದರಾಯಿತು. ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಪೂಜೆಯನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಯಾರೂ ಕೇಳಬಾರದು. ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮನನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುವದಾದರೂ, ಮಾನಸಿಕ ಪೂಜೆಯಂತಹ ಒಂದು ವಿಧದ ಸೇವೆಯೇ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಇಂತಹ, ಮನೋವಿಕಾಸವನು ಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ಈ ಬಾಹ್ಯಪೂಜೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ತತ್ವತಃ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗಿರುವ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವೇ ಸುಲಭವೂ, ಸರ್ವಾನುಕರಣೀಯವೂ ಎಂಬುದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಷ್ಟೇ? ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗವು ಕಠಿನವಾದುದು; ಮತ್ತು ಭಯಂಕರವಾದುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅದು ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ ಅದರಂತೆಯೇ ಮಹಾತ್ಮರ ವಿಷಯ

ದಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಹ್ಯಪೂಜೆಯ ಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಅಂತಃಪೂಜಾ ಮಾರ್ಗವು ಕಠಿನವೂ ಭಯಂಕರವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಬಾಹ್ಯಪೂಜೆಯು ಆವಶ್ಯಕವಾದುದು. ಇನ್ನು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವರು ಬಾಹ್ಯಪೂಜೆಯನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವದು ಅವಶ್ಯವದೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಇದರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ತತ್ವತಃ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೇ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ವೇದಾಂತದ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಾ. ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ಕರ್ಮವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಏನೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ತತ್ವತಃ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವದು ಆವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಲೋಕೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವದು ಸಂಭವನೀಯವೇ? ಇಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವು ಒಂದು ಸಾಧನವು. ಕರ್ಮದ ಚಿರಪರಿಚಯದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸು ಜ್ಞಾನವಿಶಿಷ್ಟವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಮವು ಅವಶ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅದನ್ನು ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಅಜ್ಞರು ಕೇವಲ ಮೂಢಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಿ. ಮುಂದೆ ಜ್ಞಾನವು ಅವರಲ್ಲಿ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಮೊದಲು ಮೂಢಶ್ರದ್ಧೆಯೇ ಅಜ್ಞರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಫಲಕಾರಿಯು. ಮೊದಲೇ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಹತ್ತಿದರೆ ಅವು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಂಟುವದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಓದಿದ ಮೇಲೆ, ಮಹಾತ್ಮರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದೆ ಇರದು.

ಈ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಅವಾಂತರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯು

ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಪೂಜೆಯನ್ನೇ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವು ಮಹಾತ್ಮರಲ್ಲಿರುವ ಉಚ್ಚ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಕಲನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ನಮ್ಮ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತರುವದು; ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಅವರ ಸಂಬಂಧದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಅವಶ್ಯಕ. ಆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಬರಬೇಕಾದರೆ ಪೂಜೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಸಾಧಕವಾದವುಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಮನ್ನಿಸಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಅವತಾರದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಉಂಟಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಮಗಂತೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಜ್ಞರೂ ಸುಜ್ಞರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಅನುಸರಿಸಲು ಸುಲಭವಾಗಬೇಕೆಂದೇ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ವ್ಯವಹಾರದೊಳಗಿನ ಅನೇಕಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇರಲಿ.

ಇನ್ನು ಮಹಾತ್ಮರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ, ಜಾತಿ, ಮತ ಪಂಥ ಮುಂತಾದ ಯಾವ ವಿಧದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ವಾಚಕರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತರಬಾರದೆಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಮಹಾತ್ಮರಾದವರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಅನುಕರಣೀಯರು. ಈ ಮಾತನ್ನು “ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ” ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅವರ ಧರ್ಮ, ಜಾತಿ ಮತ, ಪಂಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅವರ ದೇಶಕಾಲಮಾನಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಉಂಟಾದವುಗಳು. ಅವರ ಉದ್ದೇಶವು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ; ವಿಚಾರಗಳು ಪವಿತ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ; ಆಚರಣೆಯು ಶುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಮನಸ್ಸು ಉದಾತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾರಾಂಶ— ಯಾವ ವಿಧದ ಕಿಲ್ಮಿಷವೂ ಅವರಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅಂತೇ ಅವರು ಮಹಾತ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಮಹಾತ್ಮರ ಚರಿತ್ರೆಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಉಪೋದ್ಘಾತ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಇವರ ಚರಿತ್ರವು ರಾಜಕೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವಾಙ್ಮಯಾತ್ಮಕ ಈ ಮೂರೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮನನೀಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ಈಗ ವಾಚಕರ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಇರಲಾರದು. ಇನ್ನು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ಪ್ರಕೃತೋಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ತೋರಿಬರುವ ನೀತಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅವಸಾನಕಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯುವದು ಉಚಿತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಬುಕ್ಕರಾಯನ ನಿರ್ಯಾಣದ ವೇಳೆಗೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವೃದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಅವರು ಇನ್ನೂ ಹತ್ತು ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ದೇಹಧಾರಣೆಮಾಡಿದ್ದರೆಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಹಿರಿಯಮಗನಾದ ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರರಾಯನು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ್ದನು. ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೈಸೂರು, ಧಾರವಾಡ, ಕಂಚಿ, ತಿರುಚನಾಪಳ್ಳಿ, ಜಂಗಲ್ಪೇಟಿ ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವನ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವನೇ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮುದ್ದ, ಇರುಗ, ಗುಂಡ, ಬಾಚಣ್ಣ ಎಂಬವರು ಅವನ ಯೋಧಾಗ್ರೇಸರರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯವು ನಿಷ್ಕಂಟಕವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದಿನ ನಾಲ್ವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆದುಬಂದಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಯಂತ್ರವು ಸುಯಂತ್ರಿತವಾಗಿ ನಡೆದಿತ್ತು. ಮತ

ಗಳಿಗೂ, ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೂ, ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ರಾಜ ಸಹಾಯವು ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಹರಿಹರಬುಕ್ಕರು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಮಠಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಭೂದಾನಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನು ಅನುಪಾಲನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದನಲ್ಲದೆ, ತಾನೂ ಹೊಸದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಯಾವ ಮಹಾಪುರುಷರು ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲಸ್ತಂಭವಾಗಿದ್ದರೋ, ಯಾವ ಮಹನೀಯರ ಸಂನ್ಯಾಸವು ಲೋಕದ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಉಪೇಕ್ಷೆಯಾಗದೆ, ಲೋಕದ ಹಿತಸಾಧನೆಗೆ ದೀಕ್ಷೆಯಾಯಿತೋ, ಯಾವ ಮಹಾತ್ಮರ ಚರಿತ್ರವು ಆರ್ಯರ ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಗಳಿಗೆ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾಗಿರುವದೋ ಆ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕರಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜೀರ್ಣಕಲೇವರವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸನ್ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ಅವರ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಹಂಪೆಯ ಶ್ರೀವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವಾಲಯದ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ನೋಡಬಹುದು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ದೇಹಧಾರಿಗಳಾಗಿಯೇ ಗುಹಾಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದರೆಂದೂ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳವೇ ಆ ಗುಡಿಯೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀ. ವಿಷ್ಣುಶಾಸ್ತ್ರಿ ಬಾಪಟ ಇವರು ವಸಯಿಯ ಹತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಸಮಾಧಿಯೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಷ್ಟು ಸಯುಕ್ತಿಕವಾಗಿ ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ಇರಲಿ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಹರಿಹರನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದರ ಒಂದುನೂರು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಶೃಂಗೇರಿಯ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದನು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅವರ ಕಾಲದ ಮತ್ತು ಈಚಿನ ಕವಿಗಳೂ ಪಂಡಿತರೂ ಬಗೆ ಬಗೆಯಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿರುವರು. ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆಗಳ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಶಂಸೆ

ಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವದು. ಅವರ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೋತ್ತರಶತನಾಮರೂಪವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅವರನ್ನು ದೇವಾಂಶಪುರುಷರ ಪಙ್ಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ "ಅಲಂಕಾರಸುಧಾನಿಧಿ" ಯಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣಂದಿರನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ—

अनंतभोगसंसक्तो द्विजपुंगवसेवितः ।
सचिवः सर्वलोकानां त्राता जयति माधवः ॥

ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಗಳೆರಡು ಹೇಗೆಂದರೆ:—(೧) (ಅನಂತ) ಆದಿಶೇಷನ (ಭೋಗ) ಹೆಡೆಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತನಾಗಿಯೂ, (ದ್ವಿಜ) ಪಕ್ಷಿರಾಜ (ಗರುಡ) ನಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವವನಾಗಿಯೂ ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳಿಗೂ (ಸಚಿವ) ಮಿತ್ರನಾಗಿಯೂ ರಕ್ಷಕನಾಗಿಯೂ ಇರುವ (ಮಾಧವ) ಶ್ರೀಪತಿಯು ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (೨) (ಅನಂತಭೋಗ) ಪಾರವಿಲ್ಲದ ಸುಖ (ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ) ದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿಯೂ (ದ್ವಿಜ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವವನಾಗಿಯೂ, ಸಮಸ್ತಲೋಕಕ್ಕೂ (ಸಚಿವ) ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಪಾಲಕನಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯನು ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಇರಲಿ. ಇನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಕೃತೋಪಯುಕ್ತವಾದ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಹೇಳುವೆವು.

(೧) ವಿಜಯನಗರವು ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಂತೆ ರಾಜರ ರಾಜ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದಾಗಲಿ, ಸೈನಿಕರ ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹದಿಂದಾಗಲಿ, ರಾಯಭಾರಿಗಳ ಕೃತ್ರಿಮ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದಾಗಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದಲ್ಲ; ಅದು ದೇಶೀಯವರ ಆಶೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತು.

(೨) ಅದು ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಮತದಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ; ಸ್ವಮತವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅನ್ಯಮತದವರ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುಬೀಳದಂತೆ ಹಿಂದೂಸಮಾಜನ್ನು ಕಾಪಾಡುವದೇ ಅದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತು, ದೇಶೀಯರಾಗಿ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾಗ ವಿಜಯನಗರದವರು ಅವರಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪರಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನೆಲಸಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ತೋರಿಸಿಯೇ ಇದ್ದೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಾಮನೀ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವು. ಹಿಂದೂಗಳ ಆಶೆಯು ಪರದೇಶದವರನ್ನೋಡಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಹೊರತು ಪರಮತವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಓಡಿಸುವದಾದರೂ ಅವರ ದೌಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಹೊರತು ಇಸ್ಲಾಮ ದುರುದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲ.

(೩) ಅದು ದೇಶೀಯರ ಒಳಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ ರಾಷ್ಟ್ರವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. ಆಗ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಮತಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯವೈಶ್ಯಶೂದ್ರರೂ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ವೇದಾಧಿಕಾರಕ್ಕೊಳಪಡದ ಜೈನರೂ ವೀರಶೈವರೂ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಬುಕ್ಕರಾಜನ ದಳಪತಿಯಾದ ಇರುಗನು ಜೈನನು. ಬಸವಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕನು ಲಿಂಗವಂತನು. ಒಮ್ಮೆ ಆನೇಗುಂದಿ, ಹೊಸಪಟ್ಟಣ, ಪೆನುಗೊಂಡೆ ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನರಿಗೂ ವೈಷ್ಣವರಿಗೂ ವಿವಾದ ಹುಟ್ಟಲು ಬುಕ್ಕರಾಜನು ಅವರೀರ್ವರಿಗೂ ಭ್ರಾತೃಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಿ ಉಭಯರಿಗೂ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ

ನ್ಯಾಯವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಶಾಸನಗಳು * ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಮಾಧವಾಮಾತ್ಯನು ಸೂತಸಂಹಿತಾವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಯಜ್ಞವೈಭವಖಂಡದ ದ್ವಾದಶಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿವಪಾಷಂಡ. ವಿಷ್ಣುಪಾಷಂಡಗಳು ಅಜ್ಞಾನಸಜನಿತವಾದವುಗಳೆಂದೂ, ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನೇ ಎಂದೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಜನಸಮುದಾಯದ ನಾನಾ ಜಾತ್ಯುಪಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಮತಮತಾಂತರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮರಸ್ಯವು ಉಂಟಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೂ ಜನರು ದೇಶಹಿತವನ್ನು ಮುಖ್ಯವೆಂದೆಣಿಸದೆ, ತಮ್ಮ ಒಳಭೇದಗಳನ್ನು ಮರೆಯದೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹೊಡೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯವು ಬೆಳೆದು ಅಷ್ಟು ಕಾಲ ಎಂದೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

(೪) ವಿಜಯನಗರದ ಚರಿತ್ರೆಯು ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ, ಧರ್ಮಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೂ ಇರುವ ಗಾಢವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜೆಗಳ ಮತನೀತಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ, ಅವರನ್ನು ಗೌರವಿಸುವಂತಹ ಪ್ರಭುವಿರಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಿಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೃತ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಶೋಭಿಸದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು ಅಭಿವರ್ಧಿಸಲಾರದು. ರಾಜಕೀಯವೃತ್ತಿಗೂ ವೈದಿಕ ವೃತ್ತಿಗೂ ದೂರವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಸಾತ್ವಿಕತೆಯನ್ನೂ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ, ಅವು ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವವು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ—

" ज्ञानिना चरितुं शक्यं सम्यग्राज्यादि लौकिकम् "

(೫) ಜನಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾಸಕ್ತಿಯೂ ಸತ್ಸಂಕಲ್ಪಗಳೂ

---

* Epi. Karn; magadi, 18; Sravanabelagola, 136.

ಹೆಚ್ಚಿದ ಹೊರತು ದೇಶವು ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಾರದು. ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮಹನೀಯರು ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದ ತಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲ. ಅವರು ಜ್ಞಾನಿಗಳು; ಭಕ್ತರು. ಶಂಕರರಾಮಾನುಜಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಎರಡನೆಯವರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ವೇದಾಂತದೇಶಿಕ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗದವರೂ ದೇಶಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಕರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ, ಸ್ವಧರ್ಮಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಗುಣಭಾವನೆಗಳು ದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧನವಾದವು.

(೬) ವಿಜಯನಗರವು ಪುರಾತನ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿದ ಸಾಂಕುಶಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಾಯಿತು. ಪಂಡಿತರು, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಕೋಟಿ ಇವರೆಲ್ಲರ ಅಭಿಮತವನ್ನನುಸರಿಸಿ ರಾಜನು ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರವಚನವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದರು.

(೭) ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಸಂಸ್ಕರಣವೂ ಕೆಲವುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆದಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಹರಿಹರ ಮೊದಲಾದವರು ಕುರುಬರು ಅಥವಾ ಒಕ್ಕಲಿಗರೆಂಬುದು ನಿಜವಾದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂತಹರು ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದೇ ಸಮಯಕ್ಕನುಸಾರವಾದ ಆಚಾರಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತ, ಅನೇಕ ಜಾತಿ, ಅನೇಕ ಮತ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳ ಜನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದು ಜನಾಂಗದ ಏಕೀಕರಣ ಕಾಲವು. ಅದರಿಂದ ಹಲಕೆಲವು ಕಟ್ಟುಗಳು ಕಾಲಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಡಿಲಿಸಿರಬಹುದು.

(೮) ವಿಜಯನಗರವು ಬಹುಜನರ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಮಹಾಪಟ್ಟಣವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅದು ಪಂಡಿತರಿಗೂ, ಕಲಾಭಿಜ್ಞರಿಗೂ

ಆಶ್ರಯುವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಅನ್ವರ್ಥನಾಮಧೇಯುರಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ, ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರೂ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಬಹುಜನ ಕವಿಗಳೂ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರೂ, ಇತರ ಗ್ರಂಥಲೇಖಕರೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯನ್ನಲ್ಲದೆ ದೇಶಭಾಷಾಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಿಸಿದರು. ಮಾದರಸನು ಸೂತಸಂಹಿತಾವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದೇನಂದರೆ:—

" येषां तु हीनजातीनां पुराणेप्यनधिकारः तेषामपि स्वदेशभाषयैवतत्त्वविद्यायामधिकारः " ಇರಲಿ.

ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರ ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಾಲಯವು ಅವರ ಶಿಲ್ಪಸೌಂದರ್ಯಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದಲ್ಲದೆ, ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನೂ, ಚತುರತೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಶಿಲ್ಪಕಲಾಪ್ರೋತ್ಸಾಹವು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಮುಂತಾದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಈಗಿನವರಿಗೆ ವಿಸ್ಮಯುವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತಹ ಮಹಾಸೌಧಗಳನ್ನೂ, ದೇವಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ಪಂಪಾತೀರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳಿಸಿತು. ಆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಭಗ್ನಾವಶಿಷ್ಟಭಾಗಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪೂರ್ವವೈಭವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತವಾಗಿ ನಿಂತು, ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕವೃಂದಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಬಹುಮುಖವಾದ ದೇಶಾಭ್ಯುದಯಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿಯೂ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕರವಾಗಿಯೂ ಯಾವ ಮಹಾಪುರುಷರು ಇದ್ದರೋ ಅವರ ಹೆಸರು, ಆರುನೂರು ವರ್ಷಗಳಾಗಿ ಹೋದರೂ ದೇಶೀಯರ ವಾಙ್ಮನಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುರುತ್ತಿವದಕ್ಕೆ ಆ ಮಹಾತ್ಮರ ಮಹಿಮೆಯ ಸತ್ವಾಗುಣವೇ ಕಾರ

ಣವು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳೂ, ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳೂ, ಹಾಡುಗಳೂ, ಗಾದೆಗಳೂ ವಿರಚಿತವಾಗಿ ದೇಶೀಯರ ಉಪಕಾರಸ್ಮರಣೆಗೆ ಗುರುತುಗಳಾಗಿ ಈಗಲೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಯಾವ ಸಮಾಜವು ಕಾಲವಿಪರ್ಯಾಸದಿಂದುಂಟಾದ ವಿಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ತಕ್ಕ ಮಹನೀಯರನ್ನು ತನಗೆ ತಾನೇ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದೋ, ಆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಸತ್ತ್ವಾತಶಕ್ತಿಯಿರುವದೆಂಬುದು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾತು. ಒಂದಾವೃತ್ತಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳಂತಹ ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಜನ್ಮವನ್ನಿತ್ತ ದೇಶವು, ಆವಶ್ಯಕತೆ ಬಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದಾವೃತ್ತಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದಾವೃತ್ತಿಯೂ ಅಂತಹರನ್ನು ತನಗೆ ತಾನೇ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ—

यदा यदाहि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥

ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಆರ್ಯರ ಸಮಾಜದ ಈ ಸ್ವಸಂರಕ್ಷಣಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಆ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂರ್ತರೂಪರಾದ ಮಹಾಪುರುಷರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆರುನೂರು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಯಾವ ಮಹಾನುಭಾವರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು ದೀನವೃತ್ತಿಯದಾಗಿರದೆ ಧೀರವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಯಿತೋ, ಯಾವ ಮಹಾಭಾಗರ ವೈರಾಗ್ಯವು ತಾಟಸ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಪೌರುಷಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿತೋ, ಯಾವ ವಿದ್ವದ್ವರ್ಯರ ವೇದಾಂತವು ಶುಷ್ಕಾಲಾಪವೆನಿಸದೆ ದೇಶೋನ್ನತಿಕಾರಕವಾಯಿತೋ ಆ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಚರಿತ್ರೆಯು ಈ ವಿಷಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಂದ ಪಂಜಿನಂತೆ

ಯೂ, ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಸರೋವರದಂತೆಯೂ ಇದೆ. ಆ ಸರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ತೊಳೆಯೋಣ. ಆ ದೀಪಿಗೆಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜೀವನಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಡಿಸೋಣ.

ಪೂರಕಪ್ರಕರಣ.

ಸಮ್ಮಿಶ್ರಸಂಗತಿ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಾದ, ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಾರದೆ ಹೋದ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ.

(೧) **ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಸ್ಥಿತಿ:—** ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಕಾಲವು ಪ್ರಪಂಚದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಧಿಸಮಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಯುರೋಪಖಂಡದೊಳಗಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳ ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ನರು ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಸಿರಿಯಾ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುನ್ನೂರು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆಯಿಸಿದ 'ಕ್ರೂಸೇಡ್' ಎಂಬ ಧರ್ಮನಿಮಿತ್ತವಾದ ಯುದ್ಧವು ಆಗ ತಾನೆ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದೇಶದವರ ಆ ಮಹಾಸಂಘಟ್ಟನೆಯಿಂದ ಯುರೋಪಖಂಡದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಮತಾಭಿಮಾನವು ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಅದರಿಂದ ಅವರ ಬುದ್ಧಿವಿಕಸನಕ್ಕೂ, ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಮಾರ್ಗವಾಯಿತು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಮತಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯೋತ್ತೇಜಕನೂ, ರೋಮಪಟ್ಟಣದ ಮಠಾಧಿಪತಿಯೂ ಆದ 'ಪೋಪ' ನೆಂಬ ಮಹಾಗುರುವಿಗೂ, ಆತನ ಲೌಕಿಕಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗಸ್ಥನಾದ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೂ ಅವರವರ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವುಂಟಾಯಿತು; ಮತ್ತು ಈ ಕಲಹ ಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲಕ ಅವರಿಬ್ಬರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವೂ ಇಳಿದು ಸಾಮಂತರಾಜರ ಸ್ವತಂತ್ರ ವರ್ತನೆಯು ಹೆಚ್ಚಾ

ಯಿತು. ಹೀಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಜನರ ದೃಷ್ಟಿಯು ದೇಶಾಂತರದಿಂದ ತಿರುಗಿತು; ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಅವರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಯುರೋಪಿಯನರ ವಿದ್ಯಾವೈಭವಕ್ಕೆ ಮೂಲಸ್ಥಾನವಾದ ಗ್ರೀಸದೇಶವು ಆಗ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈಸೇರಿತ್ತು; ಯುರೋಪದೇಶದವರ ವೈದುಷ್ಯಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯೆನಿಸಿದ ರೋಮರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ರಾಜನಿಗೂ ಧರ್ಮಗುರುವಿಗೂ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಹೋರಾಟ ನಡೆದು ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತತೆಯೂ ವಿಪ್ಲವಬುದ್ಧಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಇಟಲೀದೇಶದ ಮಹಾಕವಿಯಾದ ಡಾಂಟೆ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೬೫-೧೩೨೧) ಯು ಸ್ವದೇಶದ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದನು. ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಆದಿಕವಿಯಾದ ಛಾಸರ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೦-೧೪೦೦) ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಆಗ ತಾನೆ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದನು. ಇಂಗ್ಲಂಡದೇಶದ ಮತಪರಿಷ್ಕಾರಕನಾದ ವಿಕ್ಲಿಫ್ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೨೦-೧೩೮೪) ಪಂಡಿತನೂ, ಅವನ ತರುವಾಯ ಮತಸಂಸ್ಕಾರಕನಾಗಿ ಬೊಹಿಮಿಯಾ ಮೊದಲಾದ ಮಧ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವವನ್ನುಪದೇಶಿಸಿದ ಜಾನ್ ಹಸ್ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೭೩-೧೪೧೫) ಎಂಬವನೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬೋಧನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಯುರೋಪದೇಶದವರ ಮನಸ್ಸು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗಿ ಅವರ ವೈದುಷ್ಯನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಆಗ ಇನ್ನೂ ಅಮೇರಿಕಾಖಂಡದ ಶೋಧವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅರಬಸ್ಥಾನ, ತುರ್ಕಸ್ಥಾನ, ಇರಾಣ, ಜಪಾನ, ಚೀನ ಮೊದಲಾದ ಏಶಿಯಾಖಂಡದ ದೇಶಗಳು ನಾಗರಿಕ ಜನರ ಗಣನೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳು ಇನ್ನೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತದಶೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಆರ್ಷೇಯ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಒದಗಿದ ಅಪಾ

ಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದವರು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳೇ!

(೨) **ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರೂ:—** ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು 'ವಿದ್ಯಾತುರರಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಂಚೀಪುರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ವೆಂಕಟನಾಥಾರ್ಯನು ಇವರ ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಐತಿಹ್ಯವುಂಟು. ಈ ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರು ತಮ್ಮ ವಯಸ್ಸಿನ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತರಾದರು; ಬಳಿಕ ವಿವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆ ಮೇಲೆ ತಿರುವಹೀಂದ್ರಪುರ, ತಿರುಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಇದ್ದು, ಮಲಿಕಕಾಫುರನು ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಶಿಷ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪಾಠಪ್ರವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಮಧುರೆಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಲಿಕಕಾಫುರನು ಶ್ರೀರಂಗಕ್ಕೂ ನುಗ್ಗಿದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸುದರ್ಶನಭಟ್ಟರೆಂಬ ಪಂಡಿತರು ತಾವು ಬರೆದ "ಶ್ರುತಪ್ರಕಾಶಿಕೆ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ತಮ್ಮ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಬೇಕೆಂದು ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರು ಅವರಿಗೆ ಅಭಯವಚನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು, ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಓಲೆಯ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಹೂತಿಟ್ಟು, ತಾವೂ ಹುಡುಗರೂ ಯುದ್ಧರಂಗದ ಶವಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶವಗಳಂತೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದು ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಶತ್ರುವು ವಿಶ್ರಾಂತನಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಬಾಲಕರನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸತ್ಯಮಂಗಲಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ಈ ಸಂಗತಿಯು ಅನಂತಕಾರ್ಯಕೃತ "ಪ್ರಸನ್ನಾಮೃತ"ದ ೧೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರ "ಗುರುಪರಂಪರಾಪ್ರಭಾವ"ದ ೧೫೯

ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರು ರಚಿಸಿದ "ಅಭೀತಿಸ್ತವ"ದಲ್ಲಿ ಅವರು ಅನುಭವಿಸಿದ ಅನ್ಯ ದೇಶೀಯರ ಪೀಡೆಯ ಛಾಯೆಯು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ.

(೩) ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣವೂ, ಹರಿಹರರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯೂ:— ಹರಿಹರನ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕವೂ, ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯೂ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬ ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ನಡೆದುವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಂಪೆಯ ಒಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕವು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

नागेष्वर्के नमितनृपतेश्शालिवाहस्य याते ।
धातोरब्दे सुगुणसहिते मासि वैशाखनाम्नि ॥
शुक्ले पक्षे सुरगुरुयुते सौम्यवारे सुलग्ने ।
सप्तम्यां श्रीविजयनगरं निर्ममे निर्ममेन्द्रः ॥

ಈ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವದಕ್ಕೆ, ಆರುನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕರ್ಣೋಪಕರ್ಣವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಜನವಾಕ್ಯವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಲೇಖಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

(i) ಶೃಂಗೇರಿಯ ಗುರುಪೀಠಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ:—

विद्याशंकरतीर्थाख्यो लंबिकायोगतत्परः ।
भारतीकृष्णतीर्थाख्यो विद्यारण्यमहामुनिः ॥
विद्यानगरनिर्माता वेदभाष्यादिकृद्गुरुः ।

(ii) "ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಾಷ್ಟೋತ್ತರ ಶತನಾಮಾವಳಿ" ಎಂಬ ಪುರಾತನಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಇದೆ:—

विद्यारण्यमहायोगी महाविद्याप्रकाशकः ।
श्रीविद्यानगरोद्धर्ता विद्यारत्नमहोदधिः ॥
विरूपाक्षमहाक्षेत्रस्वर्णवृष्टिप्रकल्पकः ।
वेदत्रयोल्लसद्भाष्यकर्ता तत्वार्थकोविदः ॥
श्रीमत्कर्णाटराज्यश्रीसंपत्सिंहासनप्रभुः ।
श्रीमद्बुक्कमहीपालराज्यपट्टाभिषेककृत् ॥

(iii) ಅಹೋಬಲ ಪಂಡಿತರು ತಮ್ಮ ಈಶಾನಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವದೇನಂದರೆ:—

वेदानां भाष्यकर्ता विवृतमुनिवचा धातुवृत्तेर्विधाता ।
प्रोद्यद्विद्यानगर्यां हरिहरनृपतेस्सार्वभौमत्वदायी ॥
बाणी नीलाहि वेणी सरसिजनिलयाकिंकरीति प्रसिद्धा ।
विद्यारण्योऽग्रगण्यो भवदखिलगुरुश्शंकरो वीतशंकः ॥

ಈ ಅಹೋಬಲ ಪಂಡಿತರು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರ ಸೋದರಳಿಯರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಅವರು "ಅಹೋಬಲಿ ಪಂಡಿತೀಯ" ಎಂಬ ಒಂದು ಆಂಧ್ರವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು "ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ" ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವರು.

(iv) ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೪ ನೆಯ ವರ್ಷದ ಮುಳಬಾಗಲು ತಾಲೂಕಿನ ೧೫೮ ನೆಯ ಶಾಸನವು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

विद्याभिधाननगरी विजयोन्नतशालिनी ।
विद्यारण्यकृता तस्यां रत्नसिंहासने स्थितः ॥

ಹರಿಹರನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಸಮಯದ ಕೆಲವು ದಾನಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನವು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬) ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

(V) ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೬ ರಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

अस्माकं गुरवः पूर्वे विद्यारण्यमुनीश्वराः ।
चतुर्णामपि वेदानां साधुभाष्यप्रवर्तकाः ॥
पंपातीरनिवासश्रीविरूपाक्षप्रसादतः ।
तपोबलेन लोकानामनुग्रहविधित्सया ॥
निर्माय विद्यानगरं नृपं हरिहराभिधम् ।
गोदेवद्विजरक्षार्थमभ्यषिंचन् नृपासने ॥

ಈ ಹರಿಹರನಿಗೆ ನಾಲ್ವರು ತಮ್ಮಂದಿರಿದ್ದರೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೇ; ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನಾದ ಕಂಪಣ್ಣನು ನೆಲ್ಲೂರು ಮತ್ತು ಕಡಪಾ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಇವನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಎರಡನೆಯವನಾದ ಬುಕ್ಕನು ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯವನಾದ ಮಾರಪ್ಪನು ಕದಂಬ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದನು. ಇವನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಮಾಧವಾಮಾತ್ಯನು (ಮಾದರಸನು) ಮಹಾಪಂಡಿತನೂ ಶೂರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಕಡೆಯವನಾದ ಮುದ್ದಪ್ಪನು ಬಹುಶಃ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ ಸೋಮಣ್ಣನೆಂಬ ಮಗನೂ, ಬಳ್ಳಪ್ಪನೆಂಬ ಅಳಿಯನೂ ಇದ್ದರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನೂತನರಾಜ್ಯಲಾಭದಿಂದ ಮದಿಸಿ ಸ್ವಸುಖಲೋಲುಪರಾಗಿ ಮೈಮರೆಯದೆ, ಶೂರರೂ ದಾನಶೀಲರೂ ಆಗಿ ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬದ್ಧರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯವು, ಪಂಡಿತಾಗ್ರಗಣ್ಯರೆನಿಸಿ ವಿರಕ್ತರಾಗಿ ಜಗದ್ಗುರು ಪದವಿಯನ್ನಡರಿದ್ದ ಯತಿಗಳ ಘೋಷಣೆ

ಯಿಂದಲೂ ಶೂರರಾದರಾಜಕುಮಾರರ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯಿಂದಲೂ ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಮತ್ತು ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಳಾಗಿ ಉಳಿದಿದ ಎದೆಗುಂದಿದವರಾದ ಇತರ ಹಿಂದೂರಾಜರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಹೊಸ ಧೈರ್ಯವೂ ಉತ್ಸಾಹವೂ ತಲೆದೋರಿತು ಅವರು ವಿಜಯನಗರದವರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದವರನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಸಾಹಸಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದುವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೪ನೆಯ ವರುಷ ವರಂಗಲ್ಲಿನ ಕೃಷ್ಣರಾಜನೂ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಬಲ್ಲಾಳರಾಜನೂ ಹರಿಹರನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಹಮ್ಮದೀಯರನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಿಂದ ಓಡಿಸಿದರು. ಮಲಪ್ರಭಾನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಕಲಾದಿಗಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಬಹುಭಾಗವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹರಿಹರನ ಅಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಹುಣಸೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಚಪ್ಪರದ ಹಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತರ ಕ್ರಿ ಶ ೧೩೪೫ನೆಯ ವರ್ಷ (ತಾರಣಸಂವತ್ಸರ) ಕೆಲವರು ಗೌಡರು "ಹರಿಯಪ್ಪ ಒಡೆಯರಿ"ಗಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದರೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ವೀರಗಲ್ಲಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಹಿಂದಿನ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಚಾಯಣ್ಣ (ಭಾಯಣ್ಣ)ನು ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನೂ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುದಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಂಗಾಪುರವೆಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟನೆಂದು ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಈಗಿನ ಮೈಸೂರುಪ್ರಾಂತವೆಲ್ಲ ಹರಿಹರನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹರಿಹರನು ತನಗೆ ನಾನಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆಶ್ರಮಗುರುಗಳಾದ ಭಾರತೀತೀರ್ಥರವರಿಗೆ ದಾನಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರೆಂದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೬ನೆಯ ವರ್ಷದ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಒಂದು

ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪೀಠಿಕಾಪದ್ಯವು ಭಾವ ಗರ್ಭಿತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇವೆ.

“विद्यातीर्थाय गुरवे परस्मै तेजसे नमः ।
यस्य नांगीकृतः स्नेहदशाहानिः कदाचन ॥

पूर्वापरसमुद्रांतां जित्वा हरिहरो भुवम् ।
जयोत्सवं ख्यापयितुमकरोद्धर्ममुत्तमम् ॥

ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀವಿಜಯಾಭ್ಯುದಯ ಶಕ ವರುಷ ೧೨೬೮ ನೆಯ ಪಾರ್ಥಿವ ಸಂವತ್ಸರದ ಫಾಲ್ಗುನ ಬಹುಳ ೧ ಗುರುವಾರದಂದು ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರಂ ಅರಿರಾಯರ ವಿಭಾಡ ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವರಾಯರ ಗಂಡ ಶ್ರೀವೀರಹರಿಯ ಒಡೆಯರು, ಕಂಪಂಗೊಡೆಯರು, ಬುಕ್ಕಂಣೊಡೆಯರು, ಮಾರಪ್ಪೊಡೆಯರು, ಮುದ್ದಪ್ಪೊಡೆಯರು, ಅಳಿಯ ಬಲ್ಲಪ್ಪ ದಂಣಾಯಕರು, ಕುಮಾರ ಸೋವಂಣೊಡೆಯರು ಮುಖ್ಯ ಆ ವ್ರೊಳಗಾದವರು ಭಾರತೀತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯಾದಿಗಳೂ ಆ ಶೃಂಗೇರಿಯ ತೀರ್ಥವಾಸದಲು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿಹದಕ್ಕೆ ಆ ಪರಿಚಾರಕರಾಗಿ ಮಾಡುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನಾಲ್ವತ್ತಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಕ್ರಮವೆಂತೆಂದಡೆ—”

ಹರಿಹರರಾಯನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೫೪ ರಲ್ಲಿ ಕಾಲಾಧೀನನಾದನು. ಅವನ ಮೊದಲನೆಯ ತಮ್ಮನಾದ ಕಂಪಣ್ಣನೂ, ಮಗನಾದ ಸೋವಣ್ಣನೂ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮೃತರಾಗಿದ್ದರು. ಕಂಪಣ್ಣನ ಮಗನಾದ ಸಂಗಮನು ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಅವನಿಗೆ ಗುರುಗಳಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಪಾಲಕರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೨ ನೆಯ ವರುಷದ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ.

श्रीमद्राज्याधिराजौघमहेशेन महीभृता ।
वैरिभूपालनिकरकुमुदाकरभानुना ॥
मनस्विना हरिहरमहारायेण सादरम् ॥
कर्णाटराज्यं निजशीलधर्मतः ।
प्रशासतासाधुकथाविनोदतः ॥
श्रीशंकराचार्यविनिर्मिते लसत् ।
सिंहासने धर्ममये मठे शुभा. ॥
अत्राग्रहाराश्च निदेशनीयाः।
श्रीभारतीमुख्यसुभूजनानि ॥
वेदाश्च शास्त्राणि पर च धर्माः ।
प्रवर्तनीया इति तान् मुनींद्रान् ॥
गुरूननुज्ञाप्य मठीयधर्मे ।
प्रवर्तनार्थं वसुधा समग्राम् ॥
सम्यक्परिच्छेद्य शतद्वयं च ।
पचाशतं चाऽपि विधायवृत्तीः ॥
विद्यापुरे श्रृंगपुरे च तेन ।
कृत्वाग्रहारं पृथिवीसुराणाम् ॥
समस्तमे तद्गुरु पादपद्मे ।
समर्पितं क्ष्मापतिशेखरेण ॥

(೪) ಬುಕ್ಕರಾಯನು:— ಈತನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೫೪ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೭೬ರ ವರೆಗೆ ಮಹೋನ್ನತನಾಗಿ ಪ್ರಭುತ್ವಮಾಡಿದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾನವು ದೊಡ್ಡ ಚಕ್ರಾಧಿ

ಪತ್ಯವಾಗಿ ವೈಭವಾತಿಶಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಪರರಾಜ್ಯ ಗ್ರಹಣದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬುಕ್ಕನು ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದನು. ಕವಿಗಳೂ ಪಂಡಿತರೂ ಇವನ ಪೋಷಣೆಯಿಂದ ದೇಶಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರಾದರು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ಕ್ಷೇತ್ರಾರಾಮಗಳೂ ಗುಡಿಗೋಪುರಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾದವು. ಮುಳುವಾಯ ಹತ್ತಿರ ಬಾಚೀರಾಜನೆಂಬ ಮಂತ್ರಿಯು ಬುಕ್ಕರಾಯ ಸಮುದ್ರ, ಕೇತೀ ಸಮುದ್ರ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೆಯ ಕೆರೆ, ನಾಗಣ್ಣೆಯ ಕೆರೆ, ಚೌಡಪ್ಪನ ಕಾಲುವೆ, ಬಾಚಣ್ಣನ ತೋಟ, ಕಂಪಣ್ಣನ ತೋಟ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿಸಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದನಂತೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಕಂಪನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ನಾಗರಸನು ಕೋಲಗಾಡಿನ ಒಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಿತೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇರಲಿ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಅವರ ಗುರುಗಳಾದ ಭಾರತೀತೀರ್ಥರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೮೦ ರ ವರೆಗೆ ಬದುಕಿದ್ದರು; ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಭಾರತೀಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂಬುವರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೬೮ ರಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು; ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದ ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಮಂತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಧರ್ಮೋನ್ನತಿಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಜನಪದವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಮಠಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆಯೂ, ಸಂಪತ್ತೂ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ದೊರೆಯುವಂತಾದುದು ನ್ಯಾಯವೇ ಸರಿ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ, ರಾಜಗುರುವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದವರಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿದಿನದ ಕಾ

ರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯಂತೆಯೇ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಶಾಸ್ತ್ರರಹಸ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಧರ್ಮಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅವರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ರಾಜ್ಯಕ್ರಮವು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರವಾದುದಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಗಳ ಸ್ಥಾನಿಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಜೆಗಳ ಅಭಿಮತದಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಏರ್ಪಾಡುಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮೈಸೂರ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ "ಬಾರಾಬಲೂತಿ" ಎಂಬ ಆಯಕಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಂದ ಆದುದೆಂದು ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಿಚಕ್ಷಣತೆಯಿಂದ ನಡೆಯಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ರಾಜಕುಟುಂಬದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೀರರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ನಿಯಮಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಸನ್ಮಂತ್ರೋಪದೇಶ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ನೀತಿವಿಶಾರದರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಬಗೆಯ ಏರ್ಪಾಡು ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಬಾಹುಬಲದೊಂದಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಬಲವೂ, ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಧರ್ಮಸತ್ವವೂ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಬೆಳೆಯಿತು; ಪ್ರಜೆಗಳ ಸೌಖ್ಯಸಂಪತ್ತುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಬಂಧುಗಳೇ ಉಪನೃಪರುಗಳಾಗಿ, ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರಾದವರೇ ಉಪಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯವು ನಾನಾಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಅಭೇದ್ಯವಾಯಿತು.

ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೆ ಹಲವರು ಮಹಿಷಿಯರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ (೧) ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರ, (೨) ಎರಡನೆಯ ಕಂಪ, (೩) ಚಿಕ್ಕಕಂಪ, (೪) ಸಂಗಮ, (೫) ವಿರೂಪಣ್ಣ, (೬) ಭಾಸ್ಕರ ಮತ್ತು (೭) ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಎಂಬ ಕುವರರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಮೊದಲನ ಮೂವರ ತಾಯಿಯ ಹೆಸರು ದೇಪಾಯಿ. ಬುಕ್ಕನ ಅಣ್ಣ

ನಾದ ಕಂಪನ ಮಗನಾದ ಸಂಗಮನು ನೆಲ್ಲೂರ ಪ್ರಾಂತದ ಚಿತ್ರಗುಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯನಿಂದ ಶಿಕ್ಷಿತನೂ ಪೋಷಿತನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೇ; ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ಮಾರಪ್ಪನಿಗೆ ಸಾವಣ್ಣನೆಂಬ ಮಗನಿದ್ದನು. ಈ ರಾಜಕುಮಾರರೆಲ್ಲರೂ ದಂಡನಾಯಕ (ದಂಣಾಯಕ) ರಾಗಿಯೂ ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿಯೂ ನಿಯಮಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನು ಯುವರಾಜನಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಕಂಪನು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಹೆಯೊಳಗಿನ ಮುಳಬಾಗಿಲದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಸತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಅವನು ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ತೊಂಡಮಂಡಲದ ಅರಸನಾದ ಚಂಪರಾಯನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಮುರಿದು, ಬಳಿಕ ಮಧುರೆಗೆ ನಡೆದು ಅಲ್ಲಿಯ ಸುಲತಾನನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನೆಂದು ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಗಂಗಾದೇವಿಯು ತನ್ನ "ಮಧುರಾವಿಜಯಂ ಅಥವಾ ವೀರಕಂಪಣರಾಯಚರಿತಂ" ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆಯ ಉಪಾಖ್ಯಾನದ ಒಂದಂಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಅದೇನೆಂದರೆ:–ಕಂಪರಾಯನು ತೊಂಡಮಂಡಲದಿಂದ ಮಧುರೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲೊಬ್ಬ ದೇವಿಯು ಆತನಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದಳು; ಮತ್ತು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಒದಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಾನಿಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಿ, ಅವನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಯವನಸಂಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವನಿಗೊಂದು ಕತ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತಳಂತೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ಬರೆದಿರುವ ಪದ್ಯಗಳು ಮರ್ಮಭೇದಕವಾಗಿಯೂ, ಉದ್ರೇಕಜನಕವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುವೆವು.

श्रुतिरस्तमिता नयः प्रलीनो विरता धर्मकथा च्युतं चरित्रम् ।
सुकृतं गतमाभिजात्यमस्तं किमिवाऽन्यत्कलिरेक एव धन्यः ॥

ಅರ್ಥ:—ವೇದಗಳು ಅಸ್ತಮಿಸಿದುವು; ನೀತಿಯು ನಶಿಸಿತು; ಧರ್ಮಕಥೆಗಳು ಮುಗಿದುವು; ಶೀಲವು ಬಿದ್ದಿತು; ಪುಣ್ಯವು ಹೋಯಿತು; ಸತ್ಕುಲವು ಇಲ್ಲದಾಯಿತು; ಇನ್ನೇನಿದೆ? ಕಲಿಪುರುಷನೊಬ್ಬನೇ ಧನ್ಯನು!

दुरितैकपरं तुरुष्कनाथं द्रुतमुत्खाय जगत्रयैकशल्यम् ।
प्रतिरोपय रामसेतुमध्ये विजयस्तंभशतानि बाहुशालिन् ॥

ಅರ್ಥ:—ಎಲೈ ಧೀರನೇ ಪಾಪನಿರತನೂ ತ್ರಿಲೋಕಕಂಟಕನೂ ಆದ ತುರುಕ ದೊರೆಯನ್ನು ಬೇಗನೇ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ರಾಮಸೇತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರ ಜಯಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವಂತಹನಾಗ .

ಇಂತಹ ಮಾತುಗಳು ದೇಶಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲಾರವು. ರಾಷ್ಟ್ರಮಾತೆಯೆಂಬ ದೇವತೆಯು ರಾಜರ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿಯು ರಾಣಿಯರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ್ದ ಕಾಲಗಲ್ಲ ದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಮಾರಂಭವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಇತರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಕಂಪನು ನಂಜನಗೂಡ ಪ್ರಾಂತವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದನು; ವಿರೂಪಣ್ಣನೂ ಪೆನುಗೊಂಡೆಯ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದನು; ಮಲ್ಲಿನಾಥನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಸೀಮೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಮಿಕ್ಕವರು ಬಹುಶಃ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲ ಸೇನಾನಾಯಕರಾಗಿರಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೆ ವಿಜಯಯಾತ್ರಾನಿರತರಾಗಿರಬಹುದು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಬಳ್ಳಪ್ಪ ದಂಡನಾಯಕ, ಇರುಗಪ್ಪ ದಂಡನಾಯಕ, ಗೋಪಣ್ಣ ದಂಡನಾಯಕ, ಬಸವಯ್ಯದಂಡನಾಯಕ, ತಿಪ್ಪರಾಜ ಮೊದಲಾದ ಯೋಧಶ್ರೇಷ್ಠರು ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಪೂರ್ವ ದಿಗ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಾಮಾತ್ಯ (ಮಾದರಸ)ನೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ರಾಜನೀತಿನಿಪುಣರೂ ಆಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ರಣಪಂಡಿತರೂ ಆಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿದರು.

‘ ಮ್ಲೇಚ್ಛಬಾಧೆಯನ್ನು, ಪರಿಹರಿಸಿ, ಹಿಂದೂ ಜನರನ್ನುದ್ಧರಿಸಲು ಅವತರಿಸಿದ ದೇವರೇ. ’ ಎಂದು ಬುಕ್ಕರಾಯನನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಅದನ್ನೇ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೭೮ ರ ಈ (Yedatore 46) ಶಾಸನವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.--

यशोदा नंदगोपश्च ज्ञातवन्तौ तमच्युतम् ।
मामुंच जगदीशत्वमावां त्वां शरणंगतौ ॥
जन्मांतरेऽपि पुत्रत्वमंगीकुरु कृपानिधे ।
इत्यर्थितो हरिस्ताभ्यां वरं प्रादात्कृपानिधिः ॥
म्लेच्छाक्रांतां महीमेनामुद्धरीष्ये नृपात्मना ।
पापे कलौ.... ... . ॥

पंपापुरी परिसरे भव मगमाख्यः ।
कामांबिका त्वमनुशीलय देवि मातः ॥
श्रीबुक्कराज इति वां नृपतिः सुतः स्याम् ॥

× × × ×

इत्थं देवरहस्यतः कृतयुगीकर्तुं कलिं कालतो ।
नंदः संगमभूपतिः समभवत् कामांबिका तत्प्रिया ॥
तत्पुत्रो हरिभूपतेरवरजो जिष्णोरुपेंद्रो यथा ।
श्रीमद्बुक्कमहीपतिः समजनि स्वां गोपयन्विष्णुताम् ॥
शेषेण प्रचलीकृता फणशतैरुन्नामितां दिग्गजैः ।
आक्रांतां कुलपर्वतैश्च कलितां पूर्वैः क्षितीशैरपि ॥
क्षोणीं सागरमेखलां स कलयन् भ्रूक्षेपमात्रे स्थिताम् ।
विद्यातीर्थमुनेः कृपांबुधिशशी भोगावतारोऽभवत् ॥
लोकः कुटुंबमस्य क्षोणी सर्वापि शाश्वतं क्षेत्रम् ।
कोशश्चतुस्समुद्री राज्ञो ते कीर्तिजयलक्ष्म्यौ ॥

ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕನ ಶೌರ್ಯೌದಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ದಾಮರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಾಡುವ ಶ್ಲೋಕಗಳು ನೂರಾರಿವೆ

ಈ ಮೊದಲು ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವ "ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವರಾಯರ ಗಂಡ" ಎಂಬ ಬಿರುದು, ಐಕಮತ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಇದ್ದ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ತೋರಿಸತಕ್ಕದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ತಮ್ಮ ದಾರಿಗೆ ಒರಲೊಪ್ಪಿ ಆ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಮಗಿರುವ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಈ [illegible] ಸ್ವೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಿರುದು ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೋಧಪ್ರದವಾಗಿದೆ. ಅದು "ಹಿಂದೂರಾಯ ಸುರತ್ರಾಣ" ಎಂಬ ದೇಶೀಯ. ಸಮತಾಬೋಧಕವಾದ ಪದವು ಇತರ ಹಿಂದೂರಾಜರು ದೇವತೆಗಳೆಂದೂ, ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜನು ಅವರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಂತೆ ಇರುವನೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವದರಿಂದ, ಆತನ ಆತ್ರಿಯನ್ನ [illegible]ವನವೇ ಹೊರತು ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆಯಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಆಗಾಗ ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರನ್ನೂ ಶ್ರೀಭಾರತೀತೀರ್ಥರನ್ನೂ ಸೇವಿಸಿ ಅವರ ಶಿಷ್ಯಮಂಡಲಿಯ ಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ಭೂದಾನಸುವರ್ಣದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಒಮ್ಮೆ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಂತೆಯೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಕಾಗದ ಬರೆದು ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರಿಂದಲೂ ಅದೇ ಅರ್ಥದ ನಿರೂಪವನ್ನು ತರಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದಂತೆಯೂ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ತಿರುಗಿ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಅವರ ಸಂಗಡ ಬಂದಿದ್ದ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ಹಾಗು ಇತರ ಶಿಷ್ಯಪರಿವಾರದ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಬುಕ್ಕನು ಮಾದರಸನಿಂದ ದಾನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದಂತೆ

ಯೂ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ.* ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳುವದೇನು? ಮಹಾಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಮನೋನೈರ್ಮಲ್ಯವನ್ನೂ, ಧರ್ಮೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ, ಧೈರ್ಯಸ್ಥೈರ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಔದಾರ್ಯವನ್ನೂ, ಶಾಂತಿಯನ್ನೂ ಬುಕ್ಕರಾಜನಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡಿದವರು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಎಂಬುದು ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಗನಾದ ಹರಿಹರನು ಬರೆಯಿಸಿದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ--

विद्यातीर्थाब्जनामति शुभे भारतीतीर्थपद्मे ।
नित्यव्यक्ताद्वयचिदमृतानदं सोरभ्यभाजि ॥
विद्यारण्यद्युमणि महिम प्राप्तलक्ष्मीविकासे ।
भूयो भूयो विहरति सुखी बुक्कभूपालहंसः ॥

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ದಾನಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕನ ಮಗನಾದ ಹರಿಹರರಾಯನು ತಾನು "ಧರ್ಮಬ್ರಹ್ಮಾಧ್ವನ್ಯ" ನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪದವು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಆದೇಶವನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೂ ತತ್ಸಾಧನಭೂತವಾದ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗೂ ಅನುಕೂಲವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವದೇ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಿಗೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕರ್ತವ್ಯವು.

(೫) **ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯು:**— ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಮಾಧವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯೆಂಬೊಬ್ಬ ಬೇರೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಿದ್ದನು. ಅವನಾದರೂ ಒಳ್ಳೇ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ, ಶೂರನೂ, ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ, ರಾಜಕಾರ್ಯಧುರಂಧರನೂ, ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಗ್ರಂಥಕಾರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಹಲವು ದಾನಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಹೆಸರು ಒಳ್ಳೇ ಗೌರವ

---

*Sriu geri Records P. 57 Mys. Ach Report 1916.

ದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಹೆಸರು, ಗುಣ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರ ಇವುಗಳ ಸಾದೃಶ್ಯದ ಮೂಲಕ ಮಾಧವವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮತ್ತು ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯ ವೃತ್ತಕಥನದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವುಂಟಾಗಿ ಸಂದೇಹ ಆಸ್ಪದವಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಈ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿಯ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಚೌಂಡನೆಂಬುದು; ಇವನು ಆಂಗಿರಸಗೋತ್ರದವನು; ಕಾಶೀ ವಿಲಾಸಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯು ಇವನ ಗುರುವು; ತ್ರ್ಯಂಬಕನಾಥಶಿವನು ಇವನ ಉಪಾಸ್ಯದೈವತವು; ಮತ್ತು ಇವನು ಶಿವಾಮ್ನಾಯೋಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದವನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಶೌರ್ಯವನ್ನೂ, ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನು ಇವನ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟನು. ಆದುದರಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿಗಿರುವ ಗೋವೆ ಮೊದಲಾದ ಶತ್ರುಪೀಡಿತ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದನು. ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಪುರದ ನಾಯಬಸುಭೆಯ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಇವನ ಕಡೆಗೇ ಇತ್ತು. ಇವನು ಸಾರಸ್ವತಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. ತನ್ನ ಸಜಾತೀಯರಾದ ಕಾಶ್ಮೀರ ದೇಶಸ್ಥ ವಿದ್ವಾಂಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಬುಕ್ಕರಾಜನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದನು. ಶೈವಾಮ್ನಾಯಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಈತನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; ಮತ್ತು ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೆಣಿಸಲ್ಪಡುವ ಸೂತಸಂಹಿತೆಯ ಟೀಕೆಯಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯದೀಪಿಕೆಯೂ ಇವನದೆಂದೇ ಕೆಲವರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮಕಾಲೀನ ಮಂತ್ರಿದ್ವಯದ ಭಿನ್ನತ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀ. ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣರಾವ ಇವರು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. (ಹಿಂದೆ, ಗೋವೆ ಪ್ರಾಂತದ ವಿಜಯವನ್ನು ಮಾಧವವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದೆಯಷ್ಟೇ; ಈ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಅದರಲ್ಲೇನೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.)

(೬) ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಙ್ಮಯೋತ್ಕರ್ಷ:— ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯು ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ರಾಜರುಗಳ ಮತ್ತು ಮಾಂಡಲಿಕರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸ್ವತಃ ಕವಿಗಳಾಗಿಯೂ, ಕೆಲವರು ಕವಿಪೋಷಕರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳ ಲೇಖಕರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುವೆವು.

ಒಂದನೆಯ ಹರಿಹರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಗುಳಿಯ ಪುರದ ಅಧಿಪನಾದ ಒಂದನೆಯ ಮಂಗರಸನು 'ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣ'ವನ್ನು ಬರೆದನು. 'ಧರ್ಮನಾಥ ಪುರಾಣ'ವನ್ನು ಬರೆದ ಮಧುರನು ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಒಂದನೆಯ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಗನಾದ ಕಂಪರಾಜನ ಪುತ್ರನಾದ ದೇವರಾಯನು 'ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ' 'ಅಮರುಕ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಎರಡನೆಯ ದೇವರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಕಣ್ಣದಂಡೇಶನು 'ಶಿವತತ್ವಚಿಂತಾಮಣಿ'ಯನ್ನು ಬರೆದನು; ಮತ್ತು ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನು 'ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲ'ವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇದೇ ರಾಜನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನನಾದ ಗುರುರಾಜನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಚಂದ್ರಕವಿಯು 'ವಿರೂಪಾಕ್ಷಾಸ್ಥಾನ' ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇದೇ ದೊರೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಚಾಮರಸನು 'ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆ'ಯನ್ನೂ, ಮಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವನು 'ಶತಕತ್ರಯ'ವನ್ನೂ, ಗುರುಬಸವನು 'ಶಿವಯೋಗಾಂಗಭೂಷಣ'ವೇ ಮುಂತಾದ ಸಪ್ತಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಬತ್ತಲೇಶ್ವರನು 'ರಾಮಾಯಣ'ವನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೂ ಇದೇ ರಾಜನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲರಸನು 'ಜನ

ವಸ್ತು'ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಜ್ಞಾನಸಾರಾಮೃತ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗನು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದನು. 'ಕವಿಲಿಂಗನಪದ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಲಿಂಗನು ಸಾಳ್ವ ನರಸಿಂಗರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಕವಿಯು 'ಭಾರತ'ದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಬರೆದನು. ಚಾಟುವಿಠ್ಠಲನಾಥ ಎಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಸದಾನಂದಯೋಗಿಯು ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಲಕರಾಜನ ಮಗನಾದ ತಿರುಮಲರಾಜನು ಕಾಲಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬರೆದ ಎಮ್ಮೆ ಬಸವನಿಗೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನ ಗುರುವಾದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ಒಂದನೆಯ ಶ್ರೀರಂಗರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆತನ ಪ್ರೇರ

ಣೆಯಿಂದ 'ಸಾರತ್ರಯ'ವನ್ನೂ 'ಅಲಂಕಾರತ್ರಯ'ವನ್ನೂ ಓದಿ ಕೀರ್ತಿಪಡೆದಂತೆ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನಕಾರನಾದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ಒಂದನೆಯ ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದಂತೆ ಹೇಳಿದೆ.

ಈ ಕಾಲದ ವಾಙ್ಮಯಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ಬರೆಯುವದು ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪುಸ್ತಕವು ಈಗಲೇ ನಮ್ಮ ಊಹೆಗಿಂತ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾಮನಿರ್ದೇಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವೆವು.

(೭) ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗದ ಈಚೆಯ ವಿಜಯನಗರದ ಇತಿಹಾಸವು:—ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೫ನೆಯ ಜನವರಿ ೨೩ನೆಯ ತಾರೀಖು ಮಂಗಳವಾರದದಿವಸ ತಾಳೀಕೋ

ಟೆಯ ಹೆಸರಾದ ಕಾಳಗವಾಯಿತು. ಆದರಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಜನು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನು; ವೆಂಕಟಾದ್ರಿಯೂ ಕಾಳಗದನಂತರ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಂತು ಕೆಲವು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸಂಗಡ ಕದನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೃತನಾದನು. ತಿರುಮಲರಾಯನು ರಾಜನಾದ ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನು ತನ್ನ ಸಂಗಡವೇ ಕರೆದುಕೊಂಡು ರಣಾಂಗಣದಿಂದ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬೇಗ ಮರಳಿ ಬಂದನು; ಮತ್ತು ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ರಾಜಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಧನಸಂಚಯವನ್ನೂ, ವಜ್ರವೈಡೂರ್ಯಾದಿ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ೫೫೦ ಆನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಿಕೊಂಡು ಪೆನುಗೊಂಡೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ರಾಜಧಾನಿಯ ಜನರು ಕಾಳಗವು ನಡೆದಾಗ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಅನಿಷ್ಟದ ವಿಚಾರವನ್ನೇನೂ ಮಾಡದೆ ತಮ್ಮ ದಿನಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ತಿರುಮಲರಾಯನು ನಗರಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಏನೂ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡದೆ ಹೋದದರಿಂದ ಆ ಅಸಂಖ್ಯೇಯ ಜನದಿಂದ ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣವು ಅನನ್ಯಗತಿಕವಾಯಿತು. ಮರುದಿವಸವೇ ಕಾಡುಜನರ ತಂಡಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಜನರನ್ನು ಸುಲಿಯಹತ್ತಿದುವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸಂಯುಕ್ತಸೈನ್ಯವು ಆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆ ಸುಂದರವಾದ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅನರ್ಥಗಳೂ, ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆಗಳೂ ಪೃಥ್ವಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಿಗಿಲಾದವುಗಳೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗವಾದ ಬಳಿಕ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನಾದ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೮ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದನು. ಆದರೆ ತಿರುಮಲರಾಯನು ಅರಸನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿ ತಾನೇ ಪಟ್ಟವೇರಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೫ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದನು. ಇವನ

ತರುವಾಯ ಇವನ ಮಗನಾದ ರಂಗರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೭೫ ರಿಂದ ೧೫೮೬ರ ವರೆಗೆ ರಾಜನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಅವರ ತಮ್ಮನಾದ ವೆಂಕಟರಾಯನು ಅರಸ ನಾದನು. ಅವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೧೪ ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೭೬ರ ವರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯದ ಲ್ಲಿಯು ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಕಾಳಗಗ ಳಿಂದಲೂ, ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳಿಂದಲೂ, ಅಂತಃಕಲಹಗಳಿಂದಲೂ ದೇಶವು ವ್ಯಾಕುಲವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವೈಭವವೆಲ್ಲ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೮ ಮಂದಿ ರಾಜರು ಚಂದ್ರಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಆಳಿದರು; ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು. ೮ನೆಯವನ ಹೆಸರು ವೆಂಕಟರಾಯನು. ಅವನ ತರುವಾಯ ಶ್ರೀರಂಗರಾ ಯನು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೬೮೦ ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಮದ್ರಾಸಪಟ್ಟಣದ ಭೂಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅವನ ತರುವಾಯ ಆಳಿದ ವೆಂಕಟರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರಂಗಜೇಬನು ದಕ್ಷಿಣದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಈ ವೆಂಕಟರಾಯನಿಂದ ೮ನೆಯವನಾದ ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ಈ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸುಲಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೫ರಲ್ಲಿ ಹೈದರನು ಇದನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ದನು. ಟೀಪೂಸುಲ್ತಾನನು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ ಬಳಿಕ ನಿಜಾಮಸರಕಾ ರದವರು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಜ ಯನಗರದ ರಾಜವಂಶದವನಾದ ತಿರುಮಲರಾಯನೆಂಬವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಇಂಗ್ಲಿಷಸರಕಾರದವರು ತಮ್ಮ ವಶವಾದ ಪ್ರದೇ ಶಕ್ಕೆ ಬದಲು ತಿಂಗಳಿಗೆ ೧೫೦೦ ರೂ. ವೇತನವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದರು. ಆ ವೇತನವು ಈಗ ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ. ನಿಜಾಮಸ ರಕಾರದವರ ಉಂಬಳಿಯು ಇನ್ನೂ ಆ ಮನೆತನದವರ ಕಡೆಗೇ ಇದೆ.

(೮) ವಿಜಯನಗರವು ಕನ್ನಡದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು:—ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಾಲ ಆಳಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಸಿಂಹಾಸನದ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಅದರ ವೈಭವವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿ, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಮಿಕ್ಕ ಹಿಂದೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕೈಸಾಗಗೆ ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿ ಬಿದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪರಧರ್ಮಿಗಳಾದ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ಆರ್ಯಧರ್ಮವನ್ನೂ, ಆರ್ಯವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಿದವರು ಕನ್ನಡಿಗರೇ. ಹೀಗಿದ್ದು ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ವಿಜಯನಗರವು ಕನ್ನಡರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿದ್ದು ದೈವದುರ್ವಿಪಾಕವೇ ಸರಿ. ದೈವವಶದಿಂದ ನಮಗಿಂತಲೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರೂ ಆಂಧ್ರರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತು, ನಮಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಆತ್ಮಜಾಗ್ರತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಈ ಹೆಸರಾದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತಮ್ಮದೆಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರೂ, ತಮ್ಮದೆಂದು ಆಂಧ್ರರೂ ಪುಸ್ತಕರೂಪದಿಂದಲೂ ಲೇಖನರೂಪದಿಂದಲೂ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ; ಮತ್ತು ಅವರ ಲೇಖನಗಳೇ ಜನರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳಾದ ಡಾ. ಭಾಂಡಾರಕರ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸಲೇಖಕರಾದ ಶ್ರೀ. ಸರದೇಸಾಯಿ ಮತ್ತು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿರುವ ಶ್ರೀ. ಚಿ. ವಿ. ವೈದ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮಹನೀಯರು ಕೂಡ ಈ ತರದ ಸಂಕುಚಿತಭಾವನೆಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಇತಿಹಾಸವು ಪುರಾತನ ಕಾಲದ್ದೆಂದೂ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಇತಿಹಾಸವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಆಂಧ್ರರು ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಂಧ್ರರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ವಿಜಯನಗರವು

ಆಂಧ್ರರಾಜ್ಯವೆಂದೂ ವಿಜಯನಗರವಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವು ಆಂಧ್ರ ದೇಶವೆಂದೂ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವಿದೇಶೀಯ ಲೇಖಕರು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅನೇಕ ತಪ್ಪು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಬಾಯಿಮುಚಿ ಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಮೇಲಿನಂತಹ ಅಸತ್ಯ ಲೇಖನಗಳು ನಮ್ಮವರಿಗೂ ವಿದೇಶೀಯರಿಗೂ ನಿಜವೆಂದು ತೋರಿದವು. ಮೂಢರಾದಅನೇಕ ಕನ್ನಡಿಗರು ಅವರ ಲೇಖನಗ ಳನ್ನೇ ಓದಿ ನಿಜವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ “ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಇತಿಹಾಸವಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯವಿಲ್ಲ; ಕನ್ನಡನುಡಿ ಕಾಡುನುಡಿ. ” ಎಂಬ ವಾಗಿ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಲಾಪಮಾಡಿ ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದ ದ್ರೋಹವನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವದು ಅವಶ್ಯವಾ ಯಿತು.

ವಿಜಯನಗರವು ಇದ್ದ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ಹೊತ್ತಿಗೂ ಅಚ್ಚಗನ್ನ ಡನುಡಿಯೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಹೆಸರು ಕನ್ನಡವೇ. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಈಗ ದೊರೆಯುವ ಶಿಲಾಲಿಪಿಗಳು ಕೇವಲ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇರು ತ್ತವೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಹಾಳುಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಎತ್ತ ನೋಡಿದರತ್ತ ಕಾಣುವ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ, ಗುಡಿಗಳೂ, ಪೇಟೆಗಳೂ ಇಂದಿಗೂ ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೇ ಧರಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ:—ಕಡಲೆಕಾಳ ಗಣಪ್ಪ, ಸಾಸಿವೆಕಾಳ ಗಣಪ್ಪ, ಉದ್ದಾನ ವೀರಭದ್ರ, ತ್ವರಿತ ಕಾವಲೆ, ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬ, ಆನೆಸಾಲು, ಸೂಳೆಬಾಜಾರ, ಮಲ್ಲ ಪ್ಪನಗುಡಿ, ಅಳಿಯಾರಾಮನ ಗರಡಿಮನೆ. ಕೃಷ್ಣನ ಗುಡಿಯ ಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾಲೇಖವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತಲಿನ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡದ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರೆ ದೇಶಭಾಷೆಯಿಲ್ಲ. (ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡಿ

ಗರ ಮೂರ್ತಿಮತ್ತಾದ ಸೋಮಾರಿತನದ ಫಲದಿಂದ ಸರಕಾರದ ವರ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಭಾಷೆಯು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆಂಧ್ರರ ಕೂಗಾಟದಿಂದ ಬಳ್ಳಾರೀ ಜಿಲ್ಹೆಯು ಆಂಧ್ರ ಜಿಲ್ಹೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ.) ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ "ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ ರೆ"ಂಬ ಬಿರುದು ಈ ಹೊತ್ತಿಗೂ ಇದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲ ನೆಯ ಅರಸನಾದ ಹರಿಹರನು ದೋರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಬಂದ ರಾಜನೆಂದು ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನಲೇಖದ ಸಂದರ್ಭ ದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಆದರೂ ಈ ಪುಸ್ತಕ ದಲ್ಲಿ ಓರಂಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಬಂದವನೆಂಬ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನೇ ಈ ಮೊದಲು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಚಕರು ನಮ್ಮನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸ ಬೇಕು.) ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ "ಹರಿಯಪ್ಪ ಒಡೆಯರು" ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇತ್ತು; ಬುಕ್ಕರಾಯನಿಗೆ "ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾಯರ ಗಂಡ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಿರುದು ಇತ್ತು; ಅವನುಆಂಧ್ರರನ್ನು ಜಯಿ ಸಿದನೆಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಅವನೂ ಆಂಧ್ರ ನಾಗಿದ್ದರೆ ಹೀಗೆಂದಿಗೂಇರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಗನಾದ ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ "ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ" ಎಂಬ ಬಿರು ದಿತ್ತು. ೨ನೆಯ ದೇವರಾಯನು 'ಆನೆಯ ಬೇಟೆಗಾರ'ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು. ಆ ಕಾಲದ ಆಂಧ್ರಕವಿಗಳು ಶ್ರೀಕೃ ಷ್ಣದೇವರಾಯನನ್ನು 'ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯರಮಾರಮಣ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮರಾಜನ ವಂಶವನ್ನು ಈಗಲೂ ಕರ್ಣಾ ಟಕ ವಂಶವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದವರ ಹೆಸರುಗಳು ಕೂಡ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಬಸವಯ್ಯ ಧನ್ನನಾಯಕ, ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಒಡೆಯರ ಸಾಯಣ ಮಂತ್ರಿ, ಕಂಪಣ್ಣ, ದಂಡಾಧಿಪತಿ ಗಂಡ ಬಚ್ಚಪ್ಪ, ಮಲ್ಲನಾಥ, ತಿಮ್ಮರಾಜ ಈ ಹೆಸ ರಿನವರು ಕೇವಲ ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ರಾಜ

ರಲ್ಲಿ ಈಹೊತ್ತಿಗೂ ಕನ್ನಡ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೊಪ್ಪುವ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ದೊರೆಯಬಹುದು.

ವಿಜಯನಗರವು ಕನ್ನಡದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ, ಅದನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನವೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ, ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ ಪದವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತೆಂದೂ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ತೆಲಗು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಧಾರಗಳುಂಟು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಬರೆದ 'ಅಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಆರಂಭದ ಶ್ಲೋಕವು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತಿರುಪತಿಯಲ್ಲಿ ಈಹೊತ್ತಿಗೂ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಒಳಮೈಯಲ್ಲಿ ಎಡಬಲಕ್ಕೆ ನಿಂತ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಅಕ್ಷರದ ಮೇಲಿಂದಲೂ ಈ ಮಾತಿನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯರೂ, ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯರಾದ ತಿರುಮಲಮ್ಮನವರೂ, ಚಿನ್ನಮ್ಮನವರೂ ಈ ಮೂವರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ "ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯರು, ಚಿನ್ನಮ್ಮನವರು, ತಿರುಮಲಮ್ಮನವರು" ಎಂದು ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರಗಳು ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಎಡಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರಗಿರಿಯ ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನ ಮೂರ್ತಿಯೂ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲೆ "ವೆಂಕಟಪತಿಯರಾಲು" ಎಂದು ತೆಲಗು ಹೆಸರು ಬರೆದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಬೋಧವು ಆಗುವಂತೆ ಇದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರು ಚಂದ್ರಗಿರಿಗೆ ಹೋಗುವ ವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿಜಯನಗರದ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸನದಲಿಪಿಯು ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ 'ಶ್ರೀವಿರೂಪಾಕ್ಷ' ಎಂಬ ರಾಜವಿಳಾಸವು ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ.

ವಿಜಯನಗರದಂತಹ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಭಾಷೆಯಾದ ಕನ್ನಡವು ಈಗಿನ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಡುಭಾಷೆಯೆಂದು ತೋರುವದು ಎಷ್ಟು ನಾಚಿಕೆಗೇಡು! ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಧ್ವಜಚಿಹ್ನವು ವರಾಹ ಮೂರ್ತಿ; ಪಶ್ಚಿಮಚಾಲುಕ್ಯರು ಕನ್ನಡಿಗರು. ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವರಂತೆ ಹೆಸರಾದ ರಾಜವಂಶವು ವಿಜಯನಗರದ ಹೊರತು ಮತ್ತೆ ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರಾದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಧ್ವಜಚಿಹ್ನವನ್ನೇ ವಿಜಯನಗರದವರೂ ಧರಿಸಿದುದರಿಂದ ಕೇವಲ ಕನ್ನಡ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವೇ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣವು ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಅನೇಕರು ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜರು ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈಹೊತ್ತಿಗೂ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ವೈಷ್ಣವದಾಸ ಕೂಟವು ವಿಜಯನಗರದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ದಾಸ ಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಪುರಂದರದಾಸರ ಮಂದಿರವು ಈಹೊತ್ತಿಗೂ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರತೀರ್ಥದ ಹಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸಮಾಲೋಚಿಸಿದರೆ ವಿಜಯನಗರವು ಕನ್ನಡದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಸಂದೇಹವು ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲ.

ವಿಜಯನಗರವು ಹಾಳಾದ ದಿನದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕಸ್ಥರಲ್ಲಿಯ ಒಕ್ಕಟ್ಟೂ ಹಾಳಾಗಿ ಸಹೋದರತ್ವವು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯು ಈ ಹೊತ್ತಿಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ವಿಜಾಪುರದವರ ಅಂಕಿತವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕರ್ನಾಟಕ

ಸ್ಥರ ಸ್ಥಿತಿಯಂತೂ ಬಹಳ ವಿಚಿತ್ರವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕಸ್ಥರು ವಿಜಾಪುರದವರ ಹಗೆಗಳು; ಆದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಗೆದ್ದನಂತರ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವಿಜಾಪುರದವರು ಕರ್ನಾಟಕಸ್ಥರ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮರಾಠಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ರಾಜಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಲಿಚ್ಛಿಸುವ ಕರ್ಣಾಟಕಸ್ಥರು ತಮ್ಮ ಮಾತೃಭಾಷೆಯ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆ ದಿನದಿಂದ ಉರ್ದು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯತೊಡಗಿದ ಮೂಲಕ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿಯ ಕರ್ಣಾಟಕಭಾಷೆಯು ಲುಪ್ತವಾಗುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಅದೇ ಕ್ರಮವು ಮರಾಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಅನಂತರದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಹೊತ್ತಿಗೂ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ನಾಡಿನವರಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಾದಿ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಲೋಪಮಾಡಿ ಅವರಲ್ಲಿಯ ಸ್ವತ್ವವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅವರಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಭಾಷೆಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಹಗೆಗಳು ತೆಗೆದುಹಾಕುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರು ಅಲ್ಸೈಸ್-ಲೋರೇನ್ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪೋಲಂಡ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡಿದ ಕಟ್ಟನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನೂ,—ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಣಾಟಕಸ್ಥನು—ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಜನರಿಗೆ ಜರ್ಮನರು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅವರನ್ನು ಪೂರ್ವ ಜರ್ಮನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಬಲು ಶ್ರಮಬಟ್ಟರು. ಜೇತೃವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಜಿತವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಭೇದವನ್ನೂ ಇಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಜನರು ತಮ್ಮ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಕಟ್ಟು ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಸೈಸದಲ್ಲಿಯ ಫ್ರೆಂಚ ಜನರೂ, ಪೋಲಂಡದಲ್ಲಿಯ ಪೋಲಿಶ್ ಜನರೂ ಇದಕ್ಕೆ

ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಕಷ್ಟಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಮಾತೃಭಾಷೆಯನ್ನು ಅವರು ಕಾದುಕೊಂಡರು. ಅವರ ಮಾತೃಭಾಷೆಯ ಪ್ರೇಮದ ಫಲವು ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕೊನೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ಸಂಗತಿಯು ಕರ್ಣಾಟಭಾಷೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಕರ್ಣಾಟಕಸ್ಥರಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೆಲ್ಲರೂ ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ಇದೆ.

ಮಾತೃಭಾಷೆಯನ್ನು ಮರೆತವರು ಪೂರ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ, ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿಯ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವು ಹಾರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅವರಿಂದ ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ಆಗಲಾರದು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಅನೇಕ ದುರ್ಗುಣಗಳಾದರೂ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಅವರಲ್ಲಿಯ ನಾಡನುಡಿಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮಾಭಾವದ ಫಲಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲದ ಲೋಕನಾಯಕರು ೪೦-೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿತು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಾತೃಭಾಷೆಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇಶಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಂಧ್ರರಲ್ಲುಂಟಾದಹೊಸ ಜಾಗೃತಿಯಾದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಭಾಷಾಪ್ರೇಮದ ಲಕ್ಷಣವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಪ್ರೇಮದ ಬೀಜವು ಸಾಟುವ ಸುಚಿಹ್ನವು ಕಂಡುಬರಹತ್ತಿದೆ. ಜನರಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಪ್ರೇಮದ ವೃದ್ಧಿಯ ಸಂಗಡಲೇ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ, ಸ್ವೇತಿಹಾಸಪ್ರೀತಿ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳೂ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆಶಾಪೂರಣಮಾಡುವ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದ ಸುಲಕ್ಷಣಗಳು ಎತ್ತನೋಡಿದತ್ತ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ.

ಕೊನೆಯ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳು.

ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ವೇದಭಾಷ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ, ಇತರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಯಣಮಾಧವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೂ ವಿಜಯನಗರದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೂ ವಾಚಕರ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟೆವು; ಮತ್ತು ಈ ಸಂಗತಿಯು ಅಲ್ಪವಾದೆಗಿಂಬೆಂಬು ದನ್ನೂ ಬಲ್ಲೆವು. ಆದರೂ ನಮಗೆ ದೊರೆತ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾದುವೆಂಬುದು ಸಂತೋಷದ ಸಂಗತಿಯು. ಇತರ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವವಿಷಯುಕವಾದ ವೃತ್ತಾಂತವು ಇಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊರೆಯು ವುದೂ ಕಠಿನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇರಲಿ. ಗ್ರಂಥದ ವಿಸ್ತಾರವು ನಮ್ಮ ಊಹೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರುವದರಿಂದಲೂ, ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗಿದೆ. "ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮತ್ತು ವಿಜಯ ನಗರವು" ಈ ವಿಷಯವು ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಶೋಧ ಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಒಬ್ಬರಾದರೂ ಪರಿಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಸಾಯಣಮಾಧವೀಯ ದಿವ್ಯಕಾಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಸವಿಸ್ತರವಾದ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದರೆ ಅದು ಮನನೀಯವೂ ಮಾನನೀಯವೂ ಆಗುವದೆಂಬಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡದೆ ಇರಲಾರೆವು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿ ಸುವಾಗ ನಾವು ಶ್ರೀ. ಕಾಶೀನಾಥ ಕೃಷ್ಣ ಲೇಲೆ ಇವರ ಅಭಿ ಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಶ್ರೀ. ಆಲೂರರವರೂ ಶ್ರೀ. ಡಿ.

ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರೂ ತಮ್ಮ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಗೆ ಸಬಲವಾದ ಆಧಾರಗಳನ್ನೇನೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸವಿಚಕ್ಷಣರಾದ ಶ್ರೀ. ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣರಾಯರೂ ಕೂಡ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಿವಾದ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸದೆ, ಗತಾನುಗತಿಕತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ ಖೇದವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖಕನು ಇತಿಹಾಸಸಂಶೋಧನದಲ್ಲಿ ನುರಿತವನಲ್ಲವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಮೇರೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದಲೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿಯ ಮೋರೆಯನ್ನೇ ನೋಡುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಅಭಿಮಾನಿಗಳೂ, ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರೂ ಆದ ಮಹನೀಯರು ಈ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದರೆ ಮಹೋಪಕಾರವಾಗುವದು. "ಕರ್ಣಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕ ಮಂಡಲ" ವು ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲುದೇನು?

ಇನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರನಾಯಕರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಗತಿಗಿಂತ ಇತರ ವೃತ್ತಾಂತವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆಯೆಂದು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ತನ್ನ ನಿತ್ಯ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ತನಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಾಣುವ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂಬನ್ನು ಮರೆಯಕೂಡದು. ಅಂದಮೇಲೆ ವಿಭೂತಿಗಳ ಚರಿತ್ರವು ಪರಾರ್ಥಮಯವಾಗಿರುವದು. ಸಾಹಜಿಕವೇ ಅಲ್ಲವೆ? ಇನ್ನು ಲೇಖಕನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಕೊರತೆಯನ್ನೂ ಅಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಾವು ವಿಶದೀಕರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಮಾದಗಳನ್ನು ಸದಯ ವಾಚಕರು ನಮ್ಮ ಪದರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಬಗೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಗ್ರಾಹ್ಯ

ವೆಂದು ತೋರುವ ಅಂಶಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸುವೆವು.

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಈ ಊರಲ್ಲ (ಧಾರವಾಡ) ಪುಸ್ತಕಾಲಯದ ಕೊರತೆಯೊಂದು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಬಾಧಿಸಿತು. ಬೇಕಾದ ಪುಸ್ತಕವು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಲೇ ಇಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪುಸ್ತಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಂತೂ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ನಾನು ಕೇಳದ ಮತ್ತು ನೋಡಿದ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಪುಸ್ತಗಳು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವದು ದುರ್ಲಭವಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನಾನೆಷ್ಟು ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡಿದರೂ ಕಡಿಮೆಯೇ. ಮೈಸೂರಲ್ಲಿರುವ "ಪಬ್ಲಿಕ್ ಲಾಯಬ್ರರಿ" "ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲಾಯಬ್ರರಿ" "ಯುನಿವ್ಹರ್ಸಿಟಿ ಲಾಯಬ್ರರಿ" ಈ ಮೂರು ಪುಸ್ತಕಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ತರದ ಪುಸ್ತಕಗಳು ನನಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಲೇಖನವಾಚನಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದವರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಈ ಮೂರನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನೋಡಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವೆವು: ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೋದರಂತೂ ಅವರೇ ನಿಜವಾದ ಲೇಖನವಾಚನಾಸಕ್ತರು; ಮತ್ತು ಭಾಷಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ಇರಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಕೊರತೆಯ ಮೂಲಕ ಈ ಕೃತಿಯು ಲೇಖಕನ ಮನಸ್ಸಿಗೇ ಸಾಕಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಆಗಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸೂಚನೆಗಳಿಂದಲೂ, ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ನವೀನ ಉಲ್ಲೇಖಾದಿಗಳಿಂದಲೂ, ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ದೂರಮಾಡುವ ಉತ್ಸುಕತೆಯು ಈ ಲೇಖಕನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಕಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಆ ಉತ್ಸುಕತೆಯ ಸ್ಥಿರತಾಸ್ಥಿರತೆಯು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಉದಾರರಾಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತು ದ್ವಿತೀಯಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಸುಯೋಗವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ, ಈಗ

ರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಲು ಕುತೂಹಲಿಯಾಗಿರುವೆನು.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳಂತಹರ ಚರಿತ್ರೆಯು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಠಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುವ ಸಂಭವವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಂಟು ಅಂತಹ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಪುಸ್ತಕಗಳಾದರೂ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಎಲ್ಲ ಸೇರದವರು ಇಂತಹ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿ ಹಾಕುವದರ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದರೆ ಭಾರತವರ್ಷದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ವಾಙ್ಮಯಾತ್ಮಕ ಇತಿಹಾಸಶೋಧನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಹಾಯವಾಗುವದೆಂಬಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟು ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸದೊಳಗಿನ ಎಷ್ಟೋ ಗೂಢಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬಹುದು. ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಶೃಂಗೇರೀಮಠವು ಕಾಲಚಕ್ರವಶದಿಂದ ಲುಪ್ತಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದಿಂದಲೂ, ಪುನರುಜ್ಜೀವನದಿಂದಲೂ, ನೂತನಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದಲೂ ಯಾವ ಮಹನೀಯರು ಆ ಮಠವನ್ನು ಪೂಜ್ಯಕೋಟಿಗೆ ಏರಿಸಿದರೋ, ಆ ಮಹಾಗುರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಋಣವನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಿಂದ ಆ ಮಠವು ತೀರಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಸ್ತುತಲೇಖಕನು ಸವಿನಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬೇಡುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳಂತಹರು, ಹಿಂದೆಹೇಳಿದ ' **यदा यदाहि धर्मस्य** ' ಎಂಬ ಭಗವದುಕ್ತಿಯಂತೆ ಲೋಕೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವತರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಸಾಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವವರಲ್ಲ; ಅವರ ಶಬ್ದಗಳು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಗಳು. ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಕರ್ತವ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾದೊಡನೆಯೇ ಅವರು ಅಂತರ್ಧಾನ

ವನ್ನು ಹೊಂದುವರು; ಮಾಯವಾಗುವರು ಆದರೆ ಅವರ ಶಿಷ್ಯಪ್ರಶಿಷ್ಯರ ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯೂ ಅವರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಪಂಥದ ಅನುಸರಣವೂ ಅವರ ಅಮರ್ತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವವು. ಹೀಗೆಯೇ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ಮಹನೀಯರು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವನ್ನೂ ನೆರವೇರಿಸುವರು. ಯುರೋಪದೊಳಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯತುಲ್ಯ ಪಂಡಿತನಾದ ಇರಾಸ್ಮಸನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ ರೀಡ್ ಎಂಬವರು ಇದೇ ಆಶಯದ ಉದ್ಗಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ ಅವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದರೆ ಅಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ.

"The words of a genious so high as his are not born to die; their immediate work upon mankind fulfilled they may seem to lie torpid; but at each fresh shower of intelligence time pours upon their students, they prove their immortal race; they revive, they spring from the dust of great libraries; they bud, they flower, they fruit they seed from generation to generation and from age to age."

ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ:— ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸುವದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತೋ ಅಷ್ಟನ್ನಿಲ್ಲಿ ವಾಚಕಮಹಾಶಯರ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಕಾಲಸಾಂಕೋಚ್ಯ ಮತ್ತು ಲೇಖಕನ ಅಯೋಗ್ಯತೆಯ ಮೂಲಕ ಎಷ್ಟೋ ಕೊರತೆಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಗತಿಯು ದೊರೆದೊರೆದಂತೆ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತ, ಬರೆಬರೆದಷ್ಟನ್ನು ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಕೊಡುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ಕ್ರಮ

ಭಂಗ, ಪೌನರುಕ್ತ್ಯ, ಗೌರವ, ಲಾಘವ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲ ತಪ್ಪುಗಳಿಗಾಗಿ ನಾನು—

गुणदोषौ बुधो गृण्हन्निन्दुक्ष्वेडाविवेश्वरः ।
शिरसा श्लाघते पूर्वं परं कण्ठे नियच्छति ॥

ಎಂಬಂತಿರುವ ಬುಧರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕುದೇನು? ಇನ್ನು ಇದರ ವಿರುದ್ಧಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಜನರಿಗಾದರೂ ನಾನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ; ಹೇಳಿದರೆ ಉಪಯೋಗವೂ ಇಲ್ಲ. ಇರಲಿ, ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮೇರೆಗೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಚರಿತ್ರರೂಪವಾದ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ಯಾವ ಯಾವ ಮಹನೀಯರ ಸಹಾಯವು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ವಿಧದಿಂದ ನನಗೆ ದೊರೆಯಿತೋ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾದ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವೆನು. ನಾಕಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ಸಾಧನಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೂ, ಶ್ರೀಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಮೇಲಿರುವ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ, ಅವರ ಅನುಗ್ರಹಬಲದ ಮೇಲಿನ ದೃಢವಿಶ್ವಾಸದಿಂದಲೂ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡೆನಾದುದರಿಂದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಲ್ಪಕೃತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಪಾದಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಇಟ್ಟು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇರಿಸುತ್ತೇನೆ.

विद्यारण्यचरित्रेण मनोजाड्यं निवारयन् ।
ईप्सितं पूरयेत्सर्वं विद्यातीर्थ महेश्वरः ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

ಜಯ ಬಲಭೀಮ ಸಮರ್ಥ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಾಷ್ಟಕಮ್.

ವರಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಪೀಠ ನಳಿನಕ್ಕಾಚಾರ್ಯನಂ ಸೂರ್ಯನಂ ।
ವರವೈರಾಗ್ಯಸುಧಾರ್ಣವಕ್ಕೆಸೆವ ಸದ್ಯೋಗೀಂದ್ರನಂ ಚಂದ್ರನಂ ॥
ಪರವಿದ್ಯಾಘನಲಕ್ಷ್ಮಿಗಂ ಮೆರೆವ ಸದ್ವಾಗೀಶನಂ ಶ್ರೀಶನಂ ।
ನಿರುತಂ ಧ್ಯಾನಿಸಿಬೇಡುವೆಂ ವಿನುತ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯನಂ ಪುಣ್ಯನಂ ॥೧॥

ಜಯಕರ್ನಾಟಕಮಾತೆಯೆಂಬ ಜಯಘೋಷಂ ವೃತ್ತಿತಾರಿಂದೆ ಪೂ- ।
ರ್ಣಯಶೋವಲ್ಲರಿ ಪರ್ಚಿತಾವ ವಿಭುವಿಂ ಕರ್ನಾಟಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಾ ॥
ಜಯಭೇರೀನಿನದಕ್ಕೆ ಬೆರ್ಚಿ ನಡುಗಿತ್ತಾರಿಂದೆ ಧಾತ್ರೀತಲಂ ।
ನಯಸಂಪನ್ನ ನರೋತ್ತಮಾ ವಿಮಲವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಯೋಗೀಶ್ವರಾ! ॥೨॥

ತಪಮಂ ಗೆಯ್ದುವನೀತನೀತನೆ ವಲಂ ಕರ್ನಾಟಸಿಂಹಾಸನಾ- ।
ಧಿಪನಂ ಗೆಯ್ದವ ನೀತನೀತನೆ ಗಡಾ! ಸದ್ಭಕ್ತನಂ ಮುಕ್ತನಂ ॥
ನೃಪರಂ ಗೆಲ್ದವನೀತನೀತನೆ ಸುಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾಶಕ್ತಿಯಿಂ- ।
ದಪವರ್ಗಪ್ರದನೀತನೀತನೆ ಸುವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಯೋಗೀಶ್ವರಂ ॥ ೩ ॥

ಛಲಮಂ ತೊಟ್ಟವನೀತನೀತನೆ ಸ್ವದೇಶೋದ್ಧಾರ ಸತ್ಕಾರ್ಯಕಂ ।
ನಿಲಯಂ ಪೆಟ್ಟವನೀತನೀತನೆ ತಪಃ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂ ಪೊನ್ನನಾ ॥
ಮಳೆಯಂ ಕೊಟ್ಟವನೀತನೀತನೆ ಜನದ್ರೋಹೋದ್ಭೂತಘೋರಾಘಸಂ-
ಕುಲಮಂ ಸುಟ್ಟವನೀತನೀತನೆಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಯೋಗೀಶ್ವರಂ ॥೪॥

ಇವನೇ ಸದ್ಗುಣ ಪುಷ್ಪಸೌರಭಲಸದ್ಭೃಂಗಂ ಸದಾಚಾರಸಿಂ- ।
ಧುವಿರಾಜಾಮೃತರಶ್ಮಿಯೋಗಿಜನಹೃತ್ಪದ್ಮಾರ್ಕ ಸದ್ಯಶೋ- ॥
ಧವಳೇಂದ್ವಾತಪನಿರ್ಝರ ಪ್ರಕರಸಚ್ಛಂಚಚ್ಛಕೋರಂ ವಲಂ ।
ವಿವಿಧಜ್ಞಾನವನಾಳಿ ಚೈತ್ರನಿವನೇ ಯೋಗೀಶವಿದ್ಯಾವನಂ ॥ ೫ ॥

ಇವನತ್ತೇ ಯತಿಪುಂಗವಂ ವಿಮಲಚಾರಿತ್ರಂ ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞನಿಂ- ॥

ಶಿವನಲ್ತೇ ಬಹುನಿಸ್ಪೃಹಂ ಪ್ರಬಲವಿದ್ವಾಂಸಂ ಸದಾಶಾಂತನಿಂ- ।
ಶಿವನಲ್ತೇ ನೃಪನೀತಿವೇತ್ತನನಘಂ ವಿದ್ಯಾವನಂ ಪಾವನಂ ॥ ೬ ॥
ಬುವಿತಾಂ ಧರ್ಮವಿಹೀನಮಾಗಿಜನರೆಲ್ಲರ್ ನೀಚಕರ್ಮಾವೃತರ್ ।
ದಿವಿಜಾರಾತಿ ಸಮಾನಶೀಲರನಿಶಂ ಪಾಪಾತ್ಮರಿರ್ದಂದು ನೀಂ ॥
ಜವದಿಂ ಜನ್ಮಿಸಿ ದುಷ್ಟರಪಡೆಯುತಂ ಸದ್ಧರ್ಮಮಂ ಕಾಯ್ದುಮಾ-।
ಧವವಾಕ್ಯಂ ನಿಜಮೆಂದು ತೋರಿದೆಯೊ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಯೋಗೀಶ್ವರಾ
ಎನಸುಂ ಕನ್ನಡನಾಡಿನೇಳ್ಗೆಗೆ ತವಾಶೀರ್ವಾದಮೊಂದಿರ್ಕೆಯೆಂ- ।
ದನಿಶಂ ನಿನ್ನಯನಾಮಮಂ ಭಜಿಪೆನಾಂ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಿಂ ಚಿತ್ತದೊಳ್ ॥
ಘನಚಾರಿತ್ರವಿರಾಜಿತಾ ವಿವಿಧ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಪುಣ್ಯಾರ್ಜಿತಾ ।
ಜನಸಂಪ್ರೀತಿಕರಾ! ಸದಾಶುಭಕರಾ? ಧರ್ಮಾಕರಾ? ಶಂಕರಾ!